

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

TINA PREŠEREN

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Razredni pouk

Mladinski opus
Bine Štampe Žmavc

DIPLOMSKO DELO

Mentor:

red. prof. dr. Igor Saksida

Kandidatka:

Tina Prešeren

Ljubljana, avgust, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju, dr. Igorju Saksidi, za vso pomoč in strokovne nasvete pri izdelavi diplomskega dela. Rada bi se zahvalila tudi Urši Gluščič za vloženi čas in trud, ki ju je porabila za lektoriranje diplomskega dela.

Hvala tudi vsem bližnjim, posebej možu Maticu in sinu Lianu, za vso podporo in spodbudo pri pisanju diplomskega dela.

IZVLEČEK

Namen diplomskega dela je predstaviti Bino Štampe Žmavc in njen mladinski opus; mladinsko poezijo in mladinsko prozo. V prvem poglavju smo po teoriji Igorja Saksida in Dragice Haramija podrobneje opredelili pojme mladinska književnost, mladinska poezija in mladinska proza. Drugi del diplomskega dela zajema biografsko predstavitev Bine Štampe Žmavc in bibliografijo njenih del.

Avtoričina dela so tematsko zelo raznovrstna. Prevladujejo motivi iz otroške igre, narave in veselja, srečamo pa tudi ljubezensko tematiko, temeljna vprašanja človekovega bivanja in nesmisle. S svojimi deli nas popelje skozi čudovito potovanje s pomočjo svoje domišljije, ki nam jo postreže v gladko berljivem poetičnem jeziku. Dela Bine Štampe Žmavc so polna besednih iger, poezija pa je melodična in obogatena z rimami.

Njena dela so sporočilno zelo bogata in posledično primerna za obravnavo v šoli. V empiričnem delu smo analizirali dela iz avtoričinega opusa mladinske poezije in mladinske proze po letu 2004. Ugotavljali smo tudi prisotnost del Bine Štampe Žmavc v programu književnosti na razredni stopnji, in sicer v učnem načrtu in v veljavnih berilih. V sklepnem delu smo podrobneje opredelili njeno pesniško zbirko *Živa hiša*, ki je bila tema razlagalnega spisa na Cankarjevem tekmovanju v šolskem letu 2009/10.

KLJUČNE BESEDE

Bina Štampe Žmavc, mladinska poezija, mladinska proza, analiza, učni načrt, berila, Cankarjevo tekmovanje.

ABSTRACT

The purpose of my thesis is to introduce Bina Štampe Žmavc and her youth opus; youth poetry and youth prose. In the first chapter we defined in detail terms like youth literature, youth poetry and youth prose following the theory of Igor Saksida and Dragica Haramija. The second part of the thesis encompasses biographical presentation of Bina Štampe Žmavc and her bibliography.

Her work is thematically pretty diverse. Predominantly there are motives from children's games, nature and universe, but we also find love theme, basic questions of human existence and absurdity. With the help of her imagination, she takes us with her work on a wonderful journey using smoothly readable poetic language. The work of Bina Štampe Žmavc is full of word games, her poetry is melodic, enriched with rhyme.

Her work carries a strong message and is therefore highly suitable to be dealt with at school. In the empirical part we analyzed the author's work, her youth poetry and youth prose opus after the year 2004. We were also researching the presence of Žmavc's work in literature teaching programme in first grades of Primary School, namely in school curriculum and in the presently used reading texts. In the closing part we defined in detail Žmavc's collection of poetry named *Živa hiša*, which was the theme of the explanatory essay at the Cankar competition in the school year 2009/10.

KEY WORDS

Bina Štampe Žmavc, youth poetry, youth prose, analysis, school curriculum, reading text, Cankar competition.

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	- 1 -
2. TEORETIČNI DEL.....	- 2 -
2.1 Definicija mladinske književnosti.....	- 2 -
2.1.1 Pojmovanje mladinske poezije po teoriji Igorja Saksida.....	- 3 -
2.1.2 Pojmovanje mladinske proze po teoriji Igorja Saksida	- 3 -
2.1.3 Pojmovanje mladinske proze po teoriji Dragice Haramija.....	- 6 -
2.2 Predstavitev Bine Štampe Žmavc in njenega dela	- 10 -
2.3 Bibliografija	- 12 -
2.3.1 Monografske publikacije	- 12 -
2.3.2 Priredbe in prevodi	- 13 -
2.3.3 Uprizorjena dramska dela.....	- 14 -
2.3.4 Radijske igre	- 14 -
2.3.5 Dela, prevedena v tuji jezik	- 15 -
2.3.6 Nagrajena dela	- 15 -
2.4 Predstavitev Cankarjevega tekmovanja	- 17 -
3. EMPIRIČNI DEL.....	- 21 -
3.1 Mladinska poezija	- 21 -
3.1.1 <i>Živa hiša</i>	- 21 -
3.1.2 <i>Snežroža</i>	- 23 -
3.1.3 <i>Vprašanja srca</i>	- 25 -
3.1.4 <i>Kako raste leto</i>	- 27 -
3.1.5 <i>Roža v srcu</i>	- 29 -
3.1.6 <i>Mizekmiž</i>	- 30 -
3.1.7 <i>Svilnate rime</i>	- 31 -
3.1.8 <i>O-pravljica</i>	- 35 -
3.1.9 <i>Barka zvezd</i>	- 36 -
3.1.10 <i>Mucarije – Kittysnippets</i>	- 39 -
3.2 Mladinska proza.....	- 40 -
3.2.1 <i>Košastka Katka</i>	- 40 -
3.2.2 <i>Cesar in roža</i>	- 42 -
3.2.3 <i>Snežnosek</i>	- 50 -
3.2.4 <i>Pravljica o medvedku in punčki</i>	- 52 -
3.2.5 <i>Petelinje in pavje</i>	- 54 -
3.2.6 <i>Princesa srca</i>	- 55 -

3.3	Prisotnost del Bine Štampe Žmavc v programu književnosti na razredni stopnji	- 57 -
3.4	<i>Živa hiša</i> na Cankarjevem tekmovanju	- 67 -
4.	ZAKLJUČEK	- 72 -
5.	VIRI IN LITERATURA	- 75 -
5.1	Berila in leposlovje	- 75 -
5.2	Strokovna literatura	- 77 -
5.3	Viri	- 79 -
6.	PRILOGE	- 80 -

KAZALO SLIK

Slika 1: Bina Štampe Žmavc	- 10 -
Slika 2: Živa hiša, 2004	- 21 -
Slika 3: Snežroža, 2007	- 23 -
Slika 4: Vprašanja srca, 2008	- 25 -
Slika 5: Kako raste leto, 2010	- 27 -
Slika 6: Roža v srcu, 2010	- 29 -
Slika 7: Mižekmiž, 2011	- 30 -
Slika 8: Svilnate rime, 2011	- 32 -
Slika 9: O-pravlјica, 2014	- 35 -
Slika 10: Barka zvezd, 2014	- 36 -
Slika 11: Mucarije - Kittysnippets, 2015	- 39 -
Slika 12: Košastka Katka, 2009	- 40 -
Slika 13: Cesar in roža, 2009	- 42 -
Slika 14: Snežnosek, 2010	- 50 -
Slika 15: Pravlјica o medvedku in punčki, 2012	- 52 -
Slika 16: Petelinje in pavje, 2012	- 54 -
Slika 17: Princesa srca, 2013	- 55 -
Slika 18: Popravljalnica igrač, 1994	- 62 -

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Razlike med klasično pravljico, živalsko pravljico, povedko in sodobno pravljico	- 4 -
Preglednica 2: Kronološka bibliografija mladinske poezije in proze	- 12 -
Preglednica 3: Kronološka bibliografija poezije za odrasle	- 13 -
Preglednica 4: Kronološka bibliografija priredb in prevodov	- 13 -
Preglednica 5: Nagrajena in nominirana dela	- 15 -
Preglednica 6: Predlagana književna besedila za obravnavo v učnem načrtu za pouk slovenščine (2011)	- 57 -
Preglednica 7: Veljavna berila za 2. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc	- 58 -
Preglednica 8: Veljavna berila za 3. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc	- 59 -
Preglednica 9: Veljavna berila za 4. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc	- 60 -
Preglednica 10: Veljavna berila za 5. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc	- 60 -
Preglednica 11: Operativni cilji za 2. triado v učnem načrtu za pouk slovenščine in glavna izhodišča za interpretacijo <i>Žive hiše</i>	- 68 -
Preglednica 12: Operativni cilji za obravnavo <i>Žive hiše</i>	- 69 -

1. UVOD

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2000) opus opredeljuje v naslednjem slovarskem sestavku: »vsa dela kakega avtorja.«

V diplomskem delu smo se omejili na mladinski opus Bine Štampe Žmavc, natančneje na mladinsko poezijo in mladinsko prozo. Avtorica na knjižnem trgu izstopa po svojem bogatem tematskem spektru – od veselja, igre, večnosti, sobivanja z naravo in živalmi do ironije, humorja ter žalosti in minljivosti.

V prvem poglavju teoretičnega dela smo podrobneje opredelili pojem mladinska književnost, pri čemer smo izhajali iz teorij Igorja Saksida in Dragice Haramija. V drugem poglavju smo predstavili Bino Štampe Žmavc in njeno bibliografijo. Pri tem smo se osredotočili na njene monografske publikacije, priredbe in prevode, uprizorjena dramska dela in dela, za katera je prejela različne nagrade. Teoretični del smo zaključili s predstavitvijo Cankarjevega tekmovanja, ki smo ga podrobneje predstavili v empiričnem delu.

V empiričnem delu smo analizirali vsa avtoričina dela mladinske poezije in mladinske proze od leta 2004 do leta 2015. Najprej bo zapisan kratek vsebinski povzetek, nato pa bo sledila analiza del, ki je utemeljena na podlagi teoretičnih izhodišč Igorja Saksida. Določili bomo tudi vizualno podobo dela (velikost, barve) in verbalni del, kjer nas je zanimala tema, motivi, jezik in zgradba. Vsako izmed analiziranih del smo umestili v starostno stopnjo poslušalca oziroma bralca in s pomočjo Priročnika za branje kakovostnih mladinskih del podali oceno njihove kakovosti.

Zanimalo nas je tudi, v kolikšni meri so dela Bine Štampe Žmavc prisotna v izobraževalnih programih slovenskih otrok, zato smo pregledali učni načrt za slovenski jezik in vsa veljavna berila za razredno stopnjo. *Popravljalnico igrač*, največkrat prisotno delo v berilih, smo primerjali ter izluščili podobnosti in razlike med njimi. Zadnje podpoglavje je namenjeno Cankarjevemu tekmovanju, natančneje *Živi hiši*, ki je bila na omenjenem tekmovanju tema razlagalnega spisa v šolskem letu 2009/10. Podrobneje smo predstavili *Živo hišo*, in sicer smo se osredotočili na obravnavamo v razredu in pripravimo na pisanje razlagalnega spisa.

2. TEORETIČNI DEL

2.1 Definicija mladinske književnosti

Mladinska književnost je naslovniška zvrst književnosti, saj je njeno bistvo umetniškost. Izhaja iz avtorjevega doživljanja otroštva, kjer gre za vživljanje oziroma vračanje v otroštvo, pri čemer prevladuje komunikacija med odraslim in otrokom. Književnost se povezuje z vsemi tremi členi predmetnega področja literarne vede, tj. z avtorjem, besedilom in z naslovnikom (prim. Saksida, 2001).

Avtor mladinske književnosti je praviloma odrasla oseba. Njegovo vživljanje v otroka je pomemben člen v mladinski književnosti, torej lahko rečemo, da je mladinska književnost dialog z otroštvom. Namenjena je predvsem mlademu bralcu do starostne meje osemnajst let, najkakovostnejša mladinska dela pa nagovarjajo tudi odraslega bralca, kar pomeni, da so naslovniško univerzalna oziroma naslovniško odprta. Besedila torej lahko zadovoljijo bralni okus tako mladih kot tudi odraslih bralcev (prim. Saksida, 2001).

Tako v svetu kot pri nas zasledimo neenotno poimenovanje mladinske književnosti. Na Slovenskem najpogosteje uporabljamo naslednje izraze: otroška/mladinska književnost/literatura, mladinsko slovstvo. Mladinska književnost v ožjem pomenu besede zajema tako otroško kot najstniško književnost, kamor uvrščamo dela, napisana posebej za mladino, dela, ki so bila prvotno napisana kot nemladinska, a so v procesu recepcije postala mladinska ter priredbe in predelave del (prim. Saksida, 2001).

Od nemladinske književnosti jo ločijo predvsem vsebinske (motivi, teme in žanri) in oblikovne značilnosti, hkrati pa je med obema mogoče opaziti vsebinske, idejne in slogovne vzporednice. Bistvena značilnost mladinske književnosti je predvsem pestrost vrst, motivov in tem, in sicer humor, zvočnost, igrivost, otroška izkušnja in čudenje, hkrati pa je v njih mogoče zaznati tudi tabu teme. Ob tem lahko sklepamo, da mladinske književnosti ni mogoče zvesti le na en prevladujoči tematski sklop (prim. Saksida, 2001).

Mladinska književnost je torej pestrost literarnih vrst in oblik, ki jih je razvila v okviru treh literarnih zvrsti, in sicer poezije, proze in dramatike. V diplomskem delu smo se želeli osredotočiti na dve zvrsti – poezijo in prozo. Slednja je najbolj kompleksna po raznolikosti vrst, saj zajema pravljичno in resničnostno pripovedništvo ter celo avtobiografske zapise.

2.1.1 Pojmovanje mladinske poezije po teoriji Igorja Saksida

Opredelili smo se le na sodobno mladinsko poezijo, ki jo Saksida imenuje poetika modernizma (2001). Za modernistično poezijo je ključna estetska igra, ki pa ni predmet oziroma tema pesmi, ampak je način oblikovanja čutnih predstav v besedilu. Zanj je značilna predvsem igra kot način oblikovanja besedilne stvarnosti, tj. nelogično povezovanje besed, odmik od prikaza človeškega lika (otroka) k mnogopomenskemu opisovanju predmetov, delov telesa, vesolja ter izmišljanje novih besed in rušenje pravopisnih konvencij (prim. Saksida, 2001).

Modernistična mladinska poezija je torej kot igra, ki je nasprotje realnosti, saj v ospredje stopi pojmovanje poezije kot način čudenja, obujanja infantilizma v odraslem in jezikovne inovacije. Prva izhodišča za modernistično mladinsko poezijo je že leta 1973 podal Niko Grafenauer (prim. Saksida, 2001).

2.1.2 Pojmovanje mladinske proze po teoriji Igorja Saksida

Saksida deli sodobno mladinsko prozo na dva dela: neresničnostno oziroma iracionalno prozo in resničnostno oziroma realistično prozo. Neresničnostno prozo deli na klasično pravljico, povedko, basen, živalsko pravljico, nesmiselnico in sodobno pravljico (kratka in daljša, tj. fantastična pripoved). V resničnostni model proze uvrsti pripoved s človeškimi osebami, živalsko zgodbo, avtobiografsko pripoved in zabavno oziroma trivialno pripoved (prim. Saksida, 2001).

Neresničnostna mladinska proza

Klasična pravljica je kratka zgodba, ki izhaja iz izražanja doživetij iz otroštva. Tako kot klasična pravljica je tudi povedka v sodobni književnosti v zatonu (Saksida, 2001). Klasične pravljичne vzorce prepoznamo v delu *Ure kralja Mina* avtorice Bine Štampe Žmavc, kjer gre za pravljico o času.

Živalska pravljica je pravljica, ki je glede na lastnosti oziroma ravnanje književnih oseb ločena od realnosti, saj imajo živali zobozdravnika, se pogovarjajo, nastopajo na koncertu ipd. To jo loči od živalske zgodbe. Pogosto jih je težko ločiti tudi od kratkih sodobnih pravljic. Od slednjih jih ločita enodimenzionalnost in krajevna nedoločenoost. Prevladujoče književne osebe v

živalski pravljici so torej živali, v nekaterih primerih pa so ob živalih književne osebe tudi ljudje (prim. Saksida, 2001).

Med neresničnostno mladinsko prozo Saksida uvrsti tudi nesmiselnico. To je komična pripoved, v kateri prevladuje nonsens. Zanj so značilne jezikovne igre ali podobe komično zaznamovanih kraljestev. Jezikovni nesmisel vzpostavljajo že sama poimenovanja kraljestva ali oseb (prim. Saksida, 2001).

Nove posebnosti doživljanja otroškega sveta in otroške igre v mladinsko književnost vnašajo sodobne pravljice. Pravljičica naj bi bila predvsem vzgojno sredstvo za jezikovni pouk ali spoznavanje narave in družbe, ne pa to, kar je: sredstvo za spodbujanje estetskega doživetja, je Saksida povzel po M. Kobe (1972). Prevladujoča oblika sodobne pravljice je pripoved z otroškim glavnim likom. Tako kot pri sodobni pravljici je tudi pri fantastični pripovedi prevladujoča oblika pripoved z otroškim glavnim likom (prim. Saksida, 2001). Pri fantastični pripovedi je pomembno le še hkratio pojavljanje realnega in irealnega sveta.

Pri lažjem ločevanju neresničnostne proze nam lahko pomaga spodnja preglednica.

Preglednica 1: Razlike med klasično pravljico, živalsko pravljico, povedko in sodobno pravljico

	Klasične in živalske pravljice ter povedke	Sodobne pravljice
Besedilna stvarnost	Enodimenzionalna: samo domišljajska stvarnost oz. enodimenzionalna razlaga sveta, zgodovinskega dogodka; naslonitev na strukturo ljudske pravljice oz. povedke	Dvodimenzionalna: resničnostna in fantastična plast stvarnosti
Čas in kraj	Nedoločenost oz. zgodovinska odmaknjenost (nekatero povedke)	Sodobnost
Osebe	Tipi in individualizirani tipi (npr. sodobne živalske pravljice)	Sodobna otroška književna oseba, lahko tudi v povezavi s predmetom, živaljo, rastlino ipd.
Obseg	Kratke vrste	Kratke in daljše vrste

Resničnostna mladinska proza

V ta model Saksida (2001) uvršča besedila, katerih besedilna stvarnost je posnetek stvarnega življenja otrok in mladostnikov. Mednje spadajo pripoved s človeškimi osebami, živalska zgodba, zabavna oziroma trivialna pripoved in avtobiografska pripoved. Med slednje lahko uvrstimo avtobiografske pripovedi in črtice.

Za pripoved s človeškimi osebami, ki jo je Saksida povzel po M. Kobe (1987), je značilno slogovno spreminjanje. V petdesetih in šestdesetih letih dvajsetega stoletja je zanjo značilen knjižni jezik, kasneje pa se začne uvajati sleng (prim. Saksida, 2001). Podrobnejši opis smo povzeli po teoriji Marjane Kobe, ki znotraj realistične pripovedne proze govori o treh modelih. V prvi model uvršča besedila, v katerih nastopa otrok kot literarna oseba starosti do osmega, devetega leta, v drugi model spadajo besedila, namenjena bralcem med desetim in štirinajstim letom, v tretjega pa tista, ki so namenjena bralcem med petnajstim in osemnajstim letom (prim. Kobe, 1987).

Za prvi model je značilno predvsem opisovanje otrokovega vsakdanjega življenja v predšolski in zgodnji šolski dobi. Sodobni mestni otrok, ki je osrednji lik, se giblje v ožjem in širšem družinskem okolju, v varni navzočnosti staršev ali drugih sorodnikov. Postopoma z odraščanjem se otrok lahko znajde tudi v širšem družbenem okolju (igrišče, vrtec, šola ipd.). Za ta model je značilno, da odrasli opazujejo osrednji lik, pripovedovalec pa vztraja pri odrasli perspektivi kot edini »pravi«. Otrokove življenjske izkušnje so poleg pozitivnih tudi negativne, največkrat stiske in težave. Otrok, ki že bere, se z osrednjim likom ne more poistovetiti, saj je le-ta mlajši od njega. Pripoved poteka kronološko linearno, in sicer kratke samostojne zgodbe (prim. Kobe, 1987).

Za drugi model je značilna vrstniška identifikacija. Glavna literarna oseba ni več posameznik, temveč lahko enakovreden položaj zavzameta dva literarna lika, običajno prijatelja ali prijateljska družina. Odraščajoči otrok oziroma mladostnik samostojno odkriva svet in samega sebe s pomočjo prijateljev. Želi vzpostaviti enakovreden dialog z odraslo osebo, ki je le redko razumevajoča. Tu se varno družinsko okolje umika v ozadje, s strani osrednjega lika lahko postane družina tudi predmet ironično-kritičnega opazovanja (prim. Kobe, 1987).

V tretji model realistične proze Kobetova uvrsti obsežnejša dela, ki zajemajo mestno okolje. Osrednji lik, v starosti med petnajstim in osemnajstim letom, preraste svoje osnovnošolsko obdobje in vstopi v zanj povsem nov svet, svet odraslih. V njem povečini samotno išče svojo lastno podobo. Največkrat so glavne književne/literarne osebe mladostnice, ki zaradi ljubezni

izstopijo iz vrstniške družčine, doživijo svoje prve erotične izkušnje, nakar sledi boleča streznitev. Besedila največkrat govorijo o tabu temah, kot so npr. mamila, alkoholizem, nezaželena nosečnost, spolnost, prestopništvo ipd. Značilen je notranji monolog kot pripovedna tehnika ter uporaba pogovornega jezika in slenga (prim. Kobe, 1987).

V živalski zgodbi so na literarne osebe projicirane čisto človeške lastnosti, vendar se bralcu zdijo povsem verjetne. Torej, kot da bi jih avtor posnel po realnosti. Z dodajanjem nerealnih elementov lahko živalska zgodba kaj hitro preraste v živalsko pravljico. Živalska zgodba se od živalske pravljice loči predvsem po tem, da svet, v katerega je oseba postavljena, daje občutek zunajliterarne stvarnosti, kljub temu pa je meja med njima težko določljiva (prim. Saksida, 2001).

Pri avtobiografski pripovedi gre za dobesečno spominjanje na otroštvo. Zapisovanje spominov namreč zajema tako lirične utrinke kot tudi duhovite črtice, temna sporočila in vzgojne poante (prim. Saksida, 2001).

Zabavna oziroma trivialna pripoved je še zadnji element resničnostne mladinske proze. Zanj so značilni kliše, prevladovanje dogodkov oziroma dogodivščin, superjunaki in nenavadni preobrati (prim. Saksida, 2001).

2.1.3 Pojmovanje mladinske proze po teoriji Dragice Haramija

D. Haramija (2012) pa se pri klasifikaciji mladinske proze opira na dolžino del. Mladinsko prozo tako deli na kratko, srednje dolgo in dolgo.

Kratka proza

Slednjo deli še na:

- kratko realistično prozo: kratka realistična zgodba in črtica,
- kratko fantastično prozo: trije tipi pravljic (folklorna in njena literizirana različica, klasična avtorska in sodobna avtorska pravljica), kratka fantastična zgodba vključno s podtipom nonsensne zgodbe, kratka znanstvenofantastična zgodba, bajka, pripovedka (povedka), basen (prim. Haramija, 2012).

A. Kustec (1999) črtico opredeljuje kot obris neke književne osebe ali njenega razpoloženja, v kratki zgodbi pa je bistvo akcija, kjer mora bralec imeti občutek, da se je nekaj zgodilo. Kratka zgodba naj torej obravnava »eno književno osebo, en dogodek, eno emocijo ali niz emocij, ki jih zahteva ena situacija« (Kustec, 1999: 90).

Kratka zgodba se pojavlja tudi v naslednjih žanrih: zgodovinska, spominska, doživljajska, potopisna, detektivska, socialno-psihološka in ljubezenska kratka zgodba.

Pri kratki fantastični prozi, natančneje pri treh tipih pravljic, je potrebno upoštevati morfološke značilnosti te vrste, in sicer snovno-tematske prvine, literarne like (človeški, mitološki), karakterizacijo literarnih likov (tipizirana ali individualizirana), književni prostor (splošen, prepoznaven, natančno določen), književni čas (nedoločljiv, natančno določen), zaplet, konflikt, uporabljena jezikovna sredstva, spreminjanje vloge pripovedovalca (prim. Haramija, 2012).

Pri folklorni pravljici je značilno črno-belo slikanje oseb, ki sproži predstavo o pomembni lastnosti književnega lika, le-ta pa je močno potencirana. Določen lik predstavlja vedno isto lastnost (zlobna mačeha, lepa kraljična ...), nekateri liki pa so imenovani po poklicu, družbenem položaju ali kakšni drugi lastnosti. V njej nastopajo tudi čudežna bitja ali čudežni predmeti. Književnega časa in prostora ni mogoče določiti, konec pravljice pa je vedno srečen (prim. Haramija, 2012).

Klasična avtorska pravljica se s folklorno pravljico ujema po strukturi, temah in motivih, od nje pa se najbolj ločuje po poetiki, ki je avtorska. V klasični pravljici se pojavljajo bivanjske teme, književni kraj je navadno vaška pokrajina, v živalski pravljici pa naravno okolje živali, npr. gozd. Glavni literarni liki imajo že imena in niso poimenovani po poklicu kot v folklorni pravljici. Iracionalni literarni liki so najpogostejša pravljicična bitja (škratje, palčki, zmaji, vile ...). Vse živalske pravljice sodijo med klasične pravljice. Za klasičen pravljicni vzorec je značilen Andersen s svojimi pravljicami (prim. Haramija, 2012).

Pri sodobni pravljici se Andersenov model že počasi odmika, saj so liki v pravljicah poimenovani z imeni in niso več tipi. Imajo namreč individualne karakterje, tako književni čas kot tudi književni kraj sta natančno določljiva, pri čemer je nujni književni čas sodobnost, književni prostor pa mestno okolje. Opazne so tudi sociološke spremembe, saj ni več revnih kmetov, lepih princesk, zlobnih zmajev ipd. Prav tako književne osebe ne potujejo več na belih konjih ali peš, temveč s sodobnimi prevoznimi sredstvi, za komunikacijo pa že uporabljajo telefone in računalnike. Za razliko od folklorne pravljice pripovedovalec zgodbe postane nevtralen, saj bralca ne nagovarja več ter ne dodaja svojih oznak in mnenj (prim. Haramija, 2012).

Med kratke fantastične zgodbe sodijo besedila, ki združujejo lastnosti dveh pravljic in fantastične pripovedi. Takšna zgodba zajema krajše časovno obdobje, književni prostor in čas sta natančno določljiva (mestno okolje, sodobnost), glavni književni liki so majhni otroci, ki se

zavedajo vdora fantastike v realni svet. V ospredju je igra kot sprožilec dogajanja in odsotnost mitičnih resnic. Najpomembnejša razlika med kratko fantastično zgodbo in pravljico je dvodimenzionalnost, torej obstoj racionalnega in iracionalnega sveta (prim. Haramija, 2012).

D. Haramija povzame definicijo nonsensne kratke zgodbe po teoriji Igorja Saksida (2001).

Za kratko znanstvenofantastično zgodbo je značilno, da se jezik pomika iz literarnega v območje znanstvene terminologije. Namreč znanstveni dosežki so opisani tako, kot bi bili resnični, in podkrepjeni z besediščem posamezne vede, na katero se tematsko navezujejo (prim. Haramija, 2012).

Bajke ali miti so krajše pripovedi o starodavnih politeističnih verovanjih, le-ta pa so spodbujala rituale. Najpogostejši slovenski mitološki liki v bajkah so kurent, zlatorog, povodni mož, škratje in drugi. V sodobni književnosti so bajke zanimanja vredna književna vrsta, k sreči tudi zelo ohranjena (prim. Haramija, 2012).

Prav bajka se v slovenskem prostoru približuje pripovedki ali povedki, kar se še posebej odraža v sodobnosti. Lahko rečemo, da točne meje med njima sploh ni. Pri pripovedkah lahko bolj natančno določimo književni kraj, saj je v njih poimenovan s konkretnim zemljepisnim imenom, ostalih razlik pa ne zasledimo (prim. Haramija, 2012).

Basen je didaktična književna vrsta z dvodelno zgradbo: prvi del je zgledna zgodba, drugi del pa je nauk, ki je največkrat podan v obliki pregovora. Pomembna lastnost pri basni je alegorija, saj gre na eksplicitni ravni za zgodbo o živalih, na implicitni pa za zgodbo o ljudeh in človeški družbi. Živali imajo že vnaprej dano vlogo ali lastnost (volk je krvoloč, lisica je zvita, zajec je strahopeten ...), po čemer se ločuje od živalske pravljice (prim. Haramija, 2012).

Srednje dolga proza

Slednjo deli še na:

- realistično pripoved ali povest,
- srednje dolgo fantastično prozo: znanstvenofantastična pripoved, fantastična pripoved in klasična fantazija.

Pri realistični pripovedi ali povesti gre za srednje dolgo besedilo, ki se bistveno ne razlikuje od romana in dolge novele, ampak je nekakšen nadomestek za ti dve vrsti (prim. Haramija, 2012).

Fantastična pripoved je razmeroma nova književna vrsta, saj se je razvila šele v dvajsetem stoletju. Gre za daljše prozno besedilo z natančno karakterizacijo likov ter jasno ločnico med realnim in fantastičnim svetom, kar je temelj dvodimenzionalnosti. Oba svetova se lahko pojavljata hkratno, vzporedno ali zaporedno. V fantastičnem svetu veljajo zakoni otrokovih

želja, pripoved pa se konča z vrnitvijo v realni svet. Ta vrnitev je pojasnjena z razlogi, ki veljajo v realnosti. Prav tako je možno natančno določiti tako književni prostor kot tudi književni čas (prim. Haramija, 2012).

Dolga proza

Slednjo deli na:

- realistični roman,
- dolgo fantastično prozo: fantastični roman, znanstveno-fantastični roman in sodobna fantazija.

Termin realistični roman se je v mladinski književnosti uveljavil kot mladinski realistični roman. Gre za dolgo prozno besedilo, ki ima epsko notranjo formo. Največkrat obravnava življenje najstnikov, pri čemer je glavni lik mladostnik v težavnem pubertetnem obdobju. Pripovedovalec je prvoosebni, to je glavni literarni lik, ki pripoveduje o svojem življenju, kjer je v ospredju sfera zasebnega. Književni čas in književni prostor sta natančno določljiva, značilen v mladinskem romanu pa je tudi sinkretizem, kjer gre za spajanje različnih verovanj ali prepričanj. Po mladinskem romanu največkrat posegajo najstniki v zadnjem triletnem osnovne šole in v srednji šoli. Temeljni žanri mladinskega realističnega romana so zgodovinski, avanturistični, ljubezenski, socialno-psihološki mladinski roman in roman »v kavbojkah« ali jeans roman (prim. Haramija, 2012).

Fantastični roman je daljše prozno besedilo, pri katerem imajo liki natančno in poglobljeno izrisane značaje. Tudi sam način upovedovanja je kompleksnejši v primerjavi s fantastično pripovedjo, s katero sta si po kompozicijski plati precej podobna. Fantastični roman natančno ločuje mejo med realističnim ter fantastičnim književnim časom in prostorom, saj je prestop med svetovoma natančno nakazan (prim. Haramija, 2012).

Glede na književni prostor in literarne like lahko znanstvenofantastične romane razdelimo na štiri različice, in sicer dogajanje na Zemlji Zemljanom, dogajanje na Zemlji Nezemljanom, dogajanje izven Zemlje Zemljanom ali dogajanje izven Zemlje Nezemljanom. Gledano širše lahko roman delimo na utopični (pozitivna fantastika) in antiutopični roman (negativna fantastika). V ospredju je torej znanost, zato je v romanih postopek, ko na fantastiki grajeno delo deluje znanstveno potrjeno (prim. Haramija, 2012).

Pri sodobni fantastiki gre za besedila z več kot 1,5 milijona znakov s presledki, torej okoli 1000 strani. Pomembna značilnost je višja stopnja odmika od motivov iz bajke in ljudske pravljice.

Prav tako je značilna struktura, prevzeta iz mita. Na Slovenskem takšnih kriterijev ne izpolnjuje nobeno mladinsko delo (prim. Haramija, 2012).

2.2 Predstavitev Bine Štampe Žmavc in njenega dela

Bina Štampe Žmavc se je rodila 4. oktobra 1951 v Celju. Otroštvo je preživljala obdana z naravo njej priljubljenega Gaja, ki je navdih za mnoge njene pesmi. Ta kraj jo je že zelo zgodaj prevzel z umetnostjo in ustvarjalnostjo, ki jima je posvetila vse svoje življenje. Čut za lepo besedo je pri Bini prisoten že od otroštva, saj je že kot majhna deklica večino pesmi in pravljic, ki jih je poslušala, znala na pamet. Njeno

Slika 1: Bina Štampe Žmavc

dramsko ustvarjanje se je začelo že pri osmih letih, ko je napisala igrico *Uboga Anica*, v kateri je tudi sama igrala, jo režirala, naredila koreografijo in sešila obleke iz krep papirja. Pisala je torej že v osnovni šoli, resneje pa se je pisanja lotila v gimnaziji, ko je objavljala zelo sodobno poezijo v gimnazijskem glasilu *Brstiči*. Sprva je oder želela preizkusiti kot koncertna pevka, saj je z navdušenjem poslušala melodije, ki so prihajale iz babičinega starega gramofona. Hodila je k solo petju, pri šestnajstih letih je začela resno s petjem šansonov (prim. Forstnerič Hajnšek, 2009), a ljubezen do besede jo je vodila k študiju primerjalne književnosti na ljubljanski Filozofski fakulteti, nato pa k poučevanju slovenščine, ki jo je poučevala pet let. Na šoli, kjer je učila, je začela z otroškim improvizacijskim gledališčem, s katerim je sodelovala kar trinajst let, vodila pa je tudi Pionirsko dramsko gledališče v Celju. V tem času so nastale pesmi, zgodbe in dramski teksti, med katerimi so nekatera dela prave uspešnice, če jih presojava po zanimanju in navdušenju s strani bralcev ali po nagradah (prim. Saksida, 2011).

Leta 1985 so uprizorili igro *O velikem strahu Buholinu*, ki jo je kasneje v knjigi *Popravljalnica sanj* napisala kot pravljico. Nastale so tudi nekatere pesmi iz *Čaroznank* in *Lectovega srca*. Napisala je tudi scenarij za rock musical *Rokereta*, ki ga je uprizorilo Plesno gledališče Celje. Scenarij je bil zelo uspešen in nagrajen, saj je na 30. festivalu v Šibeniku dobil nagrado za najboljšo predstavo. Napisala je tudi besedilo za plesno predstavo *Krava v cirkusu*, ki jo je pod naslovom Cirkus Cigumigus uprizorilo Lutkovno gledališče Ljubljana.

Že v gimnazijskih letih se je najbolj navduševala nad pisanjem poezije, ki se je z leti dodatno stopnjevalo. Naslov njenega intervjuja »Brez pesmi ne bi znala živeti«, ki je objavljen v knjigi *Od zvezd in nazaj* pisateljice Berte Golob, vsekakor ni presenečenje.

»Moji vsakdani so vsekakor zelo pesniško in pisateljsko ubrani, saj je pisateljstvo moj poklic. In kadar je v resnici tako, so ustvarjalni, vznemirljivi, čaroznanski, popravljalninosanjski – skratka podobni pisanemu pajčolanu. So pa tudi drugačni: pust, žalostni, samotni, jezni in obupani, vsakdani, ko zaman pričakujem vsaj najdrobnejši okrušek srečne zvezde« (Golob, 1995: 259).

V intervjuju razlaga tudi svojo težko pot do uveljavitve v literarnem svetu, saj naj bi med ustvarjalce za otroke prišla zelo težko in počasi. Imela je namreč nemalo težav z založniki, kar potrjuje tudi njene naslednje besede:

»V splošnem se založniki in bralci na široko izogibajo poeziji. Založniki se je branijo kot nadležnih ošpic in prepričana sem, da jih res dobijo, ko jim ponudiš pesniško zbirko! Veliko bolj jo odnesejo pravljice, zgodbe in igre. Naš galopirajoči svet ni naklonjen pesmim. Kako čudno, jaz pa brez pesmi ne bi znala živeti!« (Prav tam, 1995: 262.)

Svoje prve pesmi za otroke je Bina začela objavljati v reviji *Kurirček*, po izidu prve pesniške zbirke *Čaroznanke* pa tudi v *Cicibanu*, *Kekcu*, ki je leta 1991 nasledil *Kurirčka*, in v mladinski reviji zamejskih Slovencev v Italiji *Galeb*.

Ker je sama kot otrok prebiralas odraslo literaturo, sedaj pa vedno bolj prebira in se uči iz knjig za otroke, je prepričana, da je na svetu še veliko takšnih odraslih ljudi, ki prav tako berejo in uživajo ob otroški literaturi. Za njo je vsaka kvalitetna otroška literatura dobra tudi za odrasle. Za otroke in odrasle – mlade po srcu, ki se še vedno znajo vživeti v pravljicni, čarobni svet, ki še znajo sanjati, ko spijo ali ko bedijo – avtorica vztraja pri pisanju otroških del, ki so polna njenih občutij, razmišljanj in vsakdanjih dogodkov, ki jih poskuša prikazati na poetičen način. Avtoričine prve objavljene pesmi niso bile namenjene otrokom, ampak odraslim. Napisane so bile v prostem verzu in objavljene v *Dialogih*. Kasneje je začela ustvarjati predvsem za otroke in mladino. Zakaj je temu tako, lahko razberemo iz naslednjih njenih besed:

»Pravzaprav me svet odraslih s svojo agresivnostjo, preračunljivostjo in duhovno onesnaženostjo že nekaj let tako odbija, da si sploh ne želim stopiti vanj. Toliko tisočletij kulture in toliko milijard besed za ero nič in kiča – le zakaj bi temu dodajala še svoje?« (Štampe Žmavc, 1996: 69.)

Kljub njenemu kritičnemu pogledu na odrasli svet je leta 1999 izdala svojo prvo pesniško zbirko za odrasle *Pesek v pesem*. Do danes je napisala kar pet pesniških zbirk za odrasle.

Bina sodeluje tudi z Radiem Slovenija, saj so v oddaji *Lahko noč, otroci* velikokrat predvajane njene pravljice. Ukvarja se s kritiko in piše knjižne ocene za časopis *Nova doba*. Je avtorica nekaterih tekstov za šansone, priredila pa je tudi veliko pravljic nemških in angleških avtorjev, ki so izšle kot velike slikanice.

2.3 Bibliografija

2.3.1 Monografske publikacije

Bina Štampe Žmavc je vsestranska ustvarjalka, saj piše mladinsko poezijo, mladinsko prozo, dramske tekste, lutkovne igre, poezijo za odrasle, priredbe in prevode.

Preglednica 2: Kronološka bibliografija mladinske poezije in proze

Leto	Mladinska poezija	Mladinska proza
1985		<i>Slike in zgodbe iz tisoč in enega pasjega dne</i> . Ljubljana: Univerzum.
1990	<i>Čaroznanke</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga.	
1992		<i>Popravljalnica sanj</i> . Celje: Mohorjeva družba.
1993		<i>Kam je izginil sneg</i> . Ljubljana: Državna založba Slovenije.
1994	<i>Zrnca sonca</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga. <i>Nebeške kočije</i> . Ljubljana: Epta.	<i>Popravljalnica igrač</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga. <i>Mavricij in lučka Svečana</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga.
1996	<i>Klepetosnedke</i> . Maribor: Obzorja.	<i>Ure kralja Mina</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga.
1997		<i>Bajka o svetlobi</i> . Ljubljana: Epta.
1998		<i>Pismonoša Hubert</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga. <i>Muc Mehkošapek</i> . Ljubljana: Epta.
2000		<i>Tri zvezde za celjske kneze</i> . Celje: Grafični studio ARA za Pokrajinski muzej.
2001		<i>Drevo srca</i> . Maribor: Obzorja. <i>Ukradene sanje: pravljica za odrasle otroke</i> . Grosuplje: Mondena.
2002	<i>Duhec Motimir: rimana pravljica o duhcu, ki se je preveč zgostil</i> . Celje: Mohorjeva družba.	<i>Škrat s prevelikimi ušesi</i> . Ljubljana: Rokus.
2003		<i>Pogašeni zmaj</i> . Ljubljana: Epta.
2004	<i>Živa hiša</i> . Celje: Mohorjeva družba.	

2007	<i>Snežroža</i> . Celje: Mohorjeva družba.	
2008	<i>Vprašanja srca</i> . Maribor: Obzorja.	
2009		<i>Košastka Katka</i> . Radovljica: Didakta.
2010	<i>Kako raste leto</i> . Murska Sobota: Ajda. <i>Roža v srcu</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga.	<i>Snežnosek</i> . Murska Sobota: Ajda.
2011	<i>Mížekmiž</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga. <i>Svilnate rime</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga.	
2012		<i>Pravljica o medvedku in punčki</i> . Dob pri Domžalah: Miš. <i>Petelinje in pavje</i> . Murska Sobota: Ajda.
2013		<i>Tri pravljice</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga. <i>Princesa srca</i> . Dob pri Domžalah: Miš.
2014	<i>O-pravljica</i> . Jezero: Morfemplus. <i>Barka zvezd</i> . Maribor: Obzorja.	
2015	<i>Mucarije – Kittysnippets</i> . Jezero: Morfemplus.	

Preglednica 3: Kronološka bibliografija poezije za odrasle

Leto	Poezija za odrasle
1999	<i>Pesek v pesem: soneti</i> . Murska Sobota: Pomurska založba.
2001	<i>Poševno sonce</i> . Grosuplje: Mondena.
2005	<i>Opoldnevi</i> . Ljubljana: Društvo Apokalipsa.
2007	<i>Sinjebradec</i> . Ljubljana: Književno društvo Hiša poezije.
2008	<i>Vaze</i> . Celje: Mohorjev družba.
2011	<i>Pol sonca: soneti</i> . Ljubljana: Mladinska knjiga.
2013	<i>Ogledalo zraka</i> . Dob pri Domžalah: Miš.
2015	<i>Pesem za liro</i> . Maribor: Založba Pivec.

2.3.2 Priredbe in prevodi

Preglednica 4: Kronološka bibliografija priredb in prevodov

Leto	Priredba	Prevod
1994	<i>Pujs v mlaki</i> , <i>Pojdiva domov</i> , <i>Mali medo</i> , <i>Mesto cvetja</i>	
1995		<i>Prijatelja</i>
1996		<i>Ti in jaz</i> , <i>Mali medo</i>
1999		<i>Doktor Belko</i>
2000		<i>Ali ima tudi kenguru mamo</i>
2001		<i>Daj mi poljubček</i> , <i>Poljubček za lahko noč</i> ,

		<i>Zajčkova knjiga pravljic</i>
2002		<i>Zelo osamljena kresnička, Zelo tih čriček, Ali se ne počutiš dobro</i>
2003		<i>Saj zmoresš, Poldek</i>
2004	<i>Trije najljubši medvedki</i>	<i>Trije najljubši medvedki</i>
2009		<i>Ribek: riba, ki pripoveduje zgodbe, Hlodko</i>
2010		<i>Zmajček Zog, Kaj slišiš, mali mišek?</i>
2012		<i>Cestni ropar podgana</i>
2014		<i>Knjigotap</i>
2015		<i>Abrakazebra</i>

2.3.3 Uprizorjena dramska dela

Med uprizorjene lutkovne predstave spadajo:

- *Cirkus Cigumigus*, Lutkovno gledališče Ljubljana (1994),
- *Ure kralja Mina*, Lutkovno gledališče Maribor (1996),
- *Bajka o svetlobi*, Lutkovno gledališče Maribor (1998),
- *Krava v cirkusu*, Lutkovno gledališče Ljubljana (1998),
- *Mojca Pokrajculja*, SLG Celje (1998),
- *Ernica gosenica*, Lutkovno gledališče Maribor (2000),
- *O velikem strahu Buholinu*, Lutkovno gledališče Maribor (2000).

2.3.4 Radijske igre

Med radijske igre spadajo:

- *Princesa kamnitih besed* (1996),
- *Ure kralja Mina* (1996),
- *O petelinu in pavu* (1997),
- *Ernica gosenica* (2000).

2.3.5 Dela, prevedena v tuji jezik

Pravljica *Bajka o svetlobi* (1997) je bila še istega prevedena v hrvaški jezik, in sicer pod naslovom *Bajka o svetlosti*. Leta 1998 je bil *Muc Mehkošapek* prav tako preveden v hrvaški jezik z naslovom *Mačak Mucko*.

Pesniška zbirka *Mucarije-Kittysnippets* je bila leta 2015 izdana tako v slovenščini kot tudi v angleščini. Na eni strani se namreč nahaja pesem v slovenskem jeziku, na drugi strani pa v angleškem jeziku.

2.3.6 Nagrajena dela

Doslej je avtorica prejela več prestižnih nagrad in nominacij zanje, in sicer tako doma kot tudi v tujini.

Preglednica 5: Nagrajena in nominirana dela

Leto	Nagrade	Nominacije
1986	zlata Linhartova značka ZKOS za režijo in besedilo igre <i>O velikem strahu Buholinu</i> .	
1994	nagrada zlata palčka za najboljše slovensko odrsko besedilo za otroke in mladino na anonimnem natečaju za dramski tekst <i>Ure kralja Mina</i> .	
1996	zmaga na anonimnem natečaju za izvorno radijsko igro za otroke Radia Slovenija s <i>Princeso kamnitih besed</i> .	
1997		finalistka večernice ¹ z <i>Urami kralja Mina</i> .
1999	Klemenčičeva nagrada na anonimnem natečaju za najboljšo slovensko izvorno lutkovno igro festivala Klemenčičevi dnevi in Društva prijateljev za <i>Ernico gosenco</i> .	finalistka večernice z <i>Mucom Mehkošapkom</i> , finalistka Veronikine nagrade za najboljšo pesniško zbirko z zbirko sonetov <i>Pesek v pesem</i> .
2000	Mednarodna bienalna nagrada Janusz Korczak (2. nagrada) v Varšavi za <i>Muca Mehkošapka</i> , ki jo podeljuje poljska sekcija IBBY pod pokroviteljstvom	

¹ Večernica je slovenska literarna nagrada na področju mladinske književnosti in se podeli najboljšemu mladinskemu literarnemu delu minulega leta.

	Ministrstva za kulturo in umetnost za bisere mladinske literature iz vsega sveta.	
2002		finalistka za Grumovo nagrado za najboljše dramsko besedilo s <i>Cesarjevimi preoblekami</i> , finalistka Veronikine nagrade za najboljšo pesniško zbirko z zbirko sonetov <i>Poševno sonce</i> , finalistka večernice z zbirko pravljic <i>Ukradene sanje</i> , finalistka Jenkove nagrade za najboljšo pesniško zbirko soneti <i>Poševno sonce</i> .
2003	zmaga na anonimnem natečaju Radia Slovenija za izvirno radijsko igro za otroke <i>O kuri, ki je izmaknila pesem</i> , nagrada na natečaju Parole senza frontiere (Besede brez meja) v Trentu.	
2004		finalistka večernice s <i>Pogašenim zmajem</i> , finalistka desetnice ² s <i>Pogašenim zmajem</i>
2007	nagrada desetnica za najboljšo otroško knjigo s pesniško zbirko <i>Živa hiša</i> .	
2009		finalistka večernice s pesniško zbirko <i>Vprašanja Srca</i> .
2010	nagrada Hinka Smrekarja za ilustracije Danijela Demšarja v delu <i>Roža v srcu</i> . nagrada večernica za najboljšo otroško in mladinsko delo za zbirko pravljic <i>Cesar in roža</i> .	finalistka desetnice z delom <i>Vprašanja srca</i> .
2011	nagrada desetnica za delo <i>Cesar in roža</i> .	finalistka večernice z delom <i>Roža v srcu</i> .
2012		Slovenska sekcija IBBY je za IBBY Častno listo kandidirala <i>Cesar in roža</i> za izvirno slovensko mladinsko leposlovje in <i>Roža v srcu</i> za izvirno slovensko mladinsko ilustracijo Daniela Demšarja.
2014		finalistka za nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico z delom <i>Princesa srca</i> , finalistka desetnice z delom <i>Zaljubljeni tulipan: igra za otroke</i> .
2015		finalistka desetnice z delom <i>Barka zvezd</i> .

² Desetnica je nagrada za otroško in mladinsko književnost, ki jo podeljuje Društvo slovenskih pisateljev za uveljavljanje izvirnega otroškega in mladinskega leposlovja.

2.4 Predstavitev Cankarjevega tekmovanja

Tekmovanje iz slovenščine za Cankarjevo priznanje (v nadaljevanju Cankarjevo tekmovanje) »je oblika preverjanja bralne zmožnosti za posebej motivirane in boljše bralce, za katero se odločijo tekmovalci in šole ter prejmejo njegov celoten vsebinsko-organizacijski izziv.« (Saksida, 2011: 66.)

Za organizacijo Cankarjevega tekmovanja je do leta 2007/08 skrbelo Slavistično društvo Slovenije, ki je tega leta izpostavilo finančne težave, povezane z izpeljavo tekmovanja. Glede na to, da bi opustitev tekmovanja pomenila veliko grožnjo njegovemu obstoju, je bila za novega organizatorja imenovana strokovna komisija – Komisija za tekmovanje iz slovenščine za Cankarjevo priznanje pod vodstvom Zavoda Republike Slovenije za šolstvo (prim. Saksida, 2011).

Formalni okvir izvedbe tekmovanja (tj. njegove cilje, pripravo, izvedbo in vloge sodelujočih) določa Pravilnik o tekmovanju iz slovenščine za Cankarjevo priznanje (prim. Saksida, 2011). Ta v 2. členu navaja naslednje cilje: »širjenje in poglobljanje znanja slovenščine, primerjanje znanja slovenščine med učenci in dijaki, popularizacija slovenščine oz. spodbujanje branja leposlovja, spodbujanje učencev in dijakov k študiju slovenskega jezika in književnosti, odkrivanje za slovenščino nadarjenih učencev in dijakov, uvajanje mladih v samostojno raziskovalno delo in uporabo literature s področja slovenščine, spodbujanje druženja mladih iz različnih šol in okolij« (Pravilnik, 2010: 1). Očitno je, da bistveni poudarek tekmovanja ni spodbujanje kakršnegakoli (npr. razvedrilnega, svobodnega) branja, kot to velja za bralno značko, pač pa se branje za Cankarjevo tekmovanje prepleta s pojmi, kot so znanje, raziskovanje, nadarjenost in tekmovalnost, na podlagi visoko zastavljenih ciljev, saj gre za branje zahtevnega besedila in pisanje razlagalnega besedila o njem (prim. Saksida, 2011).

3. člen Pravilnika navaja ravni tekmovanja, na katerih se ocenjuje bralna zmožnost učencev in dijakov na podlagi pisnih izdelkov, in sicer na treh zahtevnostnih ravneh:

- »šolska raven, ki poteka v obliki šolskih tekmovanj po posameznih šolah in ima funkcijo popularizacije oz. spodbujanja branja leposlovja in funkcijo kvalifikacij za udeležbo na področnem tekmovanju (8. in 9. razred, srednja šola),
- področna raven tekmovanja, ki poteka v obliki področnih tekmovanj po posameznih področjih in ima funkcijo kvalifikacij za udeležbo na državnem tekmovanju,
- državna raven, ki poteka v obliki državnega tekmovanja« (Pravilnik, 2010: 2).

S šolskim letom 2008/09 se je Cankarjevo tekmovanje razširilo in zajelo tudi učence prvega in drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja, saj so se skupine oblikovale po dva razreda v skupini (2. in 3. razred, 4. in 5. razred, 6. in 7. razred), pri čemer učenci iste skupine berejo isto besedilo, dosežki pa se beležijo ločeno. Razlika med zasnovo tekmovanja za »mlajše« in »starejše« skupine je predvsem ta, da tekmovanje za mlajše poteka na eni ravni (tj. šolsko tekmovanje), za starejše pa na vseh treh ravneh (prim. Saksida, 2011).

Sodelovanje učencev in dijakov na tekmovanju je prostovoljno, učitelji ali mentorji pa morajo tekmovalce seznaniti z danim pravilnikom. Zavod Republike Slovenije za šolstvo objavi razpis, ki mora biti javno objavljen, do konca julija za naslednje šolsko leto (prim. Pravilnik, 2010).

Tekmovanje za Cankarjevo priznanje ni niti »pouk« (njegovi cilji niso povsem skladni s cilji v učnem načrtu), niti raziskava bralne pismenosti, saj ima tekmovanje posebne cilje in posebne bralne naloge, kar podrobneje določata pravilnik tekmovanja in vsakoletni razpis. Ker je Cankarjevo tekmovanje ena od oblik zunanjega preverjanja bralne zmožnosti, mora izhajati iz temeljnih načel sestave tovrstnih preizkusov. Te so: veljavnost (preizkus mora odražati cilje učnega načrta oz. dejavnosti, ki potekajo v razredu), zanesljivost (primerljivost rezultatov ob morebitnem ponovnem preverjanju istih učencev), objektivnost (zagotavljanje nepristranskosti vrednotenja pisnih nalog), občutljivost (tekmovalne naloge naj bi ločevale boljše bralce/pisce od slabših) ter izvedljivost (zasnova preizkusa ne sme biti prezahtevna na ravni organizacijske mreže in sredstev, potrebnih za izvedbo tekmovanja) (prim. Saksida, 2011).

Naloge za tekmovanje se morajo iz leta v leto razlikovati, zato je državna komisija oblikovala kar se da pester nabor nalog. Našteli bomo le primere besedil od 2. do 7. razreda.

Primeri besedil za preverjanje bralne zmožnosti:

- »niz bralnih nalog: izražanje mnenja, predstavitev književnih oseb,
- dnevnik književne osebe,
- razlagalni spis o tematiki dela v povezavi z književnimi osebami in osrednjimi dogodki,
- spis o doživetjih osrednje pesemske osebe zbirke na podlagi izbrane pesmi,
- spis o doživljanju upesnjenih čustev na podlagi ključnih besed,
- spis z vrednotenjskimi usmeritvami na podlagi pesmi in avtorjeve misli o tematiki,
- pisanje »pravljice« na podlagi značilnosti izhodiščnega besedila,
- spis o vedenju sveta (pravil) skozi oči osrednje osebe,
- spis o tematiki dela na podlagi dveh navedkov (z usmeritvijo v vrednotenje prikaza tem)« (Saksida, 2011: 64,65).

Različnih oblik preverjanja je bilo torej kar precej. Mogoče bi bilo v prihodnje priporočljivo razmisliti še o vodenem poustvarjalnem pisanju, pri čemer gre za »razvijanje recepcijske zmožnosti s tvorjenjem/(po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje)« (Učni načrt: 39–41). Prav tako bi lahko cilje tekmovanja tesneje povezali tudi s cilji jezikovnega pouka, in sicer »vrste besedil za tvorjenje (pripovedovalno besedilo o tem, kar so doživeli/videli/slišali, obnova neumetnostnega ali umetnostnega besedila)« (prav tam: 31 in 54).

Cankarjevo tekmovanje je do sedaj odražalo tudi raznovrstnost izbranih besedil in predlaganih nalog za preverjanje bralne zmožnosti. Izpostavila bom le dela primerna za stopnjo od 2. do 7. razreda.

Besedila so:

- realistična pripoved o odraščanju (D. Muck: *Anica in grozovitež*),
- zbirka nonsensnih kratkih pripovedi (P. Suhodolčan: *Živalske novice*),
- fantastična pripoved (M. Moškrič: *Stvar*),
- klasična otroška poezija (O. Zupančič: *Mehurčki*),
- sodobna mladinska poezija (B Štampe Žmavc: *Živa hiša*, E. Fritz: *Vrane*),
- kratka fantastična pripoved (S. Vegri: *Jure kvak kvak*),
- resničnostna živalska zgodba (D. Zupan: *Hektor in male ljubezni*),
- zbirka avtobiografskih črtic (T. Partljič: *Hotel sem prijeli sonce*, P. Voranc: *Solzice*),
- sodobna živalska pravljica (K. Kovič: *Maček Muri*),
- zbirka pravljic (F. Lainšček: *Mislíce*).

Navedeni primeri izbranih leposlovnih besedil dokazujejo uravnoteženost izbire, saj ne prevladujejo niti problemska in niti humorna besedila. Poleg sodobnih je na seznamu možno najti tudi klasična dela, poleg prvencev pa tudi osrednja dela uveljavljenih avtorjev (prim. Saksida, 2011).

Književne vsebine in vrste pisnih nalog so zelo različne, pri njih pa občasno pride tudi do negotovanj, še posebej če so teme problemske in naloge zahtevne. Obenem se ob vsem tem porajajo nova vprašanja: Je mogoče, da je raven zahtevnosti pouka slovenščine prenizka glede na to, da Cankarjevo tekmovanje zajema večji del populacije učencev (četudi je v osnovi namenjeno zmožnejšim bralcem)? So učni cilji premalo ambiciozni? Bi bilo potrebno dvigniti bralno pismenost na višji nivo z vodenim reševanjem zelo zahtevnih bralnih nalog? Vsekakor Cankarjevemu tekmovanju manjka tega, da se cilji tekmovanja povežejo s poukom slovenščine, posebej s književnostjo. Možnosti povezav je namreč ob izbiri besedil, sodelovanju staršev pri

razvijanju pismenosti in meril za vrednotenje besedil na književno temo dovolj (prim. Saksida, 2011).

3. EMPIRIČNI DEL

3.1 Mladinska poezija

3.1.1 *Živa hiša*

Pesniška zbirka *Živa hiša* je izšla v zbirki Mladinska knjižnica pri Mohorjevi družbi v Celju leta 2004. Ilustriral jo je Damijan Stepančič, spremno besedo pa je napisal Igor Saksida.

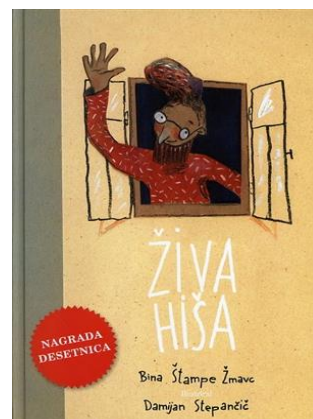
Zbirka obsega 61 strani in je namenjena otrokom do 9. leta starosti. Spada med knjige normalnega formata, saj dolžina meri 24 cm.

V pesniški zbirki, kjer je mogoče prebrati 55 pesmi, avtorica obravnava teme, ki se neposredno dotikajo sodobnega otroka, ob tem pa ga opozarja na drobne, vsakdanje stvari. Pesmi zaznamuje izjemna snovno-tematska raznolikost, povezuje pa jih temeljni način avtoričinega izraza – poosebitve živali, rastlin in predmetov. Lirični zapis je pesnica dopolnila z besednimi igrami in barvnim slikanjem.

Že sama besedna zveza *živa hiša* nam pove, da je hiša živa, kadar prebiva v objemu poezije, domišljije in čarovnije. V taki hiši živijo člani družine, rože, muce, igrače in še vse, česar ne vidimo, pa tudi podstrešni škratelec. To mora biti srečna hiša, saj v njej prebivajo tudi dobre želje (*Srečno novo tisoč-letje*) in posebni klobuki za sanje in domišljijo (*Sanjebuki*), ki bi si jih bilo dobro umisliti (prim. Saksida, 2004).

Poleg škratelečka škratca in sanjebukov se na ogled postavita tudi mižek Miž in pokribuki. Zakaj si pesnica izmišlja take besede, nam pojasni Igor Saksida v spremni besedi. »Ker za pesnico besede niso mrtve, obrabljene reči; so živa bitja, ki nam dišijo, zvenijo, ki se bleščijo – tudi, kadar je v pesmi nakapa in na glavi namesto klobuka kapa, mapa ali šlapa (*Pesem z nakapo*), ter tedaj, ko sta prehlajena pesnik in pesmica (*Prehla-čih pesem*)« (Saksida, 2004: 60).

Muce so prve junakinje v pesmicah, saj kar enajst pesmi pripoveduje o njihovih dogodivščinah. Avtoričinih muc smo že vajeni iz pesniških zbirk in zgodb, kot so npr. *Klepetosnedke*. V *Živi*

Slika 2: *Živa hiša*, 2004

hiši prebiva tudi junaški maček, ki je korenjak kot vsak otrok (*Maček junaček*), pa tudi mucka, ki želi biti čim večja in čim močnejša (*Muca tigrica*), tako kot vsi mi. Zanima nas, če so to prave muce, saj te pesniške muce tudi sanjajo, se v sanjah potepajo (*Puhec zaspanuhec*), predvsem pa rade občudujejo svoje lepe čiste tačke (*M(t)ačke*). Torej ni nič nenavadnega, če želi biti mucek tudi otrok, kot je to v pesmi *Škrica škraca škarjice* (prim. Saksida, 2004).

Avtorica se v pesniški zbirki dotika predvsem otroškega sveta, ki je skrojen po meri otroka in govorjen z besedami otroštva. Otrok se le otroško smeje, kadar z mamico zeha kavica (*Pesmica lenobnica*), se venomer pritožuje, če je torba pretežka in je treba zgodaj v šolo (*Prvikrat v šolo*), se jezi, če domača naloga postane nadloga (*Domača na(d)loga*) ali če ga muči ljubezen (*Naj prijateljica*). Otrokom se dogajajo tudi krivice, ki jih doživljata kot starejši brat ali sestra (*Plenice in krivice*) ter vedno zanimiva in vznemirljiva vprašanja, ki jih znajo postavljati le mali nadobudneži odraslim v pesmi *Vprašanja na sprehodu* (prim. Saksida, 2004).

Poleg pesmi polnih besednih iger srečamo tudi drugačne pesmi, in sicer o živih stvareh, katere sami, ko potujemo naokrog, največkrat spregledamo (*Hiša iz predmestja*), o letnih časih, o lepoti tišine (*Pokribuki*), o čudovitih rožah (*Vrtnica, Marjetka*) in o pravem prijateljstvu, ki je najlepša oblika sveta (*Prijateljstvo*). Slednje se dotika vsega, kar je očem vidno in skrito (prim. Saksida, 2004).

Pesnica bralcem dopušča, da se sami sprehodijo po živi hiši domišljije, ki je tako raznobarvna, da si lahko ustvarijo svoj pogled. I. Saksida pravi: »Živa hiša poezije se igra z besedami, je smeh in upor, a tudi odprto oko in srce – uči naju videti, prisluhniti, občutiti ...« (Saksida, 2004: 61.)

In to so »tipalke duše«, kot jih poimenuje Saksida, na katere prevečkrat pozabimo, saj nas zanimajo le pomembne stvari, kot sta npr. računalnik in mobilni telefon, ki naj bi nas naredile učene in uspešne. A ni povsem tako. *Živa hiša* nam ponuja ravno to in še več, saj se nam ob prebiranju njenih verzov odpira nov, čudežen svet, poln novih spoznanj. »Svet, ki je čarobna pručka, da dosežeš z nje nebo!« (Prav tam: 61.)

Prav vsaka pesem ima za bralca poseben pomen in mu pove tisto, kar bralec sam želi ali potrebuje. In prav vsakršen nauk pesmi je sam po sebi pravilen.

Za pesniško zbirko *Živa hiša* je avtorica leta 2007 prejela desetnico, nagrado za mladinsko književnost. Mnenje žirije ob podelitvi nagrade je bilo: »V pesniški zbirki *Živa hiša* je objavljenih petinpetdeset pesmi, k vsaki pa je dodana ilustracija Damijana Stepančiča. Precej je pesmi o živalih (med njimi izstopajo muce), pesmi o naravi in naravnih pojavih ter o otrocih,

ki so v pesmih prijazni, prijateljski in razumevajoči. Liričnost dopolnjuje avtorica z besednimi igrami in z barvnim slikanjem» (Plahuta Simčič, 2007: 23).

3.1.2 *Snežroža*

Pesniška zbirka *Snežroža* je izšla leta 2007 pri Mohorjevi družbi v Celju. Ilustrirala jo je Polona Lovšin, spremno besedo pa je dodala Milena Mileva Blažić.

Zbirka obsega 80 strani in je primerna za otroke od 13. leta dalje, natančneje za 3. triado. Spada med knjige normalnega formata, saj dolžina meri 24 cm.

Zbirka je sestavljena iz 37 pesmi, katere so vse začarane v zimo, sneg in lepoto. Tako v poeziji kot tudi v prozi ali dramatiki je prisotna liričnost. Avtoričino pisanje vsebuje izrazite čustvene prvine, razpoloženja in simbole, ki segajo od tradicionalnih (nebo, zvezde, pomlad) do sodobnih (zrak, žep, tihota). Stalnice njenih besedil so čas, minevanje časa in samorefleksija ob tem. V *Snežroži* je prisotna pesniška dihotomija – eros (*Oko, Hrepenenje, Pomlad*) in tanatos (*Halo, gospa smrt, Majhna pesem o smrti, Kako umre ljubezen*). Že sama simbolna govorica je zelo zgovorna, saj čas v *Snežroži* umira (Blažić, 2007). Poleg časa in bipolarnosti sveta se med ti dve naseli še Ljubezen, ki sem jo hote napisala z veliko, tako kot jo je zapisala pesnica v pesmi *Pomlad*. Prav ta skrivnost, ki biva v globinah srca, ji odstira tako veselje radosti kot tudi prostranstva samote. Tako je omenjena zbirka na eni strani zgrajena iz zidakov hrepenjenja, na drugi pa iz zidakov samote, v katero se s temnimi registri prevesi drugi del zbirke (prim. Vincetič, 2007).

V prvem delu zbirke smo priča čudenjem in zrenjem o svetu, največkrat skozi mlade oči. Prav zaradi melanholične samorefleksije ta zbirka že od daleč preraste diapazon zgolj mladinske poezije. Gre namreč za zbirko, ki kliče po dvojnemu naslovniku, saj avtoričino tradicionalno besedje, rime in urejena kitičnost presegajo gladino mladinske poezije, če pa se potopimo še malce nižje, se bralcem razprostrejo tudi čisto odrasli svetovi. Če pa najprej pogledamo le ilustracije Polone Lovšin, lahko kar hitro potegnemo zmotno črto, da gre zgolj za knjigo za mlajše bralce (prim. Vincetič, 2007).

Slika 3: *Snežroža*, 2007

Avtorica se je rodila v času modernizma, ustvarjala pa je v času postmodernizma, ki se pri njej odraža z uporabo dvojnega kodiranja – renoviranja. Pesmi so namreč ideološke s poudarjeno medbesedilno zaprtostjo, češ da je pesniška zbirka ena sama knjižnica. Značilni sta tudi čustvenost in intuitivnost, poudarjene so osebna mitologija, intimnost in zasebnost v primerjavi z modernistično razosebitvijo. Avtorica uporablja tudi medbesedilne figure, palimpsestno tehniko (*Odmevi*) in stilizacije (*Deset in dve skrivnosti sveta*). Avtoričina značilnost je tudi uporaba liričnih, pesemskih in avtobiografskih prvin, jezikovnih iger (neologizmov) in indirektno sporočanje prek melanholičnega razpoloženja, v katerem se je znašel lirski subjekt. Obenem so pesmi minimalistične. So le fabulativni okruški s čustveno globino in dajo vtis preprostosti, v resnici pa so lirično strjene in pogovorne v smislu retoričnih vprašanj, ki so zastavljena lirskemu subjektu. Njena besedila so namreč pesemski odgovori (prim. Blažič, 2007).

Glavno avtoričino izrazno sredstvo je torej definicija, s katero ujame pojave v mirovanju, jih zaobseže v prostoru, postavi v vzročno-posledična razmerja ali pa so ji v pomoč, da zagleda konkretno v abstraktnem. Te definicije se včasih prevesijo v razlago, vedno pa so spevne in pojoče.

Značilnost avtoričine poetike je torej uporaba neologizmov, ki smo jih že vajeni v njenem celotnem opusu. V pričujoči zbirki so nove tvorjenke mivkosned, zelenožilen, vsedotik, nešetetost, pa tudi že znana snežroža. Pesmi so različno dolge, od kratkih enokitičnih do daljših štirikitičnih. V kratkih pesmih (*Svit, Oko, Marjetica, Rosa*) je avtorici blizu filozofija haikuja, zato tudi raba eksotičnih simbolov (lokvanj). Avtorica pogosto uporablja tudi nasprotja, in sicer jutro – večer, minevanje – trajanje, končnost – neskončnost, svetloba – tema, majhno – veliko. Preko Župančiča, Kosovela, Vegrijeve, Pavčka, Novaka in Zajca je avtorica medbesedilno vpeta v kontekst slovenskega mladinskega pesništva. Vsi ti avtorji so ji blizu zaradi poetičnosti in liričnosti. Od tujih avtorjev sta nanjo najbolj vplivala Oscar Wilde in Antoine de Saint-Exupery s filozofijo večnega otroka (prim. Blažič, 2007).

Avtoričino pojmovanje kraja in časa (kronotop) je usmerjeno v mitičnost. Brezčasnost pojmuje kot sveti čas (kairos), zato je raba sedanjika pogosta. V pesmih najdemo tudi čudežne prostore, in sicer npr. nočni vrt kot tipičen topos idilično pojmovanega kraja. Vrt kot Arkadija, idila, utopija, paradiž, kjer sta izolirana čas in kraj. Avtorica uporablja tudi veliko simbolov (rosa, svit, pomlad) in jih poimenuje kot čudeže. Zunaj simbolov svet ne obstaja, ker je krut, v kakšen verz pa le vstopi resničnost (*Kako umre ljubezen, Smrt je osamljena*). Dogajanje v pesmih je harmonično (raj, vrt, idila) in disharmonično (smrt, čas). Avtorica največkrat ubeseduje

mitološko pojmovanje časa in prostora, kamor odrasli nimajo vstopa, vstop ima le nepovabljen gospa smrt (prim. Blažič, 2007).

Pesmi so napisane v verzih in se rimajo, kar pomeni, da avtorica v času postmodernizma izhaja iz tradicionalne lirike in novosti prinaša na področju novotvorb, mitičnega pojmovanja časa in prostora, kjer se večni otrok čudi času, žalosti ob njegovem minevanju in osupne ob njegovem umiranju (prim. Blažič, 2007).

Zaradi berljivosti in lahkotnosti avtoričine metaforike je *Snežroža* posebna. Čudežu rojevanja, rasti in poslavljanja so razprte ilustracije Polone Lovšin, stkane iz pogledov otrok, živali in rož.

3.1.3 *Vprašanja srca*

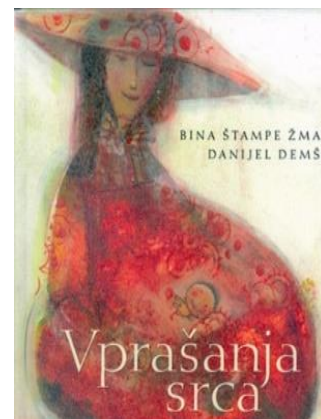
Pesniška zbirka *Vprašanja srca* je izšla leta 2008 pri Založbi Obzorja v Mariboru, ilustriral pa jo je Danijel Demšar.

Zbirka ima 33 strani in je primerna za otroke do 9. leta starosti. Knjiga meri v dolžino 27 cm in spada med knjige normalnega formata. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* je ocenjena z znakom treh zlatih hrušk, kar pomeni, da je najboljša njiga leta in dobitnica znaka zlata hruška.

Knjiga *Vprašanja srca* je nastala v težkem obdobju avtoričinega življenja, ko jo je udarila samota in je ostala brez svojega družbenega, družabnega in socialnega okolja. Ko je počasi

prebolevala, so začele nastajati pesmi. Tudi sam naslov je bil samoumeven, kajti vse, kar se človeku v življenju pomembnega zgodi, so vprašanja srca (prim. Forstnerič Hajnšek, 2009).

V pesniški zbirki je 30 pesmi, ki govorijo o vprašanjih, ki se porajajo v naših mislih. Omenjena vprašanja pesnico »zasledujejo« že dalj časa, saj smo že npr. V *Živi hiši* srečali vprašanja na sprehodu (Kako drevo ve, da mora rasti od tal do neba? Kako svet ve, da mora spat, ko je tema? Kako lastovka ve, da je pod svojo streho doma? Kako dojenček ve, da je mama in ne katerakoli gospa?), ki so ostala brez odgovora. V *Snežroži* je avtorica odkrila Deset in dve skrivnosti sveta: »Zakaj je sonce rumeno in zlato? / Da posnema sončnico, ki sije nad trato« (Štampe Žmavc, 2007: 12). *Nebeške kočije* so nas popeljale v vesolje, kjer je vzniknilo več vprašanj (Kaj je sreča, Kako rastejo hribi, Zakaj je nebo). Slednje vprašanje z istim naslovom najdemo tudi v *Vprašanjih srca*, a odgovori nanj so različni: »Da ima svet svojo streho« /.../ »da noč lahko sije« (Štampe Žmavc, 2008: 5).

Slika 4: *Vprašanja srca*, 2008

Vprašanja srca prinašajo trideset »zakajev« in »zatojev«, in sicer dobesedno. V naslovu vedno tiči zakaj in v odgovoru, z redkimi izjemami, zato. Vsako vprašanje iz naslova dobi jasen odgovor v dveh štirivrstičnicah, ki jih pogosto poveže bogata prestopna rima. Tokrat ne zasledimo neologizmov, ki so zaznamovali nekatere avtoričine prejšnje zbirke, pojavijo se le snežrože. Tudi tokrat opazimo nekaj motivov in tem, ki so stalnica pesniškega ustvarjanja Bine Štampe Žmavc, in sicer veselje, minevanje, smrt in mački oz. po njeno mucu. Pesem *Zakaj so mucu* je edina pesem v zbirki, ki izžareva duhovitost: »Mucu so zato, / ker so tigri preveliki« (prav tam: 20).

Avtoričina naklonjenost do muckov nas spremlja že nekaj časa (npr. v *Mucu Mehkošapku* in v *Živi hiši*). Zbirka *Snežroža* je posvečena Maksu, čudežni mucu časa, omeniti pa moramo tudi razdelek Maksove v *Svilnatih rimah*, v katerih nastopajo le mucu. Če pogledamo širše, se zavemo, da so ravni mucu s svojimi karakteristikami navdihnili pisce otroške in mladinske literature, pri čemer se spomnimo na Kajetana Koviča in Svetlano Makarovič.

Osrednja tema pesniške zbirke so bivanjska vprašanja. Proti koncu se pojavita pesmi z naslovoma *Zakaj je smrt* in *Zakaj so vojaki*. Slednja velja za manj posrečeno pesem, zato jo lahko umestimo pod dela, ki obravnavajo problemsko tematiko. Tovrstne pesmi o smrti ni moč zaslediti v pesniških zbirkah za najmlajše, a je to eno tistih vprašanj, ki ga z vso silovitostjo prej ali slej postavi vsak otrok. Pesnica nam smrt predstavi kot nekaj povsem običajnega, kar je del življenja. S tema dvema pesmima zbirka zazveni bolj polno in bolj življenjsko. Smrt je prav tako kar pogost motiv v pesmih Bine Štampe Žmavc za otroke in mladino, največkrat pa se pojavi v *Snežroži*. Pesnici uspe predstaviti bolečino, ki jo povzroči osamljenost (*Smrt je osamljena*), vendar hkrati predstavlja tudi kontrapunkt življenju.

Tokrat je pesnica v ospredje postavila oblikovanje odgovorov, ti pa niso vedno posrečeni. Izpostavila bi pesem *Zakaj je luna*, v kateri so prvi verzi čudoviti in te kar popeljejo k luni, a drugi del pesmi ni več tako prepričljiv. Zbirka se zaključuje s pesmijo *Zakaj je srce*, s katero pesnica zaključuje bivanjsko tematiko. Srce je jedro vsakega živega bitja in srce je tam, kjer biva duša. Poleg pesmi o smrti izstopa tudi pesem *Zakaj imajo mame praznik*, ki je opomnik mamam, da ne bi pozabile nase, pa tudi pojasnilo otrokom (prim. Klopčič, 2010).

Iz tega lahko razberemo, da so pesmi namenjene dvojnemu naslovniku, in sicer tako odraslim kot tudi otrokom. Nastanek te pesniške zbirke so najverjetneje navdihnili neskončni zakaji, ki jih staršem in okolici neutrudno zastavljajo malčki v starosti okoli tretjega leta. Prav tako se je zbirka znašla na seznamu bralnega čtiva za otroke tretjih razredov. Zvočnost je v poeziji za

otroke izjemno pomembna, saj sta ritem in rima tista, ki začarata in očarata ter postaneta še bolj izrazita ob glasnem branju (prim. Klopčič, 2010).

Od samega začetka avtorica ni vedela, da bodo *Vprašanja srca* pesmi za otroke. Sama pravi, da med samim pesnjenjem padeš v neko drugo dimenzijo in te poezija odnese s seboj. Zase pravi, da je zelo »picajzlasta«, saj tehta vsako besedo in vsak veznik. Tudi vse tekste zna na pamet, ker jih tako dolgo časa brusi. Če ni zadovoljna s kakšno rimo, pesem da na stran in jo lahko »žuli« tudi eno leto. Navadno najde rešitev v noči brez spanja (prim. Forstnerič Hajnšek, 2009). Ilustracije Danijela Demšarja se prelivajo čez rob in nam prikazujejo neko vzdušje, ki ga pesmi na tisti strani ustvarjata. Pri lahkotnih pesmih so barvni toni svetlejši, pri pesmih s problemsko tematiko pa temnejši. D. Demšar je ustvaril likovno podobo kar za devet pesničinih knjig, posvečenih mlajšim bralcem.

Leta 2008 je bila zbirka med finalistami za večernico, a ni bila izbrana.

3.1.4 *Kako raste leto*

Slikanica *Kako raste leto* je izšla pri Založbi Ajda v Murski Soboti v zbirki *Miruj* leta 2010, ilustrirala pa jo je Ana Razpotnik Donati.

Knjiga spada med slikanice, kar vpliva na format knjige, ki meri 21 cm x 28 cm. Tako spada med slikanice srednjega formata in obsega 25 strani. Namenjena je predvsem otrokom do 9. leta starosti. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* ima oznako DOBRO, kar pomeni, da sodi med dobre izdaje leta in je pomembna predvsem za utrjevanje bralne kulture.

Slika 5: *Kako raste leto*, 2010

Že sam naslov pesniške zbirke nam pove, da zbirka govori o letnih časih. Slikanica se začne z zimo, nadaljuje s pomladjo, poletjem, nato je na vrsti še jesen, na koncu pa spet zaključí z zimo. Vsak letni čas vsebuje šest različno dolgih pesmi, ki jih spremlja zaporedna rima. V zimi se pojavijo, tako kot smo že vajeni pri pesnici, snežrože. Pesnica nas ne prikrajša tudi za cvetice, snežne ptice in mižke. V pesmi *Sneženi mož* pesnica opiše snežaka, ki ima »nosek rdeč korenček mu krasi obraz« za razliko od *Snežnoska* v istoimenski pravljici, ki ima nosek iz snega. Prav tako je pogosta uporaba simbolov in že znano opisovanje bele lepote. Tokrat je pesnica dala poudarek predvsem na mlajše bralce, saj je v dveh pesmih zime, *Zimski grički* in *Sneženi mož*, uporabila kar pretirano uporabo pomanjševalnic (nogavičke, grički, nožice, lička, rokavičke,

snežec, suknjica, korenček, možic). Pri pomladi se pojavita *Valentin in Pust*. Valentin v nas vzbudi metuljčke v trebuščku, saj naznanja ljubezen in prihod pomladi. Posebej zanimiv je verz »srčkajo se tudi smrčki«, kar pomeni, da so vsi okoli nas zaljubljeni. Samo pomlad popestrijo še cvetlice: zvončki, tulipani, telohi in vijolice. Pesem *Pustna* je humorna in vesela, zato se bralec preprosto poistoveti z njim. Kot smo že vajeni, imajo pesničini humorni liki tudi hudomušno podobo in lastnosti. Pust je namreč hrust, ki ima mustače in nosi hlamudrače. Le kdo se ne bi nasmejal takšnemu Pustu? Zanimiva je tudi pesem *Oblečem se v pomladni dan*, ki nam predstavi vse čudovite rože pomladi, v katere se lahko tudi bralec obleče. Rože so tako uporabne tudi na drug način in ne samo za nabiranje šopka. Poletje nas popelje na polje rdečega maka, ki se greje pod soncem, in se ne pusti odtrgati punčki (*Punčka in mak*). Zasedimo motiv skrbnosti punčke nad makom. Tudi v tej pesniški zbirki nas ne pusti na cedilu sonce, ki ustvarja prelepe mavrice in uganja sončarije v istoimenski pesmi. Sonce nam nariše nasmeh na obraz in zapelje do mucka *Mika Barona*, priljubljene pesničine živali. Pri tej pesmi se otrok z veseljem poistoveti z muckom, saj je njegovo delo lenarjenje in uganjanje norčij. Otroški svet dodatno dopolnijo še prikupne pomanjševalnice (kožušček, trebušček, lenušček, potepušček). Pesem *Čebelica* je poučna pesem, saj nas podučí o čebelah in nabiranju medu na rožah. Pesnica na zelo preprosti način opiše, kako čebela nabere med. Pri jeseni se ponovno vrnemo v naravo, natančneje v gozd in čudovite jesenske barve. V ospredju je dež, a to si lahko sami spremenimo s pomočjo dežnika domišljije, ki tudi to ustavi in priklíče sonce. V pesmi *Deklica in grobek* se pojavi motiv smrti, ko v pesmi deklica obiše grob in nanj položi rože. Gre za refleksivno pesem, ki smo jo pri pesnici že vajeni. Pesem sicer ni žalostna, a nas opomni na minljivost, saj otrokom to predstavlja vse večje zanimanje. Na koncu leto zaključita dve zimski pesmi, ki nam zaželita srečo v prazničnih dneh in zaokrožita leto z lepimi željami.

Na zunanji hrbtni strani se nahaja še pesem *Štiri vile*. Kot prvo vilo okrona vilo pomladi, kot drugo vilo poletja, tretja je vila jeseni, četrta pa vila zime. Ko se vse vile izmenjajo, je naše leto zaokroženo.

Vsak letni čas je dopolnjen z ilustracijami Ane Razpotnik Donati, ki zelo nazorno prikažejo dogajanje v pesmih. Ilustratorka je uporabila zelo žive barve, ki nas pritegnejo k branju, in majhne simbole, ki upodabljajo letne čase – so minimalistični, a ravno pravšnji.

3.1.5 Roža v srcu

Pesniška zbirka *Roža v srcu* je izšla v zbirki Deteljica leta 2010 pri Mladinski knjigi v Ljubljani, ilustracije pa je dopolnil Daniel Demšar.

Zbirka obsega 61 strani in je primerna za otroke od 10. leta starosti dalje. Knjiga meri v dolžino 20 cm, kar pomeni, da spada med knjige manjšega formata. V *Priročniku za branje kakovostnih*

Slika 6: Roža v srcu, 2010

mladinskih del ima oznako ODLIČNO, kar pomeni, da tako po vsebini kot po izvedbi izstopa in sodi med odlične izdaje leta. Obenem ima tudi pravico do znaka za kakovost zlata hruška. Delo si je prislužilo znak ene zlate hruške.

V pesniški zbirki je zbranih 30 pesmi. *Roža v srcu* je vzcvetela že pred omenjeno pesniško zbirko, in sicer že leta 2008 v zadnji pesmi pesniške zbirke *Vprašanja srca* z naslovom Zakaj je srce, pa tudi leta 2009 v mladinski reviji *Galeb*. To pa še zdaleč ne pomeni, da so vsi pomeni te besedne zveze izčrpani in da nam istoimenska zbirka ne ponudi nič novega (prim. Urh, 2010).

Po literarni plati v zbirki naletimo na nekatere stalnice ustvarjanja, s čimer merim na njen izjemno prepoznaven slog in uporabo zanjo značilnih motivov, tem in simbolov, zaradi katerih lahko zbirko z zaprtimi očmi uvrstimo v njen opus. Tako kot njena prejšnja dela je tudi *Roža v srcu* naslovniško odprta, morda sega ta odprtost nekoliko dlje, saj so pesmi zahtevnejše in motivno-tematsko bogatejše, zato so primerne tako za otroke kot tudi za odrasle bralce. Nekatere pesmi vpeljujejo toliko pomenov, izrečenih in skritih, da bodo njihovo večplastnost z zanimanjem odkrivale prav vse generacije bralcev (prim. Urh, 2010).

Binina uporaba senzibilnega pola prebujajo v človeku različna čustva in občutja. A. Urh (2010) pravi, da bi lahko pesmi poimenovali »vsedotikalnice« (izraz poznamo iz naslova pesmi *Vsedotik* iz zbirke *Snežroža*), saj predstavljajo stik posameznika in njegovih misli s celotnim univerzumom. Predstavljajo ustje, skozi katero se misli izlijejo v svet in se svet izlije v misli.

Devet pesmi je posvečenih pesniku in njegovemu lovljenju okruškov sveta, iz katerih snuje pesem in prav tako besedam, kot bistvenim elementom tega snovanja. Pesem je namreč edino mesto, kjer pesnik lahko obvladuje svet, zato uporablja besede, ki imajo čudežno moč, da zasijejo v pesmi. To se najbolj odraža z rimo, kateri pesnica ostaja zvesta.

Njene pesmi včasih nagovarjajo v drugi osebi, pri čemer je »oseba« lahko žival (*Metulj*), včasih pa nagovarjajo neimenovanega pesniškega subjekta, ki bi lahko bil kdorkoli od nas bralcev.

Pesnica povečini opisuje popolnoma vsakdanje motive, loti pa se tudi novih in nenavadnih pomenov npr. »Popoldne stanuje na mojem balkonu« (Štampe Žmavc, 2010: 7).

Kot smo že vajeni iz prejšnjih Bininih pesniških zbirk, naletimo na nekatere motivno-tematske stalnice, kot so sonce, muce, zima in sneg. Poleg že znane snežrože pesnica v eni od pesmi vpelje novo tvorjenko snežptice, ki pa ni posebej vsebinsko opredeljena, za razliko od njenih neologizmov, kot so npr. snežroža, snežnosek in vsedotik.

Pesem *Vse izgubljene muce* je tematsko angažirana, saj skuša vzbuditi empatijo bralcev, da bi našli kakšen kotichek svojega doma in srca, v katerem bi gostili brezdomne in izgubljene hišne ljubljence. Pesem *Kdaj je vojna* zbirko ovije v temačnost, saj je pospremljena s črno dvostransko ilustracijo. Izpostavila bi dve manj posrečeni pesmi, in sicer *Spominčice* in *Jesen*. Verzi in ideje v njiju se ponavljajo, svežina pesmi pa preprosto izgine. Sama naslovna stran pesniške zbirke nas že na prvi pogled impresionira s čudovito in prepoznavno podobo.

Za prekrasne ilustracije je Daniel Demšar v okviru 9. bienala ilustracij prejel nagrado Hinka Smrekarja, ker razvija slog, ki je vedno nov in nenavaden, a tudi kontinuiran v posebni občutljivosti, ki je povsem njegova in prepoznavna.

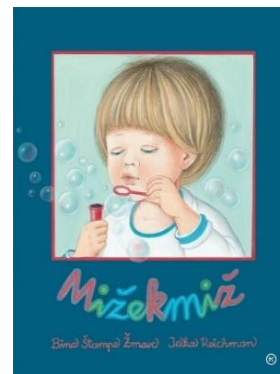
Pesniška zbirka *Roža v srcu* je bila leta 2010 nominirana za večernico, a ni bila izbrana.

3.1.6 Mižekmiž

Zbrane pesmi o *Mižekmižu* so izšle pri Mladinski knjigi v Ljubljani, in sicer v knjižni zbirki *Velike slikanice* leta 2011. Čudovite ilustracije je prispevala Jelka Reichman.

Slikanica obsega 25 strani in je primerna za otroke v starosti 3–6 let. V dolžino meri 27 cm, kar jo uvršča med slikanice srednjega formata. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* ima oznako DOBRO, kar pomeni, da sodi med dobre izdaje leta in je pomembna predvsem za utrjevanje bralne kulture.

Prikupne pesmice nas popeljejo od dojenčka Mižekmiža do razvoja v malega fantička. Pesnica nam opiše, kako dobi prva zobka, kako se našemi v tigramižka, kako se nauči voziti tricikel, kako gre v vrtec, kako dobi bratca in zakaj noče zaspiti. Vsepošod mu ob strani stojita mamica in očka pa tudi plišasti prijatelji, da se Mižekmiž počuti čimbolj varno. Tudi zaspiti noče samo s pravljično za lahko noč, ampak mu mora mamica prižgati nočno lučko. Le tako je Mižekmiž sproščen in v objemu medvedkov lahko zaspiti.

Slika 7: Mižekmiž, 2011

Slikanica je namenjena mlajšim bralcem do 8 let, saj so pesmice napisane z velikimi tiskanimi črkami. Marsikateri otrok se lahko poistoveti z Mižekmižem, saj se mu dogajajo običajne stvari. Ime Mižekmiž je nova tvorjenka avtorice, ki je slišati prikupna tako za otroke kot tudi za odrasle. V pesmih so prisotni pogosti otroški strahovi, ki so značilni za večino otrok, in sicer strah pred temo, osamljenostjo, strah pred nečim novim (npr. vrtec). Zaznati je motiv igre (peskovnik, igrače, tricikel), motiv prijateljstva (vrstniki v vrtcu, Maja) in tudi motiv ljubezni (mlajši bratec). Pesmi so različno dolge, od dvokitičnih do največ petkitičnih, vse pa so štirivrstične. Rima je prisotna povsod in je zaporedna in prestopna. Pesmi so lepo berljive za otroke, so zanimive in otrok jih z veseljem prebere večkrat, ob vsakem branju pa podoživi nova občutja.

Vse pesmice so dopolnjene z ilustracijami Jelke Reichman, ki s čistimi linijami nariše Mižekmiža, njegove prijatelje in družino. Otroku po branju pesmi še dolgo obstane pogled na čudovitih ilustracijah, ki so videti zelo žive in realne. Reichmanova najraje riše prav otroke, karse vsekakor odraža v tej slikanici. V pesmicah muce sicer niso posebej omenjene, a jih ilustratorica nariše večkrat (prav tako tudi psa). Ob tem prepoznamo pesničino izjemno naklonjenost do živali, še posebej do muck in psov.

Prav te žive ilustracije in rimajoče se pesmi v otroku vzbudijo občutja na brezskrbno in prelepo otroštvo, ki ga doživlja in v njem uživa. Pesmi so obenem tudi poučne, saj otroci ob branju utrjujejo rimanje besed, ki so še posebej zanimive, saj se v večini pesmic lahko poistovetijo z Mižekmižem.

3.1.7 *Svilnate rime*

Pesniška zbirka *Svilnate rime: izbrane pesmi za otroke* je izšla pri Mladinski knjigi v Ljubljani leta 2011, in sicer v zbirki Sončnica. Ilustrator je Daniel Demšar, spremno besedo pa je dodal Igor Saksida. Na koncu knjige je dodana bibliografija knjižnih izdaj Bine Štampe Žmavc, ki jo je pripravila Katja Kemperle.

Zbirka obsega 131 strani in je izšla v knjigi normalnega formata (dolžina 25 cm). Delo je namenjeno predvsem za otroke od 10. leta starosti oziroma za učence 2. triade osnovne šole. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* ima oznako ODLIČNO, kar pomeni, da tako

**Slika 8: *Svilnate rime*,
2011**

po vsebini kot po izvedbi izstopa in sodi med odlične izdaje leta. Obenem ima tudi pravico do znaka za kakovost zlata hruška. Delo si je prislužilo znak ene zlate hruške.

Bina Štampe Žmavc je leta 2011 praznovala okroglo dvajseto obletnico, ki jo je počastil izid zbirke njenih najljubših pesmi za otroke. To je dragocena literatura, ki sodobnemu otroku (in tudi odraslemu) odpira srce in ga prebuja v občutljivosti za drobne, na videz vsakdanje, a nič manj bistvene stvari. Že sam naslov pesniške zbirke odlično opiše njeno otroško oziroma mladinsko poezijo – nežno kot svila in bogato rimano. Skrb, ki jo je moč razbrati v verzih uvodne pesmi *Rime, rime* (»Kje / naj najdem / izgubljeno rimo? /.../

Tako čisto pravo, / ki se rima / z vsako pesniško težavo«), je torej povsem odveč, kajti rime so najdene in na svojih mestih (Štampe Žmavc, 2011: 2).

V njenih pesmih je vedno znova moč razbrati njen pretanjen posluš za drobne stvari in za lepo v njih, kar bi marsikdo drug bržkone spregledal. Čar poezije Bine tiči v dejstvu, da lahko ostri bralčev pogled in njegove čute. Pesmi iz zbirke so obsijane z novo lučjo, zato se nam bo ob vnovičnih branjih razprlo kaj takega, česar pri prejšnjih nismo opazili. Vsak izbor je namreč zgodba medbesedilnih povezav, in kolikor bolj avtorski je, toliko bolj intenzivno zažarijo pesmi (prim. Gačnik Gombač, 2011).

Izbor pesmi *Svilnate rime* so zajete iz naslednjih pesničinih pesniških zbirk: *Čaroznanke* (1990), *Nebeške kočije* (1994), *Zrnca sonca* (1994), *Klepetosnedke* (1997), *Duhec Motimir* (2002), *Živa hiša* (2004), *Snežroža* (2007) in *Vprašanja srca* (2008).

»Teh osem zbirk se med seboj zelo razlikuje, zato so *Svilnate rime* zasnovane kot tematska sestavljanica. Pesmi iz različnih zbirk so namreč razporejene v pet tematskih razdelkov, ki se med seboj povezujejo, hkrati pa vsak izmed njih osvetljuje po eno osrednjo vsebinsko »nit« raznobarvnega pesniškega sveta Bine Štampe Žmavc, kar je razvidno že iz naslovov razdelkov« (Saksida, 2010: 122). Igor Saksida se je torej odločil za tematski izbor, a je bil na notranjo pisavo pri komponiranju posameznih sklopov zelo pozoren, saj mu je bila pesničina jezikovna inovativnost pomemben kriterij izbire. Kronologija je sicer odsotna, vendar nevidno vtkana v te vsebinske sklope kot sočasnost, ki nam da misliti, koliko pri Bini tematska in motivna fokusiranost vplivata na verzno strukturo in jezikovno igro (prim. Gačnik Gombač, 2011).

Prvi tematski razdelek je *Majine in Gajeve*. Ime Gaj je najverjetneje povezano s pesničinim otroškim doživljajskim prostorom, natančneje z Gajem pri Celju. Svet otroštva se prične s

pesmijo o rojstvu (*Kako se otroci rodijo*) in nadaljuje z otrokovimi prvimi težavami, ko mora prvič v šolo, in prigodami, ko npr. otrok slika in postane sam največja slika (*Jan slika*). Pesmi so tudi hudomušne in šaljive (*Teta Dana z Dunaja*), kar v bralcu vzbuja smeh. Zanimiva je tudi duhovita pesem *Jopica požrešnica*, pri kateri za umazano jopico seveda ni kriv otrok, pač pa jopičina požrešnost. Poudarjen je tudi svet domišljije, v katerem je otrok glavni akter (*Jan riše, Špela čarovnica*). V ospredju so otroci v igri, pri čemer je igra hkrati tudi ustvarjalni proces. Tudi tu so prisotne živali, ki so vpete v svet otroških sanj (*Anin konj*). Sklop se zaključi z iskanjem prvih simpatij (*Priznanje*), kar napelje na dvojino (*Maja in Gaj*). Pri zadnji pesmi gre ob ljubezni tudi za razumevanje sveta odraslih. V sklop so ob zaključku vkomponirane pesmi, ki se dotikajo sanjanja in že napovedujejo naslednji razdelek.

Če je bilo prej sanjanje bolj v funkciji sanjarjenja, prevzame v razdelku Mižkove funkcijo notranjega zrenja in uvidov, v katerih domišljija, pravljичna bitja in igranje dobijo nove razsežnosti. V prvi plan stopi skrivnostnost in skritost pomenov, ki se razpirata pred nami, in sicer iz prostorov polspeče zavesti (Gačnik Gombač, 2011). V tem razdelku se bralec radovedno poda na pot raziskovanja (Saksida, 2010), kjer pesnica upesnjuje in izrisuje domišljjske svetove, po katerih duhcajo duhci, strašijo pošasti in se delajo čarovnice (*Zmajev ples, Motimir si zaželi trdnosti in zaide v trgovino, Pošasti, Kako se delajo čarovnice*). Vsa ta bitja spravljajo otroke v smeh, drugače bi bil svet strašno dolgočasen. Ta svet je tudi raznobarven (*Zakaj so barve*) in poln sanjebukov, da kar domišljija mežika. Hkrati pesnica razgrinja drobne in večje skrivnosti sveta, saj razloži, kaj so pokribuki, s katerim se pokrijejo vsa bitja, kaj so svetovja in kaj so jadra za sanje. *Smehasta pesem* nas nasmeji, Šola v nedeljo pa nam razkrije, kako v nedeljo živi čisto po svoje. Čudežne snežrože nas zazibajo v poetičen svet, poln svilenih ladij in majhnih žepkov, kjer se potovanje zaključi s sanjami (*Jadro za sanje*).

V razdelku Maksove so mačje pesmi in vse, kar je povezano z njihovimi prigodami. Pesmi govorijo o spečih mucah (*Zakaj so muce, Sončna rima*), o mačjem prijateljstvu s psom (*Čolo in Tačka*) in o mačjih princih (*Mijav, to je ljubezen*). Seveda pa ne bi bile prave mačke, če ne bi veliko spale in predle (*Pesem v spanju, Zakaj muce predejo, O čem sanjajo muce*). Mucke predstavljajo nežnost in domačnost, njihov svet je radoveden, sanjav in razigran, tako kot svet otroka. Prav v tem razdelku lahko rečemo, da gre za središče pesniškega sveta, saj iz njega rastejo različna sporočila. Glavna tema pesmi je sobivanje (prim. Saksida, 2010).

Vse te mačke v pesmih so podložene z empatijo živalskega in človeškega sveta, pretkane s sanjami, ki vlečejo nit te knjige v prejo čudenja in ustvarjanja. V *Pesmici o mačku Maksu* se ob branju prvič zavemo, zakaj se je Igor Saksida odločil za končnici –ove in –eve v naslovih ciklov.

Maks namreč soustvarja pesem, saj je ustvarjalni akt, treba ga je le motriti, mu slediti in jo bo sam narekoval, nič manj svojo kot pesničino. Kolikor bolj pesnica svetu prisluškuje, se mu izroča in se mu že čisto ljubezensko prepušča, toliko bolj se skozi izreka in izreče (prim. Gačnik Gombač, 2011).

Razdelek Brezine je vezan na naravo v različnih letnih časih. Občudujemo lahko cvetice, drevesa in njihova tiha življenja ter uživamo v tej lepoti. Otrok ogleduje sonce, ki mu pravi rumena budilka (*Zlata uganka*). Srečamo tudi vrtnice, vijolice in marjetice ter pesem *Dvanajst haikujev*, ki nam prikažejo lepoto letnih časov. Prav zaradi občutenja sveta so haikuji značilni ravno za ta razdelek. Od pesniških podob pa se pesniško oko preusmeri k bolj pravljicnim podobam. V pesmi *Haljica za brezo* je lahko breza kraljična, v *Snegu* slišimo kraguljčke čisto prave snežne kraljice, v pesmi *Veter v gaju* pa srečamo gozdne duhove. Ob zaključku nas poboža še skrivnost morja in morskih bitij (*Zakaj so morja, Tihi ocean*). Pesem *Zakaj so morja* na nek način že nakazuje na zadnji razdelek Sončeve z besedo zakaj.

Sončeve je zadnji razdelek, v katerem so pesmi o nebu in o skrivnostih. Vznemirjajo z vprašanji, zakaj, kaj in od kod, odgovori nanje pa se skrivajo na poti v neskončnost. V pesmi *Sonce je nebo* je nebo v svoji neskončnosti poslikano s svetlobo, saj je sonce osrednji simbol na njem (Saksida, 2010). V omenjeni svetlobi se skrivajo zlata jadra svetlobe (*Nebeške kočije*), v vsedotiku in brezmejnosti vesolja pa je mogoče zaslutiti igro skrivnosti (*Zakaj vesolje nima meje*). Nato se pred bralcem pojavijo skrivnostne besede, in sicer sreča (*Srečno, sreča*), nastanek in konec sveta (*Od kod*), ustvarjanje (*Zakaj ima pesem rime, Zakaj je luna*), kot smo vajeni pri pesnici, pa je v pesmima *Prva ljubezen* in *Zakaj je poljub*, izpostavljena tudi ljubezen. Na koncu razdelek sklenejo še pesmi o minevanju, in sicer podobe minljivih stvari: roža, beseda, smehljaj (*Zamujeni trenutek*). Bralec se zaveda, da čarovnik časa utrne življenje in ničesar ne vrne nazaj, in le-ta domuje v zvezdnatem vrtu (*Vesolje*), a nam da vedeti, da ima vsak dušo, preko katere lahko slišimo neminljivo bitje srca.

Zadnja dva razdelka se pretakata drug v drugega (npr. nočni vrt iz razdelka Brezine postane zvezdnat vrt v razdelku Sončeve). Večji poudarek kot v prejšnjih razdelkih pa je tudi na definiciji, ki je pomembno pesničino izrazno sredstvo. Z definicijo namreč ujame pojave v mirovanju, jih zaobseže v prostoru, postavi v vzročno-posledična razmerja ali pa so ji le v pomoč, da zagleda konkretno v abstraktnem. Za to ji zadošča verz, dva ali trije verzi. Nekatere definicije se prevesijo v razlago ali tematizacijo in ustvarjajo kompozicijo prehodov (včasih v okviru iste pesmi, drugič iz pesmi v pesem). Kot celota nam to deluje kot vsepovezanost in odvisnost - blagi panteizem (prim. Gačnik Gombač, 2011).

Pesnica minevanju posveča vedno več pozornosti, saj je ugotovila, da je najmlajše strah minevanja in so njene pesmi neke vrste blažilo za velika vprašanja, ki si jih otroci morda ne upajo postaviti na glas.

Knjigo izbranih pesmi je ilustriral Daniel Demšar. Ilustracije so domiselne, bodisi zabavne bodisi nežne, predvsem pa skrivnostne. Njihov bistven del so zanimive podlage oziroma ozadja. So takšne, da se lahko ob njih dlje časa pomudimo in jih natančno preučujemo, prav lahko pa se zadovoljimo le s hipnim vtisom in vzdušjem, ki ga ustvarijo ob branju. Demšar s čudovito imaginacijo osvetljuje in razlaga pesničine verze, se jim scela prepusti v svojem fantazijsko-duhovnem svetu, potem pa začaran od njene pisave tudi sam tako intenzivno čara naprej (prim. Gačnik Gombač, 2011).

3.1.8 *O-pravljica*

O-pravljica je zbirka kratkih pesmi, ki so izšle pri Založbi Morfem v Preserjeh leta 2014, ilustracije pa je dopolnila Kristina Krhin.

Knjiga spada med slikanice večjega formata, saj meri v dolžino 33 cm, obsega pa 25 strani. Primerna je za otroke do 9. leta starosti.

Sam naslov nas malce zmede, da bi knjigo morda uvrstili med mladinsko prozo. A naslov je le posmeh na pravljice, ki jih že dolgo poznamo. Knjiga vsebuje kratke opravljive pesmi, ki se lotevajo znanih pravljичnih bitij, in sicer na duhovit način zanikajo njihove značilne lastnosti. O zmaju pove, da ni nič zloben in pol manj zelen, kot nam je znano ... skratka čista »kuščarska reva«. O Sneguljki, ki naj bi bila

najlepša v deželi, razkrije, da si v resnici pudra lica. Pošast, ki je dekleta, tega v resnici sploh ne počne, saj piše pesmi in že ob rdečem svinčniku blede, zatorej bi ob kapljici krvi takoj omedlela. In le kdo bi si za Pepelkin šolenček okrajšal podplat? Kdo bi čakal Trnuljko sto let, da bi se zbudila, medtem ko bi se kraljevič že zaljubil v drugo dekle?

O samih pravljicah nam na koncu pove: »Kdor da kaj nase, ta jih prerase« (Štampe Žmavc, 2014: 23). S tem citatom nam da vedeti, da sčasoma pozabimo na pravljice iz otroških let, a globoko v sebi vemo, da se jih bomo venomer spominjali s spominom na otroštvo in nostalgijo na čudovit otroški svet, ki je poln domišljije. Vedno moramo imeti v sebi kanček otroštva. Prav tako moramo včasih pogledati skozi oči otroka.

Slika 9: *O-pravljica*, 2014

Prikupna slikanica, ki je namenjena mlajšim bralcem, nas navdušuje z duhovito vsebino, zapisano v mojstrsko preprostih in gladko tekočih rimah. Lahko rečemo, da gre za opravljanje pravljic v spletu domišljije. Pesmi so zelo kratke, in sicer dvokitične z različno dolgimi verzi. Sama slikanica meri kar 24cm x 32,5 cm, zato spada med slikanice večjega formata.

Piko na i dodajo ljubke ilustracije Kristine Krhin, ki so večinoma kar celostranske, zato nam knjiga takoj da občutek slikanice.

3.1.9 *Barka zvezd*

Pesniška zbirka *Barka zvezd* je izšla leta 2014 pri Založbi Obzorja v Mariboru, Daniel Demšar pa ji je dodal ilustracije.

Barka zvezd spada med slikanice srednjega formata, saj meri v dolžino 27 cm. Knjiga obsega 44 strani in je primerna za otroke od 10. leta starosti naprej.

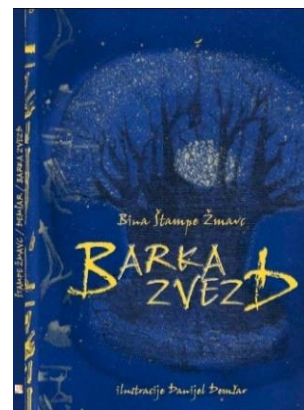
Zlate črke na temno modri naslovnici bralcu v misli nemudoma prikličejo zvezde na nočnem nebu in kaj kmalu se izkaže, da je takšna asociacija lepo skladna z vsebino oziroma vsaj delom vsebine.

Pesniška zbirka je posvečena »tihim sanjalcem, ki tkejo peruti sveta« (Štampe Žmavc, 2014: 1). Iz tega je razvidno, da so pesmi namenjene

vsem generacijam bralcev, saj docela zabrišejo starostno mejo. Pesmi, ki so pred nami, so prišle v svetlem navdihu, da zapotujejo tako v ontološke pokrajine (*Deček in smrt, Sledi, Dotikovanje*) kot tudi v dežele umetniške kreativnosti (prim. Vincetič, 2014).

Pesnica pesmi začini s širino, ki presega osebni kozmos. In to že pri otrocih, ki so polni čudenja in zrenj, ki samo »požirajo« informacije. Tako namreč »Otrok ve za samoto, / ko ugasnejo sonca bližine, /.../ ve za strah, ki zre iz neznane globine, /.../ ve za smrt, / kjer polega pesek beline« in navsezadnje »ve za vrt, / kjer raste vse, kar izgine« (Štampe Žmavc, 2014: 36). Meje med otroškostjo in odraslostjo postanejo tako manj vidne in boleče, saj otrok ni več tabula rasa, ki jo vztrajno popisuje svet, temveč ogledalo, v katerem se nenehno odslikava »skrivnost (ki je) navznot zavihan svet«, ki se zlahka »spremeni v vesolje« (prim. Vincetič, 2014).

Preseneti nas predvsem to, da pesnica uporablja, čeprav gre za zbirko otroških pesmi, povsem neizumetničeno naravno naracijo, saj nikjer nismo priča pomanjševalnicam in ljubkovalnicam, kaj šele narejeni igrivosti. Ne zasledimo niti njenih značilnih neologizmov. Pesnica namreč sprejema mladega bralca kot sebi enakovrednega. Opazimo, da tudi domišljijsko-pravljicnih

Slika 10: *Barka zvezd*, 2014

pokrajini, značilnih v delih za otroke, v tej pesniški zbirki skoraj ni. So le prisposodebe teh (*Zlata ptica želja, Bela uspavanka, Bela pot, Maki v maju*), ki pa so trdno zasidrane v sedanosti (prim. Vincetič, 2014).

Večina pesmi se dotakne zvezd, sanj in sonca, kar smo pri pesničinem opusu že vajeni. Kot bralci se sprašujemo, kakšno je življenje v vesolju, v katerega nas pesnica velikokrat ponese. Prav potih nas odnese tudi v svet sanj in uspavank. Zanimivo, da so ilustracije vedno svetle oziroma bele, ko pesmi govorijo o uspavankah. Prek njih se pesnica navezuje tudi na naravo, natančneje na sneg, drevesa in cvetlice. Prav zanimiva je pesem *Veke*, ki pravi: »V spanju se veke zapro, / da sanje se ne izgubijo« (Štampe Žmavc, 2014: 5). Citat, ki nam na dlani ponudi globino o tem, kako pomembne in zanimive so lahko sanje in z njimi povezano spanje. Pesničin pretanjen slog za liriko in občutenje nas popeljeta v sanje, kjer sanjamo svojo nebesno pravljico. V teh sanjah srečamo tudi zlato ptico želja, ki nam izpolni željo. A sanje niso samo prijetne. Izjemoma so tudi neprijetne, saj se med sanje lahko prikrade tudi čudna ptica sanj, ki nas obda z žalostjo. Sreča da, ko se prebudimo, te neprijetne sanje kar najhitreje pozabimo. Motiv žalosti je prikazan s temačno in črno ilustracijo (*Čudna ptica*). V sklopu sanj najbolj pritegneta pesmi *Sonce v besedi* in *Zlate tipke*, ki sta obdani s celostransko rumeno ilustracijo. Pesmi govorita o soncu in naravi ter sta pozitivno naravnani in polni življenja. Z uporabo simbolov iz narave pesmi delujeta zelo sproščeno. V pesmi *Sonce v besedi* pesnica zastavi bistveno vprašanje, ki bi si ga moral vedno znova zastavljati vsak dober umetnik, hkrati pa do njega čutiti veliko odgovornost: »Kako naj pesnik napiše, / da bo sonce v besedi sijalo, / ne da se bo samo / prebralo?« Odgovarja pa takole: »Slikar mu nariše žarke / in sonce res sije. / Pesnik pesni čarovnije, / ki besed begave barke / spremenijo v sončne žarke« (Štampe Žmavc, 2014: 7).

Pesniška zbirka se nadaljuje s pesmimi o cveticah in bogatimi živobarvnimi ilustracijami. Minevanje kot neumorni imperativ se odslikava kot naravna danost, ki je nespregledljivi drobec osebne grenkobe, kar se reflektira predvsem v pesmi *Tulipani v vazi*, v kateri pravi: »Tudi v vazi gredo tulipani zvečer spat. /.../ Ko več jih zvečer ne zapro, / tulipani v vazi letijo v nebo, / osujejo čaše globoke / v brezkončno cvetlično tišino« (prav tam: 23).

V pesmi *Pesnik v daljavi* se pojavi pesnik, ki brska po spominu. Prav tako je mesto besednemu umetniku prepuščeno v nekaterih drugih pesmih; v pesmi denimo prisluhne navdihu in ustvarja, dejaven pa je tudi v *Stopinjah besed* (prim. Kos, 2015).

Pesnica se v pesmi *Mama je ena sama* dotakne motiva mame, kateri nas spomni na navezanost na mamo, kako pomembna je mama in kako hitro odrastemo. Pesem opisuje realnost življenja, je poučna in predvsem starejšim bralcem v razmislek. Sama se nisem v celoti zavedala, kako

lepo in hkrati težko je biti mama, dokler to nisem postala sama. Pesem je napisana s posebnim občutenjem, ki predvsem v nas, mamah, vzbudi čustva ljubezni. Pesnica apelira predvsem na otroke, da se zavedajo pomena mame. V zadnji kitici pesmi se pesnica dotakne motiva smrti, ki jo nadaljuje v naslednji pesmi *Deček in smrt*. Te pesmi nam torej ne slikajo zgolj oddaljenih svetov, ki jih bolj kot ne slutimo ali sanjamo, pač pa tudi takšne pojave.

Iz pesmi tako vejejo navkljub vitalističnim naklonom (*Ptica pesmi, Drevesa*) predvsem melanholični odtenki, ki popeljejo bralca v pokrajine, nad katerimi »naše sonce odseva svetlobo samotne luči in vzhaja kot zvezda dneva, ko zaidejo zvezde noči« (Štampe Žmavc, 2014: 32). In ravno v teh dimenzijah se gibljejo slikovite impresije iz narave, v katerih domujejo tako ure kot podobe časa, minevanja in nehanja kot tudi mimobežja, ki so polna »premišljevanj« (prim. Vincetič, 2014).

Zbirka bralcu ponudi najkrajšo pesem Čigav je svet, ki jo sestavljata dve dvovrstičnici, kateri kažeta pesničin posluš za pomembna vprašanja in njeno sposobnost podajanja modrih, liričnih odgovorov. Poleg kratkih je pesnica zbirko dopolnila tudi z daljšimi pesmimi z dodelanimi rimami, ki so tehnično brezhlebne in z izbranim besediščem, ki v nobenem verzu ni prepuščeno naključju. Ne smemo mimo izvirnih podob in formulacij, na primer: »kupole krošenj široke / so soncu vitraži nad travo« (Štampe Žmavc, 2014: 29), in »Misel očem je nevidna, / pa vendar tako živa zazdi se včasih vsevidna, / ko skrita za čelom prebiva« (prav tam: 38). Tako kot smo pri pesnici že vajeni iz prejšnjih pesniških zbirk pa tudi pravljic, je tudi za to zbirko značilna nežnost in umirjenost, včasih tudi občutek prefinjene krhkosti (*Bela uspavanka, Bela pot*). (prim. Kos, 2015).

Pričujoča zbirka nam kaže svet kot čudežen in hkrati skrivnosten ali celo prav težko doumljiv, včasih dosegljiv le srcu, ne pa tudi očem: »Morda srce ve, kar je skrito očem. / Kako zraste pesem v duši ljudem./.../ Zakaj zvezde žive milijon let, / ko pesmi že davno zmanjka besed.« (Štampe Žmavc, 2014: 43). Celotna zbirka za sabo pušča opazne sledi. Ali kot pravi pesnica: »Vsak hoče pustiti sled, / vsaj droben foton glasu, / ki bo onstran besed / pričal, da bil si tu« (prav tam: 38).

Tako kot že mnogokrat je pesmi s celostranskimi ilustracijami dopolnil Daniel Demšar. Ilustracije izgledajo kot bi s pesmimi v srcu odplaval v svoj domišljjski svet, jih tam ugledal v likovni podobi in jih nežno prelil na papir. D. Demšar je ustvaril sugestivne ilustracije, ki se ponujajo v dolgotrajnejše, bolj poglobljeno opazovanje. Tako kot pesmi so nekoliko skrivnostne, sanjske in nežne.

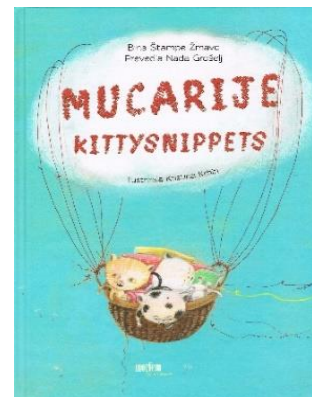
Pesniška zbirka *Barka zvezd* je bila leta 2015 nominirana za desetnico, a ni bila izbrana.

3.1.10 *Mucarije – Kittysnippets*

Pesniška zbirka *Mucarije – Kittysnippets* je izšla pri Založbi Morfem v Preserjah leta 2015, ilustratorica je Kristina Krhin, iz slovenščine v angleščino pa jo je prevedla Nada Grošelj.

Pesniška zbirka obsega 47 strani in spada med knjige večjega formata (dolžina 30 cm). Namenjena je tako 1. kot 2. triadi učencem osnovne šole.

Zbirko sestavlja 39 pesmi, ki so zapisane v slovenskem in angleškem jeziku. Kot že sam naslov pove, večina pesmi govori o muckah, in sicer kar trinajst pesmi. Že sama naslovna stran nam nazorno prikazuje dani naslov pesniške zbirke. V nekaterih pesmih ni opredeljena barva mucke, a je največkrat ilustrirana kar bela mucka.

Slika 11: *Mucarije - Kittysnippets*, 2015

Pesničine mucke so lepe, čiste in prave dame, ki veliko dajo nase. Imajo prelepe kožuščke, so snežno bele in ne marajo dežja. V nekaterih pesmih jim je pesnica nadela tudi imena, in sicer Zofka, Dremuc in Ina. Slednjo zaradi njene velikosti poimenuje kar maksimuca. Poleg muck so prisotne tudi druge živali; mravlje, pes, miška in pujs, ki ga prvič zasledimo v pesničinem mladinskem opusu.

V treh pesmih je glavni akter fantek Mižekmiž, lik iz že poznane istoimenske pesničine knjige. Poleg Mižekmiža se pojavi tudi lik Poldek. V pesmih sta velikokrat prisotna motiva sanj in veselja. Te pesmi so opremljene z modrim ozadjem in čudovitimi ilustracijami, ki nas vizualno skoraj popeljejo v svet sanj. Opazimo tudi uporabo nove tvorjenke dežele Lenolanija. Že samo ime nam pove, kakšna dežela je to. V pesmih zasledimo še nekaj neologizmov, in sicer lenolada in maksimuca, pojavi pa se tudi že znana snežroža.

Pesmi govorijo predvsem o ljubezni, živalih, naravi in veselju. So plod čiste domišljije in so nemalokrat šaljive. Z uporabo različnih oseb, živali in stvari se pokaže raznovrstnost pesmi in hkrati pesnice. Pesmi so različno dolge, od enokitičnih do šestkitičnih, največkrat pa so štirivrstičnice. Dobro dodelane rime pesmim dodajo zvočnost. Tudi v angleščini so pesmi spevne in lahko berljive. Kot smo že vajeni pri avtorici, je v pesmih posebna pozornost namenjena muckam, sanjam in veselju.

Vse skupaj v celoto povežejo čudovite ilustracije Kristine Krhin in zanimivi prevodi v angleščini, namenjeni mlajšim bralcem, ki si ob branju lahko podčrtajo besede, katere že

poznajo. Tudi starejši bralci pesem lahko preberejo še v angleščini in tako utrjujejo besedišče v tujem jeziku.

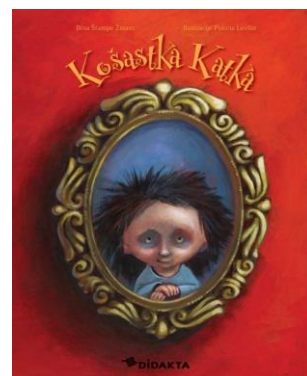
Pesnica je prvič izdala pesniško zbirko, ki je hkrati prevedena še v angleški jezik. Prepričana sem, da to ni bilo zadnjič, saj je takšna ideja zelo dobra motivacija za mlajše in starejše bralce.

3.2 Mladinska proza

3.2.1 *Košastka Katka*

Pravljica *Košastka Katka* je izšla pri Založbi Didakta leta 2009, ilustracije pa je dodala Polona Lovšin.

Pravljica spada med slikanice večjega formata, saj meri v dolžino 31 cm. Knjiga obsega 35 strani in je primerna za otroke do 9. leta starosti. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* je pridobila znak zlate hruške, kar jo uvršča med dobre knjige leta.

Slika 12: *Košastka Katka*, 2009

Povzetek vsebine

V mestu Pošastigrad je živela pošastka Katka skupaj s staršema. Bili so pošasti in njihovo poslanstvo je bilo strašenje ljudi. Katkina starša sta bila zaskrbljena, da bodo izumrli, saj je bila Katka preveč ljubka, da bi prestrašila kogarkoli. Katki je bilo pošastenje skrajno dolgočasno, zato je svoj čas namenila šivanju oblek in klobučkov. Imela je željo, da odide med ljudi in odpre svoj modni salon. Ker sta jo starša venomer zaničevala, je pobegnila in odprla salon. Preimenovala se je v Katko Košast, da je ne bi prepoznali. Njene kreacije in nizke cene so privabile prav vse meščane, da so kupovali pri njej. Krojač Rekeljc, ki je prav tako imel trgovino z oblačili, je posumil na Katkin izvor. Po mestu je izobesil letake in jo tako razkrinkal. Katka je bila primorana zapreti salon. Še isti večer je zalotila Rekeljca, kako ji uničuje prelestne toalete in v njej se je prebudila pošastja kri. Rekeljc je nemudoma izginil izpred njenih oči, Katka se je naposled le odločila, da se vrne na svoj dvor. Na dvornem plesu je oblekla svoje čudovite obleke, ki so jih vsi občudovali, in tudi starša sta bila ponosna nanjo. Katka se je odločila, da se bo vrnila med ljudi, saj jim je bolj podobna kot pošastim. Odprla je pošastji modni salon in tako počela, kar jo veseli. Kmalu je sprevidela, da so največje pošasti tisti, ki se delajo, da niso in škodujejo drugim, kot je to počel Rekeljc. Sama pri sebi je opazila,

da se lahko ob izbruhu jeze spremeni v pošast in postane strašna. Na videz je lahko ljubka, a globoko v sebi je prava pošast, kar jo dela še bolj posebno.

Analiza

Problem pravljice tiči v nepošastnosti male Katke, saj je preveč ljubka in ne more prestrašiti nikogar. Žalost staršev jo je spodbudila k temu, da gre med ljudi, saj je bolj podobna njim. Odprla je modni salon in ob njenih ljubkih toaletah je njena priljubljenost le rasla. Pravljičica pa ne bi bila prava, če ji ne bi te priljubljenosti nekdo zavidal. Gospod Rekeljc je bil ljubosumen nanjo, zato jo je mestu predstavil kot pošast. Ko ga je Katka zalotila še pri uničevanju oblek, je pokazala svoj pošastji karakter in ga prepodila. Kljub temu se je vrnila med svoje pošasti na grad. Na koncu opazimo ponosna starša Katke, ki kar kipita od veselja zaradi spremembe njune hčerke. Čeprav Katka ni prav nič podobna pošastim in ima nenavaden hobi (šivanje oblek), je globoko v srcu prava pošast, zlasti ko je potrebno pokazati svoj izvor.

Problemska zgodba govori o drugačnosti in pošastih. Podučni nas, da moramo slediti svojim sanjam, poudari pa tudi to, da so v resnici ljudje tisti, ki so lahko prave pošasti. Nauk zgodbe je, da spoštuj to kar si in bodi ponosen na svoj izvor ter počni tiste stvari, ki te veselijo. Ne zaupaj vsem ljudem, vsakemu pa daj priložnost, da pokaže svoj pravi jaz. Lahko bi rekli, da nas pravljica podučni tudi o tem, da ne delaj slabega drugim, ker se ti bo prej ali slej to tudi vrnilo (dogodek z gospodom Rekeljcem).

Pripovedovalec je vsevedni, dogajalni prostor je izmišljen, in sicer Pošastji grad in staromodno mesto pod gradom, dogajalni čas pa ni določen.

Ilustracije je dopolnila Polona Lovšin, ki je preko njih čudovito prikazala pošasti. Poseben poudarek je namenila Katki in njenim toaletam.

Analiza po teoriji Igorja Saksida

Košastka Katka je sodobna pravljica, ki govori o drugačnosti. Gre za kratko pripoved z otroškim glavnim likom. Opazimo prepletanje realnega (mesto pod gradom) in irealnega sveta (Pošastji grad). Dogajalni čas ni natančno določen.

3.2.2 *Cesar in roža*

Knjiga *Cesar in roža* je izšla pri Založbi Miš v Dobu pri Domžalah leta 2009, ilustratorica pa je Alenka Sottler.

Cesar in roža je primerna tako za 1. kot za 2. triado osnovne šole. Knjiga obsega 76 strani in je normalnega formata (dolžina 29 cm).

V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* je pridobila znaka dveh zlatih hrušk, kar jo uvršča med opazno dobre knjige leta.

Bina Štampe Žmavc je zbirko pravljic napisala v časovnem obdobju, ko se ji je svet porušil. Podzavestno je potrebovala arhetipe pravljic, ki so prišle v silovitih navdihu, posledično pa jih avtorica vsekakor ni mogla le preslišati. Sama pri sebi je vedela, da bodo to drugačne

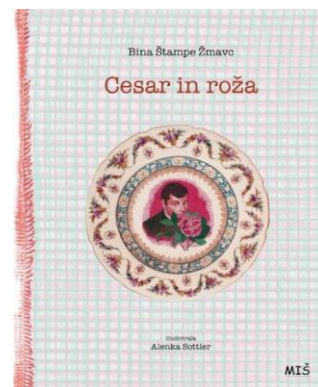
in »odštekane« pravljice (prim. Forstnerič Hajnšek, 2010). Kot pravi sama: »pravljice z nekakšno čarobno obrnjeno optiko, nepričakovane in presenetljive« (Forstnerič Hajnšek, 2010: 111).

Zbirka pravljic je sestavljena iz devetih pravljic, ki imajo izhodišče v že znanih pravljicah (npr. *O žabi in princu* v pravljici *Žabji kralj* bratov Grimm, *O princu*, ki so ga ustvarile sanje v pravljici iz zbirke *Tisoč in ena noč*, navezavo na Andersenovo *Malo morsko deklico* pa zaslutimo v pravljici *Kamen na srcu*), a so avtoričine povsem drugačne. Čeprav v pravljicah nastopajo kraljične, kraljeviči, principi in žabe, avtorica ob njih vpleta sodobno predmetno stvarnost, predvsem pa tudi medčloveške odnose, v katerih je poudarjena sodobna odtujenost ljudi.

Cesar in roža

Povzetek vsebine

Zgodba govori o cesarju, ki je imel najraje na svetu svoje vrtove, ki so bili polni prekrasnih cvetic. Imel je toliko raznovrstnih cvetic, da sta le on in stari dvorni vrtnar vedela vsa imena. Nekoč je cesar v dar dobil cvetico žametnico, ki ga je čisto prevzela. Imela je čudovite žametne liste, cvetela je dolge mesece, a imela je eno pomanjkljivost, in sicer neprijeten vonj. Cesar se je odločil, da poišče žametnico, ki diši. Nekega dne je s Kitajske prejel žametnico, ki je skoraj dišala, a ni imela ljubkih cvetov. Odločil se je, da bo svojo žametnico oprášil z njeno kitajsko sorodnico. Njuno seme je posejal po celotnem cesarskem vrtu. Vzklilo je veliko žametnic in potrebno je bilo poiskati pravo, ki ima prijeten vonj. Po dolgih tednih iskanja jo je cesar le našel

Slika 13: *Cesar in roža*, 2009

in njegova vztrajnost je bila poplačana. Naslednji dan so v čast prelepi žametnici priredili svečani dvorni ples, žametnico pa so poimenovali cesarjev cvet.

Pripovedovalec je vsevedni. Književni prostor je cesarjev dvor in njegovi vrtovi, književni čas pa ni točno določen, saj se zgodba dogaja več tednov.

Snov v besedilu predstavlja poplačan trud. Tema je cesarjeva vztrajnost, ki je poplačana.

O spletični, ki je hotela postati kraljična

Povzetek vsebine

Zgodba govori o spletični, ki si je na vse možne načine prizadevala postati kraljična. Vsakič, ko je stregla kraljični, si je predstavljala, kako bi morala vse to kraljična početi njej. Spletična se je dan za dnem trudila, da bi bila čimbolj podobna kraljični, a ji ni dobro uspevalo. Nekega dne, ko je kraljična stala pred kristalnim zrcalom, je spletična zaklenila kraljičino podobo v zrcalo, kraljično pa zaklela, da je postala spletična. Tako je nekdanja spletična postala kraljična in uživala v velikem razkošju. Bila je razvajena in ošabna, a vsi so mislili, da je takšna zaradi prihajajoče poroke. Na dan snubitve je princ prišel prosit kralja za roko njegove hčere. Princ se je hotel prepričati, da je kraljična res prava kraljična. Tako je s pomočjo vrtnice, ki je zardela, in z mirtino vejico, ki je zacvetela le v rokah prave kraljične, razkrinkal zlobno spletično in ji zabičal vrnitev njegove kraljične. To se je tudi zgodilo in spletično je kralj pregnal z dvora, kraljevič in kraljična pa sta se srečno poročila.

Pripovedovalec je vsevedni. Književni prostor je kraljevi dvor, književni čas pa ni točno določen.

Snov v besedilu predstavlja željo po nečemu, kar ima nekdo drug. Na koncu je dobro nagrajeno, slabo pa kaznovano. Tema je želja spletične, da postane kraljična.

Kamen na srcu

Povzetek vsebine

Nekoč sta na svojem gradu, pred katerim se je razprostiral prelep grajski vrt, živel princ in princesa. Nekega dne se je čarovnica začarala v vrtnarico in se napotila proti dvoru, saj je vedela, da tam iščejo nekoga, ki bo skrbel za vrt. Čarovnica je opravljala svoje delo, a želela si je prilastiti princa zase. Na dan obletnice prinčeve in princesine poroke, je vrtnarica izbrala najlepše rože, ki naj bi jih princesa vpela v lase. Izgledala je čudovito, a v trenutku, ko je princesa zagledala vrtnarico, jo je zbodlo v srcu. Cvetice v laseh so jo pahnile v dolg spanec. Princ je bil jezen nanjo, saj se mu je zdelo, da ne prenese njihove vrtnarice in žali njeno delo.

Odločil se je, da odide z dvora, tako pa je princesa ostala sama. Vrtnarica je uročila princa in uživala z njim v lažni ljubezni. Nekega dne se je princesa napotila h grajski čarovnici, da bi ji pomagala vrniti princa. Zaradi tega si je morala vsako jutro odtrgati kamen iz srca in z njim tlakovati pot v vrtu. Princ se bo vrnil po tej poti le, če bo tlakovana iz njenih srčnih kamnov. Zlobna vrtnarica je želela ugotoviti, če se princ še spominja princese, zato ga odpeljala v grajski vrt. Princ se je sprehodil po poti, se spomnil princese in njune ljubezni. Čarovnica se je spremenila v pušpanov grm, princ pa je bil rešen uroka in s princeso sta ponovno srečno zaživela skupaj.

Pripovedovalec je vsevedni, književni prostor pa sta grad princese in princa ter grajski vrt. Književni čas ni točno določen, saj ga avtorica opredeli le s prislovom nekoč.

Snov v besedilu predstavlja dobrota, ki na koncu zmeraj zmaga. Tema je hudobija vrtnarice, ki na koncu izgubi princa.

O žabi in princu

Povzetek vsebine

Nekoč sta živel kralj in njegova hči kraljična. Ko je bil čas za ženitev kraljične, ji je kralj dejal, da naj si izbere, kot ji bo velevalo srce. Snubci so prišli od blizu in daleč, a kraljični ni bil nihče prav po godu. Nekega večera je kraljična odšla na sprehod po vrtu, kjer se ji je pridružila žaba. Ta ji je pripovedovala o žabjih zgodbicah. Naslednji večer sta sprehod in pogovor ponovili, tretji večer pa je žaba zasnovala kraljično. Privolila je v upanju, da se bo ostudna žaba prelevila v prelepega princa. Tudi kralj ni imel nič proti in poroka se je zgodila. Zvečer se je kraljična uredila in zaspala v upanju, da se zjutraj zbudi ob princu. A to se ni zgodilo, saj je žaba ostala žaba. Vsak dan je zahtevala vedno več in kraljična ji je v vsem ustregla, saj je še vedno verjela, da bo kmalu ugledala princa. Žaba se je prelevila v še bolj grdo krastačo, nakar se je kraljična odločila, naj jo odnesejo v oddaljen ribnik, da je ne bo več videla. Tako je kraljična ostala sama in postala stara kraljična, ki še vedno čaka svojega princa.

Pripovedovalec je vsevedni. Književni prostor je kraljestvo, kjer je živel kraljična, književni čas pa ni točno določen.

Lahko bi rekli, da snov v besedilu predstavlja slovenski pregovor: »Kdor izbira, izbirek dobi.« Temo predstavlja kraljičina izbirčnost in njena napačna odločitev, ki je bila kriva, da je ostala sama.

Čarobno čelo

Povzetek vsebine

Živel je princ, ki ni imel ne krone in ne kraljestva, znal pa je čudovito igrati na čelo. Ker je bil reven, si tega glasbila ni mogel privoščiti. Neke noči se mu je sanjalo, da se je znašel v stari trgovini s čeli in videl najlepše čelo, ki je bilo last prodajalke. Ko se je prebudil, je zahrepenel po tem čelu in ga odšel iskat. Hodil je iz dežele v deželo, a čela ni bilo. Ko je že želel obupati, je prišel do mesta, v katerem je zagledal napis Antikvariat – tako kot v sanjah. Prodajalka je bila prava in prav tako tudi čelo, ki pa ni bilo naprodaj. Mlada prodajalka mu je dovolila zaigrati nanj, njegova glasba pa je pritegnila množico ljudi. Zaradi navdušenja vseh navzočih mu je prodajalka čelo podarila in mu zabičala, da ga mora ob igranju na čelo vedno poslušati več kot dvoje parov ušes. Kaj kmalu je princ našel princeso in se z njo poročil. Povila sta dete, ki je kasneje hudo zbolelo. Na dvor je prišel čudodelnik, ki naj bi deklici pomagal, v zameno pa je zahteval, da mu princ zaigra na čelo. Princ je okleval zaradi prodajalkin besed, a zaradi ljubezni do deklice je zaigral na čelo. Čudodelnik je medtem deklici vlil napoj in kmalu je odprla oči, sam pa je izginil. Od sreče je princ želel ponovno zaigrati na čelo, a je ugotovil, da je čelo izginilo.

Pripovedovalec je vsevedni. Književni prostor predstavljajo različna mesta in dežele, po katerih je princ potoval, književni čas pa ni točno določen.

Snov v besedilu lahko označimo z besedami »vztrajnost se izplača«. Temo predstavljata prinčeva vztrajnost in končna prelomitev obljube zaradi želje po rešitvi otroka.

O princu, ki so ga ustvarile sanje

Povzetek vsebine

Nekoč je živela kraljična, ki je imela nadvse nenavadne sanje. Vsako noč je v njene sanje priletel sokol, ji pogledal v oči, razprl peruti in odletel. Kraljična ga je vsakič ogovorila, a ni dobila odgovora. Neke noči je kraljična videla, kako je puščica sokolu zadala smrtno rano. Sama se je zbudila s trpko rano v prsih. Ker sanj ni in ni mogla pozabiti, je ukazala izpustiti vse ujete sokole, lov nanje pa je prepovedala. Kraljična je živela le za noč in za sanje, ko je s sokolom odletela daleč stran. V sanjskem svetu je živel gospodar duš, kateremu je angel povedal, da princesa največkrat posoja svoje sanje za potovanje duše sokola. Gospodar duš je vedel, da je sokol duša princa, ki ga je uklel zloben čarodej, in da se je princesa zaljubila vanj. Gospodar duš ju je še isto noč opazoval med letenjem in oba sta se mu zasmilila. Odločil se je,

da bo mladeniču vrnil telo, njegova duša pa se je lahko vrnila. Princ je v spomin na dolga sokolja potovanja obdržal tisti hladen sokolji pogled.

Pripovedovalec je vsevedni, književni prostor pa predstavlja kraljestvo. Književni čas ni točno določen, saj ga avtorica opredeli le s prislovom nekoč.

Snov predstavlja hrepenenje. Tema je princesino hrepenenje po spoznanju mladeniča, ki se skriva v sokolu.

Kraljična, ris in strah

Povzetek vsebine

Nekoč je živel kralj, ki je imel zelo lepo hčer, na katero je bil zelo ponosen. A kraljična je imela strašno skrivnost. Strah ji je namreč vzbujal ris, ki jo je napadel takoj, ko je stopila iz sobe. Kralj je na pomoč poklical veliko čarovnikov, a nobeden ji ni mogel pomagati. Kralj se je zato odločil, da jo da za ženo tistemu, ki bo pregnal strašnega risa. Princi so prihajali iz vseh daljnih dežel, a njihovi poskusi pregnati risa so bili neuspešni. Nekega dne pa je v mesto prišel popotni kraljevič in slišal za princesino nesrečo. Maček v gostilni mu je svetoval, kako naj reši princeso. Po pogovoru s kraljem je končno prišel do princese in od njene lepote skoraj obnemel. Princesa mu je zaupala, da risa ubije le puščica, ki je izstreljena naravnost v njegovo srce. Princ je vsak dan čakal na pravo priložnost, sedmi dan pa je puščica zadela risovo srce in tako je izginil. Princesa je bila odrešena muk in veselje je bilo nepopisno. Kmalu sta se princesa in popotni kraljevič poročila.

Pripovedovalec je tretjeosebni ali vsevedni. Književni prostor je kraljeva prestolnica, književni čas pa ni točno določen.

Snov je nepojasnen strah, ki vpliva na življenje princese. Tema predstavljata strah pred risom, zaradi katerega kraljična ne upa zapustiti svoje sobe, in odrešitev tega strahu, ki jo povzroči ris.

Mobilnik srca

Povzetek vsebine

Zgodba govori o princu, ki je zapustil svojo princeso in si za ženo vzel gosjo pastirico. Postala je prava princesa, saj ji je princ nadel kraljevsko obleko in krono. Vse je bilo tako, kot si je zaželela, saj ji je princ v vsem ustregel. Nekega dne se je princesa poigrala s prinčevim mobilnikom. Na ekranu je opazila sporočilo: »Ko te pogledam se svet spremeni, ko te poljubim, nebo zažari. Ljubim te kakor sonce očesa, za zmeraj bom s tabo tvoja princesa!« Princesa je bila jezna, saj ni vedela, kdo je napisal to sporočilo. Hotela ga je izbrisati, a se ga ni dalo. Skupaj

s princem sta se odločila, da ga bosta uničila in zalučala sta ga daleč v rožni grm. Tam ga je našel pesnik, ki je prebral sporočilo in v mislih se mu je sama od sebe začela napletati zgodba. Pripovedovalec je vsevedni, književni prostor predstavlja dvor, književni čas pa ni točno določen (nekoč je živel princ).

Snov predstavlja izdaja ljubezni. Temo predstavlja prinčevo ravnanje; princ zapusti svojo princeso in se slepo zagleda v gosjo pastirico, ki jo spremeni v princeso.

Bršljan pravljic

Povzetek vsebine

Zgodba se dogaja v pravljичni deželi, kjer sta doma car in carična. V zelo zastraženi sobi na vrhu stolpa v gradu so domovale pravljice, ki so jima predstavljale pravo bogastvo. Iz njih je sijala zelo močna pravljīčnina, saj so imele pravljice takšno magično moč. Car in carična nista želela, da bi pravljice ušle med ljudi, saj ne bi bile več prave pravljice, če bi jih brali tudi drugi. A pravljicam je bilo dolgčas, saj jih nihče ni prebiral, zato je pravljīčnina potemnela. Car je ukazal zmanjšati okna in vse špranje, da se ne izgubi še več pravljīčnine. Ob stolpu je tiho rasel bršljan in nekega dne je priplezal do pravljic. Te so se mu takoj potožile, kako se dolgočasijo. S pomočjo bršljana so se spustile med ljudi in se naskrivaj vračale nazaj v stolp. Pravljīčnina je zopet zažarela zavoljo veselja pravljic in tudi obilice novih pravljic.

Pripovedovalec je vsevedni. Književni prostor je pravljīčna dežela, književni čas pa ni točno določen.

Snov predstavljajo pravljice in pomembnost le-teh za ljudi – za otroke in odrasle. Tema so pravljice, ki so zaprte v zastraženi grajski sobi, kjer se dolgočasijo in si želijo v svet.

Analiza

Na tematsko-motivni ravni se avtorica dotika najpomembnejših vprašanj človeškega bivanja, kar je temelj pravljīčnega izvora: trud in vztrajnost sta vedno poplačana, dobrota je nagrajena, zlo je kaznovano, kdor ne verjame v sanje, se mu te nikoli ne uresničijo. V svoje pravljice avtorica vpleta simbole, kot so npr. rože, ki poženejo iz kapljic krvi kot esenca življenja; mirtin cvet, simbol Afrodite, boginje ljubezni; bršljan, zimzeleno ovijalko; sokol, ki simbolizira moč vladarjev in hkrati predstavlja zvestobo, saj vedno prileti nazaj na sokolarjevo roko; kamen, ki ga je treba vsak dan znova odtrgati od srca, da človek sploh preživi (prim. Haramija, 2011).

Ironiziranje nespametnosti in zaverovanosti literarnih likov vase je morebiti najbolj prikazano v pravljici *O žabi in princu*, kjer se princesa zavestno odloči za poroko z žabo in ne s princem,

ker pričakuje metamorfozo (sprememba žabe v lepega princa), vendar se ta ne zgodi. Žaba je lahko v pravljicah samo žaba (prim. Haramija, 2011). Avtorica se je namenoma spustila v tak konec, saj se ji je drugo zdelo banalno in ceneno (prim. Forstnerič Hajnšek, 2010). V pravljici Mobilnik srca se ironizacija stopnjuje do parodije (na Andersenovo *Gosjo pasti-rico*), ki nam pušča v razmislek paradoks človeka do tehnologije. Če lahko mobilni telefon čuti pravo ljubezen, princ pa ne, je slednji namreč zelo omejen s čustvi, ob tem pa podvomimo v njegovo srčnost. Takšni odprti konci nam dajo slutiti, kakšna bo končna usoda glavnega literarnega lika. Za pravljico takšni zaključki niso običajni in predstavljajo odstopanje od klasične pravljичne strukture. Avtorica se klasični pravljici približa le s polarizacijo literarnih likov, ki imajo svoje individualne značilnosti. Pri tem je prav očitno, da liki okolice ne morejo prepričati o svojem dobrem le s svojo zunanjo podobo (lepoto), temveč so za to potrebna dejanja in srčnost, kar je za pravljico edino spremenljivo (prim. Haramija, 2011). Ta pravljica vsekakor ni enostavna, saj govori o človeškem izdajstvu. Četudi mobilnik nima srca, ima vsaj spomin. Na koncu nam upanje vlije pesnik, ki pobere mobilnik, in princesa postane junakinja njegove pravljice. Na koncu torej le zmaga iskrica, vera (prim. Forstnerič Hajnšek, 2010).

Kot smo že vajeni, avtorica v svoj fantazijski svet vključi tudi sanje. Te se lahko uresničijo le, če vanje verjamemo. V sanjskih svetovih strahovi včasih dobijo animalistično podobo, spet drugič pa so ti svetovi tako prijetni, da je vrnitev v pravo življenje težka (prim. Haramija, 2011). Tudi avtorica pravi, da so sanje pomemben del njenega življenja in sama ostaja vztrajna sanjačica, in sicer tako podnevi kot ponoči. »Saj mar niso ravno pravljice tista magična in skrivnostna reka, ki teče med sanjami in resničnostjo?« (Forstnerič Hajnšek, 2010: 112.) V pravljici *Čarobno čelo* je govora o sanjah, ki jim je princ sledil in našel čelo. Dano mu je bilo pod pogojem, da nikoli ne sme igrati samo enemu človeku. A princ ta pravilo prekrši. Na koncu čela sploh ne potrebuje, saj je bil tudi brez njega virtuoz in je t. i. Orfejevski klic nosil v sebi. V ospredju te pravljice so tudi tabuji, za katere povečini mislimo, da jih je treba samo rušiti, v bistvu pa so nastali kot samoohranitvena stališča. In če tabu prekršiš, te nekaj ogroža, kot se je to zgodilo princu (prim. Forstnerič Hajnšek, 2010). Pravljica *Kraljična, ris in strah* je plemenita pravljica o človekovem strahu, ki ga ima v podzavesti in se z njim ne zna spoprijeti. Ris je namreč živa podoba kraljičinih sanj, ki se prenese v realno življenje. Kraljična se na koncu reši sama, ko premaga svoj strah (prim. Forstnerič Hajnšek, 2010). Zbirka je dobila naslov po uvodni pravljici *Cesar in roža*, saj je dvojnost in večplastnost cele knjige zajeta v tem naslovu. Gre namreč za pravljico o vztrajnosti in o tem, kdo je v bistvu cesar kot vrhovni aristokrat duha.

Motiv rože je venomer v ospredju. Tudi sama avtorica pravi, da »svet ne bi dišal, ne bi imel barv, če ne bi bilo rož. Dejansko imajo svoje, celo psihično življenje« (Prav tam: 113).

Avtorica se pravljicnih motivov loteva z ironično distanco in z zvitimi zasuki presega bralčev horizont pričakovanj. Na ta način v formo klasične pravljice vnese prvine sodobnega, kar ilustratorica Alenka Sottler s pridom izkoristi in avtoričin zasuk od klasičnega k sodobnemu in od naivnega h kritičnemu še potencira. Sottlerjeva je svoji konceptualni umetnosti sledila od začetka do konca. Na eni strani je poslikava modernistična, na drugi pa arhaična (prim. Forstnerič Hajnšek, 2010).

Dela Bine Štampe Žmavc lahko beremo globoko, med vrsticami in z očmi odraslosti, saj gre za večplasten jezik. Takšna je tudi avtorica, ki je s svojim občutkom za pisanje dosegla, da so njene pravljice enostavno berljive in posledično primerne za mlajše bralce, poskrbela pa je tudi, da si jih lahko odraščajoča ali odrasla oseba interpretira na globlji način. Odrasla oseba lahko, četudi misli, da so pravljice le za otroke, bere iz pravega zornega kota in v sebi vzbudi imaginarnega duha, saj: »Branje je potovanje / na barkah besed prek tišine. / Molčiš in poslušáš čenčanje / daljav in sveta iz bližine« (Štampe Žmavc, 2011: 47). Branje namenjeno dvojnemu naslovniku je tisto, kar zbirko ločuje od ostalih pravljic: pisateljski slog avtorice in kompleksnost besedil postavljata delo na višji nivo, saj poleg otroškega branja daje tudi odraslo globino.

Po zgradbi, motivih in temah se zbirka pravljic naslanja na vzorec ljudske pravljice, vendar so v njej zajeti problemi sodobnega sveta, in sicer: ljudje si prevečkrat želimo imeti, kar ima nekdo drug; kdor izbira, izbirek dobi; trud in vztrajnost se vselej poplačata; dobro bo nagrajeno in slabo kaznovano; pravljice so pomembne tako za otroke kot tudi za odrasle. Slednjo trditev smo omenili že večkrat in je v tej zbirki najpomembnejša. To dokazujejo tudi ilustracije Alenke Sottler, s katerimi ilustratorica raziskuje v povsem novi, izvorni in vznemirljivi likovni smeri (tempera na kockastem blagu). Tudi na vizualni ravni vnaša elemente ironične distance in nakazuje eno od možnih branj – torej sodobno in kritično.

Za zbirko *Cesar in roža* je avtorica prejela dve najpomembnejši nagradi s področja mladinske književnosti na Slovenskem, in sicer večernico leta 2010 in desetnico leta 2011. Slovenska sekcija IBBY je avtorico s tem delom predlagala za častno listo IBBY, čigar častno priznanje je avtorica prejela na mednarodnem kongresu IBBY leta 2012 v Londonu. Delo je bilo vnovič natisnjeno brez ilustracij v knjižni zbirki Zlata bralka, zlati bralec, ki jo Društvo bralna značka Slovenije ZPMS podarja vsem devetošolcem, ki so vsa osnovnošolska leta sodelovali v tem gibanju za spodbujanje branja.

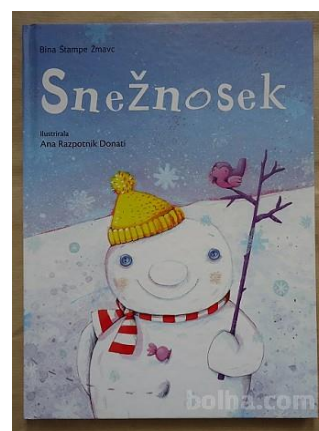
Analiza po teoriji I. Saksida

Cesar in roža je zbirka pravljic, ki jo lahko uvrstimo med klasične pravljice. Tema, ki v pravljicah prevladuje, je ljubezen, ki premaga vse, tako zavist kot tudi zlobo in zmoto. Ob tej temi opazimo tudi druge: iskanje in občudovanje lepote, pomen preizkušenj in poguma. Celotna pravljica se nanaša na izročilo klasične avtorske pravljice, a pri tem ne gre za kakršnokoli posnemanje. V tej zbirki so osrednje književne osebe odrasli in zgodba ne poteka na dveh svetovih (prim. Saksida, 2011).

3.2.3 Snežnosek

Pravljica *Snežnosek* je izšla leta 2010 pri Založbi Ajda v Murski Soboti, in sicer v zbirki Modri planet. Ilustracije je dopolnila Ana Razpotnik Donati.

Pravljica spada med slikanice normalnega formata, saj meri v dolžino 29 cm, obsega pa 25 strani. Primerna je za otroke do 9. leta starosti. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* ima oznako DOBRO, kar pomeni, da sodi med dobre izdaje leta in je pomembna predvsem za utrjevanje bralne kulture.

Slika 14: *Snežnosek*, 2010

Povzetek vsebine

Deček Natek je ob prvem snegu naredil sneženega moža. Nadel mu je ime Snežnosek, saj ima nos namesto iz korenčka iz snega. Nekega dne je Snežnosek Natka ogovoril. Natek je bil presenečen, a zelo vesel novega prijatelja. V naslednjih dneh sta večino časa preživela skupaj, se igrala in sankala. Ko je postalo topleje, je Natek Snežnoska preselil v vrtno lopo, da bo lahko tam živel v hladilniku. Minevali so dnevi in prišla je pomlad, Snežnosek je postal tih in zamišljen. Nekega jutra je Natku pustil sporočilo: »Šel sem zalit zvončke. Tvoj Snežnosek.« Natek je bil zelo žalosten, saj Snežnoska ni bilo več. Dočakal je novo zimo, a ni želel narediti novega snežaka, saj je slutil, da se mu bo Snežnosek oglasil. In res se je Snežnosek oglasil iz oblakov, saj je Natku pripeljal sneg za lepo zimo. Natek se je zavedal, da ga bo ob naslednji zimi zopet videl, saj je naredil snežaka za zmeraj. Oba sta bila s tem zelo zadovoljna.

Analiza

Slikanica *Snežnosek* je kakovosten literarno-likovni monolit, v katerem se besedilo in ilustracija dopolnjujeta. Tekstovna in likovna govorica namreč z besedami in barvami slikata literarne like ter doživljanje in občutenje dogajanja (prim. Haramija, 2011).

Snežnosek in njegov človeški prijatelj Natek sta glavna literarna lika, v pravljici pa sta omenjeni še Natkova mama in njegova muca Snežka. Ponovno opazimo vnos bele muce, ki smo jo pri avtorici že vajeni. V ospredje dogajanja je postavljena otrokova igra. Natek namreč naredi snežaka, ki ga poimenuje Snežnosek. Tu gre za nesistemsko avtoričino tvorjenko, in sicer – Snežnos, tisti, ki ima snež(en) nos. Podoben primer je pri že znani snežroži iz istoimenske zbirke.

Natek posebej poudari mami, da je naredil Snežnosku nos iz snežene kepice in ji razloži, zakaj mu je dal takšno ime. Snežnosek postane personificirani Natkov prijatelj, s katerim deček zabavno preživlja zimo. Pomlad, ki bi se je Natek sicer gotovo razveselil, ga spravlja v skrbi. Vsak dan je namreč topleje in Snežnosek postaja vse tanjši. Čeprav ga snežak tolaži, Natek začuti njegovo žalost. Snežnosek se zaveda svoje minljivosti, Natek pa krčevito išče rešitev za preživetje snežaka (prim. Haramija, 2011).

Pri minljivosti gre za smrt, ki ni reverzibilna, zato se snežak ne more vrniti nazaj v isti obliki, temveč le kot svoja lastna sestavina, in sicer kot sneg v naslednji zimi. Natek se v upanju, da bo snežak preživel tri toplejše letne čase, ki so zanj usodni, domisli rešitve, da bi snežak živel v hladilniku in se ne bi topil. Ko postane pretoplo Snežnosek pusti Natku metaforično sporočilo. Natkova skrb za prijatelja se konča, ko spet pride zima in izza oblakov sliši snežakov glas. Takrat se zave, da ga bo zima vedno spominjala nanj, zato ne potrebuje drugih snežakov.

Književni čas lahko določimo glede na menjavo letnih časov. Zgodba se namreč začne neke zime in se konča na začetku naslednje. Književni prostor je Natkov dom in bližnja okolica (lopa, dvorišče). Že prostor sam po sebi daje dečku občutek varnosti, kajti v znanem in njemu ljubem okolju se ne more zgoditi nič hudega.

Naslovniško odprta slikanica nagovarja otroke z zimsko igro, pri kateri se bodo mlajši otroci zabavali ob rešitvi, kako pomagati snežaku v toplejšem vremenu. Starejše bralce pa se bo dotaknila misel, da je prijateljstvo, kadar je iskreno, kljub minevanju večno, čeprav nas ločijo razdalje in čas (prim. Haramija, 2011).

Ilustratorica Ana Razpotnik Donati s štirimi glede na letni čas tipiziranimi drevesi (cvetje, plodovi, odpadanje listja in sneg) in z menjavanjem barv v ozadju prikaže leto, ki ga Natek preživi v čakanju na novo zimo. Te domiselne dvostranske ilustracije letnih časov dodajo pika

na i. Na vseh ilustracijah so liki nasmejani. Izjema je le tedaj, ko Natek sedi pod cvetočim drevesom, okrog njega rastejo zvončki, prizor pa prikazuje trenutek, ko Natek ugotovi, da se je snežak stopil (prim. Haramija, 2011).

Analiza po teoriji I. Saksida

Snežnosek je fantastična pripoved, saj gre za prepletanje realnega in irealnega sveta. Realen svet je v tem primeru Natkov dom, irealen svet pa je takšen, kot si ga Natek želi, in sicer da bi Snežnosek lahko živel. Gre za pripoved z otroškim glavnim likom v sodobnem času.

3.2.4 Pravljica o medvedku in punčki

Pravljica o medvedku in punčki je izšla leta 2012 pri Založbi Miš v Dobu pri Domžalah, ilustratorka pa je Kristina Krhin.

Pravljica spada med slikanice večjega formata (dolžina 31 cm). Knjiga obsega 33 strani in je primerna za otroke do 9. leta starosti. V *Priručniku za branje kakovostnih mladinskih del* ima oznako DOBRO, kar pomeni, da sodi med dobre izdaje leta in je pomembna predvsem za utrjevanje bralne kulture.

Slika 15: Pravljica o medvedku in punčki, 2012

Povzetek vsebine

V veliki hiši živi samota. V prvem nadstropju ji družbo delata medvedek in punčka, ki se ponoči njenega zvenčanja bojita in ga preganjata s petjem uspavank. Ko že skoraj zaspita, ju prestrašijo sosedov maček, sova, temen oblak, veter in miška. Punčka je vedno bolj prestrašena, saj jih sliši zelo blizu, zato je v skrbeh, da jima bodo škodovali. Medvedek jo pomirja in jo zablja v sladki sen. Na pomoč jima priskočijo tudi luna, ki jima zvali nasmeh na obraz, klavir, ki jima zaigra uspavanko, in radio, ki jima pove pravljico za lahko noč o medvedku in punčki. Tako medvedek in punčka le zaspita v tiho noč in sanjata o čisto njunem ozvezdju na modrem nebu.

Analiza

Že sama modra barva platnic nas zvali v notranjost knjige in nam da občutek, da se bomo kot bralci podali v svet sanj. Na platnici je namreč naslikano nebo z zvezdami. Medvedek in punčka se srečujeta z dvema občutjema, ki sta tako ali drugače blizu slehernemu otroku in seveda tudi

odraslemu. Gre namreč za osamljenost in strah. Avtorica ju opisuje na moč prepričljivo in otipljivo, tako zares in globoko kot je eno ali drugo kdaj začutil vsak bralec, ki se bo zato z lahkoto identificiral z medvedkom in punčko. Samota ju s svojim »oglašanjem« venomer opozarja nase, njiju pa je tako zelo strah, da ne moreta zaspati. Samoto poskušata preglasiti s petjem, pri čemer avtorica nakaže, da se ljudje največkrat zatekamo k petju, ko smo osamljeni in nas je strah. Nakaže tudi to, da je v pravljico vključila poezijo, ki ji vedno ostaja zvesta. Pravljičica je posebej zanimiva, saj so dialogi med medvedkom in punčko vznemirljivi.

Medvedek namreč kar naprej prepričuje punčko, da je vse v najlepšem redu, in jo tolaži. A punčka se ne da in je vedno polna dvomov in skrbi, kar je za otroke značilno. Avtorica za večjo polnost jezika uporabi t. i. nove tvorjenke oziroma neologizme, in sicer šklepetulja, škrebljač in zvezdoštev. Na koncu ju zamoti radio, ki ju potolaži s pravljico o medvedku in punčki. Tu je izpostavljena predvsem moč domišljije, saj medvedek in punčka potujeta po zvezdnatem nebu in dobita tudi svoje ozvezdje. Na nebu se vse dogaja v veliki naglici, podobno kakor se mora v življenju dogajati vsem otrokom. Vse mora biti čimbolj zanimivo in obenem tudi nevarno (skorajšnji padec v globoko luknjo na nebu). Ob pridobljenem ozvezdju medvedek in punčka omahmeta v sladki sen, strah in osamljenost pa sta tako pozabljena. Dogajalni čas ni točno določen, književni prostor pa je velika hiša in posredno tudi ozvezdje v vesolju, kjer se dogajajo sanje.

Slikanica je večjega formata kot običajne slikanice (31 cm x 24 cm) in tudi pravljica je dokaj obsežna. Zapisana je v avtoričinem značilnem slogu in jeziku – poetičnem, nežnem in skrbnem. Slikanica nam bo ob vsakem branju ali poslušanju vnovič odpirala nove svetove besedne in likovne umetnosti, saj je v njej izpostavljena moč pravljic in domišljije. Če bomo slabe volje, nas bo vsekakor lahko tudi potolažila, morda pa tudi uspavala, ko bo njena funkcija pravljica za lahko noč.

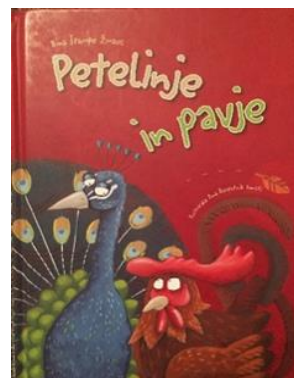
Razkošno slikanico usklajeno z njeno nežno naravo je rahločutno ilustrirala Kristina Krhin.

Pravljičica o medvedku in punčki je fantastična pripoved. Opazimo, da sta v ospredju tako realen kot irealen svet. Najprej se dogajanja začne v veliki hiši, nato pa se preseli v ozvezdje, ki ga poimenujemo irealen svet. Poudarjena je domišljija obeh glavnih likov, med katerima je prvi otroški lik, drugi pa je igrača otroškega lika. Slednji tudi govori, kar še bolj poudari elemente fantastične pripovedi.

3.2.5 *Petelinje in pavje*

Pravljica *Petelinje in pavje* je izšla leta 2012 pri Založbi Ajda v Murski Soboti, in sicer v zbirki Modri planet. Z ilustracijami jo je dopolnila Ana Razpotnik Donati.

Knjiga spada med slikanice srednjega formata, saj meri v dolžino 29 cm, obsega pa 25 stranmi. Primerna je za otroke od 3. do 6. leta. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* ima oznako DOBRO, kar pomeni, da sodi med dobre izdaje leta in je pomembna predvsem za utrjevanje bralne kulture.

Slika 16: *Petelinje in pavje*, 2012

Povzetek vsebine

Pravljica govori o petelinu in pavu, ki sta se srečala na mostičku nad ribnikom. Hotela sta ga prečkati vsak s svoje strani, a se nobeden ni hotel umakniti. Najprej sta se pričela zbadati z opazkami, ko ju je zmotil papirnati zmaj. Nista se mu mogla pridružiti pri jadranju čez obzorja, zato je zmaj odjadral naprej. Nato je k njima priskočila rdeča žoga, ki se je hotela igrati z njima zbijanje peres. Vsakemu je izbila najdaljše pero, zato sta pričela oba bežati pred njo. Kmalu sta ji vrnila milo za drago, saj jo je vsak nekajkrat kavsnil s kljunom, žoga pa je odskakljala stran. V tej naglici nista niti opazila, da sta prečkala mostiček. Ugotovila sta, da je bilo dovolj prostora za oba, nato pa vesela zapela pesmico o njunem prijateljstvu.

Analiza

Zanimivi zbadajoči dialogi pava in petelina že na začetku naredijo pravljico izjemno igrivo. Mladi bralec se zlahka poistoveti z njima, saj je take vrste zbadanje prisotno vsakodnevno tako med mlajšimi kot med starejšimi. Zbadanje ni preveč žaljivo, je le popestritev samega dialoga. Nenaklonjenost med pavom in petelinom je prisotna predvsem zaradi tega, ker sta si med seboj vizualno različna in si nista všeč. Navihana žoga ju zmoti in prisili k bežanju, saj jima kljuva njuna prelepa peresa. Maščevalna petelin in pav ji ne ostaneta dolgo dolžna, saj jo pričneta kljuvati in odganjati stran. Zbadajoči komentarji, ki so namenjeni žogi, jima tudi tokrat ne uidejo. Žogo odženeta, sama pa se znajdeteta na drugi strani ribnika. Nekakšna »nesreča« ju je povezala med seboj in skupaj žogo premagala.

Tema pravljice je prijateljstvo. Kljub različnosti smo namreč med seboj lahko prijatelji in si pomagamo v dobrem in slabem. V zgodbi sta pav in petelin stopila skupaj, da sta se ubranila

žogi, ki ju je napadla in želela skljuvati njuna lepa peresa. Nezavedno sta se povezala kot prijatelja, stopila skupaj in jo odgnala stran. Ugotovila sta, da sta lahko povsem dobra prijatelja, četudi drugače izgledata.

Dogajalni prostor je mostiček nad ribnikom, dogajalni čas pa ni določen.

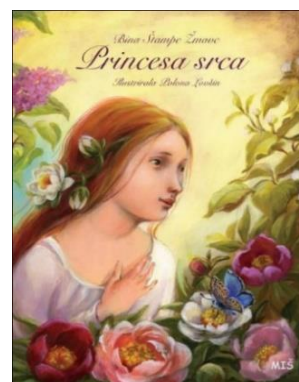
Zelo lične in natančne ilustracije je tokrat prispevala ilustratorica Ana Razpotnik Donati.

Petelinje in pavje je živalska pravljica. Zanj je značilno svet, ki je glede na lastnosti oziroma ravnanje literarnih oseb ločen od realnosti. V pravljici namreč obe književni osebi, ki sta tokrat živali, govorita. Značilnosti živalske pravljice sta tudi enodimenzionalnost in tema pravljice, ki je v tem primeru prijateljstvo.

3.2.6 *Princesa srca*

Pravljica *Princesa srca* je izšla leta 2013 pri Založbi Miš v Dobu pri Domžalah, ilustrirala pa jo je Polona Lovšin.

Knjiga spada med slikanice normalne velikosti, saj meri v dolžino 28 cm. Obsega 37 strani in je primerna za otroke od 10. dalje. V *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih del* ima oznako ZELO DOBRO, kar pomeni, da izstopa po izvirnosti, ki jo to knjižno delo izkazuje in jo uvršča med zelo dobre izdaje leta.

Slika 17: *Princesa srca*, 2013

Povzetek vsebine

V pravljici je princesa predstavljena v nekoliko drugačni luči, kot smo princes v pravljicah sicer vajeni. Tokrat je princesa čisto preprosto dekle, ki nima ne dvora, ne služabnikov, ne kočije in ne razkošnih oblek. Meščani ji niso preveč naklonjeni in dvomijo o njenem izvoru. Princesa se ljudem raje izogiba in živi samotno in odmaknjeno v hiši s stolpiči. Iz tankih in gostih niti samote princesa tke čudovite tkanine z najrazličnejšimi vzorci iz narave, in sicer podobe živali in rastlin. Te prelepe tkanine prodaja na mestni tržnici, a ne preveč uspešno, saj imajo drugi trgovci kvalitetnejše in bolj pisano blago. Princesa svoje neprodano blago rajši podari siromakom, ki ga najbolj potrebujejo. Z blagom je osrečila otroke in starejše, saj si ga sami niso mogli privoščiti. Nekega večera se je princesa hotela pogreti pred ognjem, ker jo je zelo zeblo. Tudi bala njenega blaga je ni ogrela in njena duša je odšla daleč v neskončnost.

Analiza

V pravljici prevladuje tema osamljenosti. Gre za občutje, ki ga prepoznajo vse generacije bralcev. Prav zaradi omenjenega se s princeso lahko identificira vsak bralec. Princesa se zaradi samote zatopi v tkanje blaga in ga podari revnejšim ljudem, ki ga zares potrebujejo. Avtorica tako preko domišljjskega sveta poduči mladega bralca o dobrih dejanjih. Pomoč šibkemu in revnemu je vsekakor občudovanja vredna vrлина. T. Jamnik v *Priporočniku za branje kakovostnih mladinskih knjig 2014* pove, da je bogastvo siromašne osamljene ženske v njenih dobrih delih in v njenem srcu, zato je princesa srca.

Počasen in enakomeren ritem pripovednih nizov se spogleduje s porajajočo samoto, ki svoje niti tke previdno, a vztrajno in dokončno. Kot smo pri avtorici že vajeni, je v slikanici poudarek tudi na opisovanju okoliške narave in živali. Princese so večinoma prave lepoticе, kar drži tudi v obravnavani slikanici, zato ji vsi meščani to lepoto zavidajo. Meščanke so predstavljene kot prave opravljivke in se ji rade posmehujejo. Nič čudnega, da se jih princesa raje izogiba in živi samotno življenje, posledično pa sčasoma ljudje nanjo pozabijo. A princesa osreči revne meščane z lepimi balami blaga.

Princesa občuti težo samote v svojem srcu in prične tkati blago. Avtorica z bogato domišljijo in poetičnostjo opisuje čudovite tkanine, ki jih princesa tke skozi štiri letne čase, in tako z ustvarjalnostjo in dobrotelno premaguje svojo samoto vse življenje. Na koncu naredi najfinejšo belo tkanino, s katero se ovije v večnost (prim. Jamnik, 2014).

»Slikanica vsekakor ni namenjena le otrokom, ampak je v svoji besedilni in upodobitveni mnogoplastnosti in večpomenskosti (npr., da je princesa prispodoba umetnika) morda celo bolj dostopna odraslim bralcem« (*Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*, 2014: 42.)

Gre za bogato slikanico, ki se bliža standardom, katerih smo jih navajeni srečati v tujini. V knjigi se namreč srečata dve zelo čustveni avtorici, zato knjiga deluje skorajda baročno polno. Zasledimo tudi jezik, ki je poetičen in igriv, po drugi strani pa tudi preprost in privlačen za otroke. Dogajalni prostor predstavljajo hiša s stolpiči, mesto in tržnica, dogajalni čas pa je mogoče določiti glede na tkane vzorce iz narave, ki so značilni za letni čas (poleti grlice, spomladi magnolije, jeseni slavček in pozimi snežrože).

Ilustratorica Polona Lovšin sledi celotni pripovedi, upodobi vsako besedo in vsak detajl. To deluje zelo gostobesedno, »težko«, kot najbrž princesa občuti svojo osamljenost (prim. Jamnik, 2014).

Slikanica *Princesa srca* je bila leta 2014 nominirana za nagrado Kristine Brenkove, in sicer za izvirno slovensko slikanico, a ni bila izbrana.

Princesa srca je klasična pravljica, ki govori o osamljenosti. Preko dobrih del princese nas pravljica poduča o dobrih dejanjih. Zanj je značilno to, da je osrednji književni lik oseba, in enodimenzionalen svet. Glede na obseg gre za krajšo pravljico.

3.3 Prisotnost del Bine Štampe Žmavc v programu književnosti na razredni stopnji

Kot bodočo profesorico razrednega pouka me je zanimalo, če bo kdaj učna enota pri predmetu slovenski jezik književno delo Bine Štampe Žmavc in kako pogosto bo to. Podrobneje sem si ogledala vsa veljavna berila na razredni stopnji in zastopanost njenih del v berilih. Zanimalo me je tudi, če so umetnostna besedila te avtorice predlagana za obravnavo v učnem načrtu za predmet slovenščina.

Preglednica 6: Predlagana književna besedila za obravnavo v učnem načrtu za pouk slovenščine (2011)

Književna zvrst	1. razred	2. razred	3. razred	4. razred	5. razred
Poezija	/	/	<i>Opravičilo</i>	<i>Špela čarovnica, Nadobudna budnica</i>	/
Proza	/	/	<i>Popravljalnica igrač</i>	<i>Ure kralja Mina, Popravljalnica igrač</i>	/
Dramatika	/	/	/	/	/

(učni načrt za slovenščino, 2011: 22, 44, 45)

Opazimo, da so dela Bine Štampe Žmavc pravzaprav pomanjkljivo zastopana v učnem načrtu na razredni stopnji glede na obsežen, bogat in raznovrsten opus omenjene avtorice. Med več kot štiridesetimi izdanimi deli Žmavčeve je v učnem načrtu predlaganih le pet del, in sicer tri dela v sklopu poezije in dve deli v sklopu proze. Dela, ki spadajo v sklop dramatike, na razredni stopnji sploh niso predlagana v učnem načrtu.

Da preverimo, kako je z zastopanostjo del avtorice Bine Štampe Žmavc v realnem stanju, si natančneje oglejmo veljavna berila na razredni stopnji.

V veljavnih berilih za 1. razred osnovne šole ni prisotnega niti enega dela Štampe Žmavčeve.

V berilih za 2. razred pa so dela prisotna, in sicer v naslednjih berilih:

- Tilka Jamnik, Slavica Remškar, Anja Štefan, 2009. *Zvezdice, berilo 2 za drugi razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Barbara Hanuš, 2005. *Pozdravljene, besede: berilo za drugi razred osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Metka Kordigel, 2008. *Jaz pa berem 2. Berilo za drugi razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Metka Kordigel Aberšek, 2013. *Lili in Bine 2. Berilo v drugem razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Preglednica 7: Veljavna berila za 2. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc

Berilo	Umetnostno delo	Izvor
<i>Zvezdice</i>	<i>Snežni vlak P3</i>	<i>Ciciban, 57/4, 2001/02</i>
<i>Pozdravljene, besede</i>	<i>Lučka P</i>	<i>Ciciban, 54/10, 1998/99</i>
<i>Jaz pa berem 2</i>	<i>Maja princeska P</i>	<i>Klepetosnedke, 1996</i>
<i>Lili in Bine 2</i>	<i>Maja princeska P</i>	<i>Klepetosnedke, 1996</i>

Dela Štampe Žmavčeve so prisotna tudi v berilih za 3. razred osnovne šole:

- Jožica Ciber Gruden, Tilka Jamnik, Vida Medved Udovič, 2007. *S slikanico se igram in učim: berilo 3: za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jožica Ciber Gruden, Tilka Jamnik, Vida Medved Udovič, 2011. *Kdo bo z nami šel v gozdiček? : berilo 3: za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marija Grginič, Vida Medved Udovič, Igor Saksida, 2008. *Moje branje – svet in sanje: berilo za 3. razred devetletne osnovne šole*. Mengeš: Izolit.
- Barbara Hanuš, 2010. *Kako raste svet. Berilo 3 za tretji razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Metka Kordigel, 2009. *Jaz pa berem 3. Berilo za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Metka Kordigel Aberšek, 2014. *Lili in Bine 3. Berilo za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

---

³ Poezija

Preglednica 8: Veljavna berila za 3. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc

Berilo	Umetnostno delo	Izvor
<i>S slikanico se igram in učim</i>	Mavrica P, Popravljalnica igrač PR ⁴	Čaroznanke, 1990, Popravljalnica igrač, 1994
<i>Kdo bo z nami šel v gozdiček?</i>	Popravljalnica igrač PR, Opravičilo P	Popravljalnica igrač, 1994, Čaroznanke, 1990
<i>Moje branje – svet in sanje</i>	Tihi ocean P, Popravljalnica igrač PR, Muc Mehkošapek PR	Čaroznanke, 1990, Popravljalnica igrač, 1994, Muc Mehkošapek, 1998
<i>Kako raste svet</i>	Kako rastejo dnevi P, Popravljalnica igrač PR, Pismonoša Hubert PR, Škrat nad škrti, črkosned P, Rime, rime P	Nebeške kočije, 1994, Popravljalnica igrač, 1994, Pismonoša Hubert, 1998, Ciciban, 53/1, 1997/98, Svilnate rime, 2011
<i>Jaz pa berem 3</i>	Smehasta pesem P	Čaroznanke, 1990
<i>Lili in Bine 3</i>	Smehasta pesem P, Opravičilo P, Popravljalnica igrač PR	Čaroznanke, 1990, Čaroznanke, 1990, Popravljalnica igrač, 1994

Tudi v berilih za 4. razred osnovne šole so prisotna dela Bine Štampe Žmavc:

- Milena Mileva Blažič, Gaja Kos, Drago Meglič, Neža Ritlop, Marijanca Ajša Vižintin, 2012. *Novi svet iz besed 4: berilo za 4. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Milena Mileva Blažič, Gaja Kos, Drago Meglič, Neža Ritlop, Marijanca Ajša Vižintin, 2015. *Radovednih pet. Berilo 4: berilo za slovenščino v 4. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Berta Golob, Metka Kordigel, Igor Saksida, 2007. *Babica, ti loviš! : berilo 4: za četrti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Berta Golob, Mojca Honzak, Metka Kordigel, Igor Saksida, 2016. *Razširi roke: berilo 4 za četrti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Barbara Hanuš, 2004. *Pozdravljen, svet: berilo za pouk književnosti za 3. razred osemletne in 4. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Metka Kordigel, Vida Medved Udovič, 2008. *Berilo za razvedrilo: berilo za 4. razred devetletne osnovne šole*. Mengeš: Izolit.

---

⁴ Proza

Preglednica 9: Veljavna berila za 4. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc

Berilo	Umetnostno delo	Izvor
<i>Novi svet iz besed 4</i>	<i>Špela čarovnica P,</i> <i>Nadobudna budnica P,</i> <i>Ure kralja Mina PR,</i> <i>Popravljalnica igrač PR</i>	<i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Ure kralja Mina, 1996,</i> <i>Popravljalnica igrač, 1994</i>
<i>Radovednih pet</i>	<i>Špela čarovnica P,</i> <i>Nadobudna budnica P,</i> <i>Ure kralja Mina PR,</i> <i>Popravljalnica igrač PR</i>	<i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Ure kralja Mina, 1996,</i> <i>Popravljalnica igrač, 1994</i>
<i>Babica, ti loviš!</i>	<i>Špela čarovnica P,</i> <i>Nadobudna budnica P,</i> <i>Jan riše P,</i> <i>Popravljalnica igrač PR,</i> <i>Ure kralja Mina PR</i>	<i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Čaroznanke, 1990</i> <i>Popravljalnica igrač, 1994,</i> <i>Ure kralja Mina, 1996</i>
<i>Razširi roke</i>	<i>Nadobudna budnica P,</i> <i>Špela čarovnica P,</i> <i>Ure kralja Mina PR,</i> <i>Jan riše P,</i> <i>Popravljalnica igrač PR</i>	<i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Ure kralja Mina, 1996,</i> <i>Čaroznanke, 1990,</i> <i>Popravljalnica igrač, 1994</i>
<i>Pozdravljen, svet</i>	<i>Nadobudna budnica P</i>	<i>Čaroznanke, 1990,</i>
<i>Berilo za razvedrilo</i>	<i>Kako se naredijo čarovnice P,</i> <i>Krava v cirkusu PR,</i> <i>Oblak želja P,</i> <i>Televizija domišljija P</i>	<i>Svilnate rime, 2011,</i> <i>Popravljalnica sanj, 1992,</i> <i>Klepetosnedke, 1996,</i> <i>Čaroznanke, 1990</i>

Dela Štampe Žmavčeve so prisotna tudi v berilih za 5. razred osnovne šole:

- Berta Golob, Metka Kordigel Aberšek, Igor Saksida, 2015. *Na krilih besed: berilo 5: za peti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Metka Kordigel Aberšek, Vida Medved Udovič, Igor Saksida, 2008. *Koraki nad oblaki: berilo za 5. razred devetletne osnovne šole*. Mengeš: Izolit.

Preglednica 10: Veljavna berila za 5. razred osnovne šole v katerih so prisotna dela Bine Štampe Žmavc

Berilo	Umetnostno delo	Izvor
<i>Na krilih besed</i>	<i>Sonce P,</i> <i>Zakaj so barve P,</i> <i>O žabi in princu PR</i>	<i>Nebeške kočije, 1994,</i> <i>Vprašanja srca, 2008,</i> <i>Cesar in roža, 2009</i>
<i>Koraki nad oblaki</i>	<i>Slike in pike P</i>	<i>Klepetosnedke, 1996</i>

Analiza veljavnih beril

Naredila bom analizo beril glede na dela Bine Štampe Žmavc, in sicer glede na tri kriterije: število umetnostnih del v berilu, zvrstnost del in analizo del po časovnem nastanku.

V berilih za 2. razred je v povprečju zastopano eno umetnostno delo na berilo, medtem ko v berilih za 3. razred povprečno zasledimo že tri dela na berilo. V berilih za 4. razred se povprečje dvigne še za eno delo, torej imamo povprečno štiri umetnostna dela na berilo. V berilih za 5. razred pa se povprečje zmanjša na samo dve deli na berilo. Če pogledamo predlagana književna besedila v učnem načrtu za leto 2011 opazimo, da za 1., 2. in 5. razred sploh ni predvidenega nobenega dela Štampe Žmavčeve. V programu za 1. razredu se obravnava del ujema, pri ostalih razredih pa ne. V učnem načrtu je za 3. razred predvideno eno delo, za 4. razred pa dve deli. V obravnavanih berilih je prisotnost del kar precej višja.

Zvrstnost umetnostnih del delimo na poezijo, prozo in dramatiko. Med prisotnimi deli v berilih je trideset del, ki jih uvrščamo v poezijo. Pri tem gre za devetnajst različnih del, enajst del pa se dodatno ponovi, in sicer *Nadobudna budnica* se ponovi štirikrat, *Špela čarovnica* trikrat, *Maja princeska*, *Opravičilo*, *Smehasta pesem* in *Jan riše* pa po enkrat. Opazimo, da je najbolj zastopana pesem *Nadobudna budnica*, ki je prisotna v vseh berilih za 4. razred, le v *Berilu za razvedrilo* ne. Najbolj pogosta pesniška zbirka, iz katere izvirajo prisotne pesmi v berilih, je zbirka *Čaroznanke* iz leta 1990. Če primerjamo z učnim načrtom za leto 2011 opazimo, da sta predlagani deli prisotni tudi v berilih.

V izbranih berilih je sedemnajst del, ki spadajo k prozi. Pri tem gre le za šest različnih del, izmed katerih se jih dodatno ponovi kar enajst, in sicer *Popravljalnica igrač* osemkrat in *Ure kralja Mina* trikrat. Opazimo, da je delo *Popravljalnica igrač* zelo zastopano v berilih, in sicer skoraj v vseh berilih za 3. razred, le v *Jaz pa berem 3* ne. Prav tako je prisotno vseh berilih za 4. razred, le v berilih *Pozdravljen, svet* in *Berilo za razvedrilo* ni prisotno. Če primerjamo z učnim načrtom za leto 2011 opazimo, da so predlagana dela prisotna tudi v berilih.

V izbranih berilih ni prisotnega niti enega dela, ki spada k dramatiki. Prav tako učni načrt ne predlaga nobenega književnega dela, ki spada k dramatiki.

Med vsemi sedeminštiridesetimi deli v berilih, spada triinštirideset del med starejša dela, saj so vsa prisotna dela izdana od leta 2002 navzdol. Med novejšimi deli so zatorej prisotna le štiri dela, in sicer *Rime, rime – Svilnate rime*, 2011 (*Kako raste svet*), *Kako se naredijo čarovnice – Svilnate rime*, 2011 (*Berilo za razvedrilo*), *Zakaj so barve – Vprašanja srca*, 2008 (*Na krilih besed*) in *O žabi in princu- Cesar in roža*, 2009 (*Na krilih besed*). Opazimo, da so novejša dela prisotna le v posodobljenih berilih, v ostalih pa so povečini prisotna starejša dela. Vemo, da je

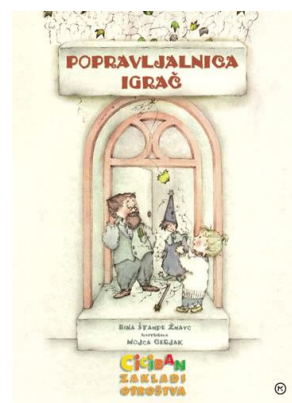
bila poezija avtorice bolj v ospredju v njenih začetkih. Takrat so bile njene pesniške zbirke bolj obširne kot novejšje izdaje. Po letu 2004 pa je izdala kar nekaj mogočnih pesniških zbirk, med drugim nagrajeno *Živo hišo*, *Snežrožo*, *Vprašanja srca*, *Mucarije* ipd., med katerimi so prisotne čudovite pesmi. Bilo bi dobrodošlo, če bi bile pesmi iz omenjenih zbirk prisotne v prihajajočih berilih, saj so poučne in zanimive, posledično pa bi jih bilo škoda zgrešiti pri obravnavi književnosti, in ne mimogrede zaobiti le pri bralni znački.

Analiza dela *Popravljalnice igrač* v berilih

Delo *Popravljalnica igrač* je največkrat prisotno delo v vseh berilih, in sicer kar devetkrat. Na podlagi tega smo se odločili, da primerjam obravnavano delo v različnih berilih. Osredotočili smo se na to, ali je vsebina zapisana v celoti in na razporeditev vsebine, izgled, uvodno motivacijo, vprašanja za ponavljanje, razlago neznanih besed, podatke o avtorju, dodatne naloge, slike, ilustracije ipd.

Našteta berila smo zaradi boljšega pregleda poimenovali z oznakami A, B, C, Č, D, E, F, G in H.

- *S slikanico se igram in učim: berilo 3: za tretji razred osnovne šole* - berilo A
- *Kdo bo z nami šel v gozdiček? : berilo 3: za tretji razred osnovne šole* – berilo B
- *Moje branje – svet in sanje: berilo za 3. razred devetletne osnovne šole* – berilo C
- *Kako raste svet. Berilo 3 za tretji razred devetletne osnovne šole* – berilo Č
- *Lili in Bine 3. Berilo za tretji razred osnovne šole* – berilo D
- *Novi svet iz besed 4: berilo za 4. razred osnovne šole* – berilo E
- *Radovednih pet. Berilo 4: berilo za slovenščino v 4. razredu osnovne šole* – berilo F
- *Babica, ti loviš! : berilo 4: za četrti razred osnovne šole* – berilo G
- *Razširi roke: berilo 4 za četrti razred osnovne* – berilo H

Slika 18:
***Popravljalnica igrač*,**
1994

Podobnosti

Skupen vsem berilom je odlomek iz *Popravljalnice igrač*, pri čemer velja izpostaviti, da so nekateri odlomki malce daljši oziroma krajši. V berilu C je odlomek s konca omenjene pravljice in je v primerjavi z ostalimi berili najkrajši. V vseh berilih je zapisano ime avtorice Bine Štampe Žmavc in naslovna ilustracija *Popravljalnice igrač*.

Razlike

Berilo A vsebuje:

- ime ilustratorke,
- odlomek,
- vprašanja za ponavljanje.

Berilo B vsebuje:

- ime ilustratorke,
- odlomek,
- vprašanja za ponavljanje.

Berilo C vsebuje:

- uvodni stavek o avtorici,
- uvodni verz iz *Popravljalnice igrač*,
- naslovna stran knjige *Popravljalnica igrač*,
- odlomek,
- vprašanja za ponavljanje (Povej mi),
- naloge in navodila za domače delo,
- fotografija gospoda, ki popravlja kolo, in pripis: »Viš, Dejan, tega pa računalnik ne zmore.«

Berilo Č vsebuje:

- naslovna stran knjige *Popravljalnica igrač*,
- odlomek,
- vprašanja za ponavljanje,
- vprašanje za domačo nalogo.

Berilo D vsebuje:

- navodilo pred branjem, ki ga lahko pretvorimo v uvodno motivacijo,
- odlomek,
- podrobna vprašanja za ponavljanje,
- vprašanje o neznani besedi,
- naloga za pisanje ustvarjalnega besedila.

Berilo E vsebuje:

- podrobna predstavitev avtorice in njenih del za mlade skupaj z njeno fotografijo,
- vprašanja pred branjem, ki jih lahko pretvorimo v uvodno motivacijo (Dejavnosti pred branjem),
- odlomek,
- razlaga neznane besede: paviljon (Stvarna pojasnila),
- naslovna stran *Popravljalnice igrač*,
- podrobna vprašanja za ponavljanje (Dejavnosti po branju),
- misel in anekdota,
- navodila in veliko nalog za pisanje poustvarjalnih in ustvarjalnih besedil (Medijska ustvarjalnica).

Berilo F vsebuje:

- enako kot pri berilu E.

Berilo G vsebuje:

- odlomek,
- ime ilustratorke,
- navodila in naloge za pisanje poustvarjalnih in ustvarjalnih besedil,
- navodilo za branje celotne pravljice.

Berilo H vsebuje:

- naslovna stran *Popravljalnice igrač*,
- razlaga neznanih besed: paviljon, strešnik, lampijon, marioneta in skladovnica,
- odlomek,
- ime ilustratorke,
- navodila in veliko nalog za pisanje poustvarjalnih in ustvarjalnih besedil,
- navodilo za branje celotne pravljice.

Analiza dela *Popravljalnica igrač* v berilih

Tako v berilu A kot v berilu B vsebuje delo *Popravljalnica igrač* le tri elemente, in sicer ime ilustratorke, odlomek in vprašanja za ponavljanje. Takšna predstavitev dela v berilu deluje zelo skromno, nedokončano in mogoče tudi rahlo nezanimivo za učence. Učence namreč privabijo

dodatni elementi ob besedilu, kot so npr. podatki o avtorju, razlaga neznanih besed in nenazadnje tudi naloge za pisanje ustvarjalnih besedil. Če teh v berilu ni, jih vsekakor lahko nadomesti učitelj. Tako ima učitelj lahko pri obravnavi snovi povsem proste roke, saj ga ne omejujejo smernice v berilih. Ob tem se vsekakor pokaže vsestranskost in ustvarjalnost samega učitelja. Ti pomanjkljivi elementi v berilu so dodaten plus za učitelja, a ni rečeno, da tudi za učence. Naslovna stran knjige, ki je obravnavana, je zelo priporočljiv element v berilu. Pred učenci je tako slikovno gradivo, ki si ga bodo ob večkratnem videnju zapomnili, si knjigo izposodili v knjižnici in jo prebrali tudi v celoti. Tu v tem primeru gre za spodbujanje bralne pismenosti in uporabe knjižnice. Ob tem učenec poseže tudi po drugih delih in posledično širi svoje znanje. Učitelj bi lahko naslovnico pokazal v šoli, pri čemer bi zadostoval bi le enkratni prikaz. Vizualni tip učencev bi si jo verjetno zapomnili, za tiste učence, ki nasprotno to niso, pa je vsekakor boljši prikaz naslovnice v berilu. Enak primer je s podatki o avtorju in njegovo fotografijo. Tudi to lahko učitelj nadomesti, a si bodo učenci prej in lažje zapomnili videz avtorja, če ga bodo večkrat videli v berilu. Samo v treh berilih (D, E in F) je pred samim odlomkom zapisanih nekaj vprašanj, ki jih lahko pretvorimo v uvodno motivacijo. To vsekakor ni nujno potreben element, saj ga učitelj lahko nadomesti v šoli in si izbere takšno motivacijo, kot si jo sam želi in za katero meni, da je najbolj učinkovita pri učencih. Napotki v berilu ga le omejujejo, zato jih lahko prezre pod pogojem, da uporabi svojo uvodno motivacijo, ki je obvezna. Opazimo, da ima le berilo H podrobno razlago neznanih besed ob besedilu. Kar nekaj besed je namreč učencem nerazumljivih, posledično pa je razlaga vsekakor potrebna. Učitelj te besede lahko razloži tudi ob branju besedila, a navadno to naredi kar ustno brez kakršnegakoli zapisovanja v zvezke. Vsekakor so bolj priporočljive razlage neznanih besed v berilu, saj jih imajo učenci tako zapisane. Slišane razlage se namreč pogosto kar hitro pozabijo, če jih učenci ne zapišejo v zvezke. V vseh berilih opazimo, da vsebujejo vprašanja za ponavljanje vsebine. V nekaterih berilih jih je manj, spet druga pa vsebujejo kar veliko vprašanj. Analiza prebranega besedila je obvezna, da učenci zberejo vtise in konec koncev bistvo besedila tudi razumejo. Priporočljivo je, da analizo naredijo ustno v šoli, na vprašanja pa odgovorijo še pisno doma. Večina beril ima zapisana navodila in naloge za pisanje ustvarjalnih in poustvarjalnih besedil. To je vsekakor priporočljivo, saj imajo tako učenci že zapisana navodila in tudi nalogo za domače delo, ki je posledično ni potrebno zapisovati v zvezke. Tudi samemu učitelju so navodila v pomoč, lahko pa jih tudi spremeni ali nadgradi. Dodatne naloge v omenjenih berilih so dobro utemeljene za učence, obširne in raznovrstne (Zapis o tem, kako bi bilo, če bi v tvojem mestu zrasla popravljalnica igrač; Povprašaj dedke in babice o njihovih igračah; Sestavi radijski

oglas za popravljalnico igrač; Pripravi govorni nastop o svoji popravljani/polomljeni igrači ipd.). Različne naloge spodbujajo tako govorne kot tudi pisne sposobnosti učencev, hkrati pa krepijo tudi njihovo ustvarjalnost, iznajdljivost in besedni zaklad. Pri pouku slovenščine je to zelo pomembno. Kar nas lahko zelo preseneča, je dejstvo, da v nobenem berilu nismo zasledili medpredmetne povezave, kar je pomanjkljivo, saj nam delo *Popravljalnica igrač* odpre kar nekaj povezav z drugimi predmeti. Če učenci povprašajo svoje dedke in babice o njihovih igračah in naredijo zapis o tem, lahko govorimo o igračah skozi čas, kar uvrstimo k spoznavanju okolja. Učenci lahko v šolo prinesejo svoje polomljene igrače, jih nato popravijo in tudi spremenijo, pobarvajo in dodelajo. Na koncu vsi skupaj naredijo svojo razstavo popravljenih igrač in jo postavijo na ogled na hodnik šole. To lahko povežemo z likovno vzgojo. Tudi samo risanje na temo *Popravljalnice igrač* lahko povežemo z likovno vzgojo. Same ilustracije besedila so prisotne v vseh berilih. Ilustracije morajo delovati na učence motivacijsko in jih pritegniti k branju, saj v nasprotnem primeru besedila brez ilustracij delujejo zelo nezanimivo. Če so prisotne ilustracije, mora biti zapisano tudi ime ilustratorja, saj tudi on/a prispeva del k celotni podobi knjige. Opazimo, da je v obravnavanih berilih ime ilustratorke zapisano le v polovici beril.

Če povzamemo celotno analizo, lahko rečemo, da je vsebina nekaterih beril precej skromna (berilo A, B in Č), saj temeljijo le na odlomku in vprašanjih za ponavljanje, učitelju pa prepuščajo prosto pot pri izvedbi uvodne motivacije, razlagi neznanih besed in nalog za pisanje ustvarjalnih besedil. To je dobro za učitelje, saj tako pokažejo svojo ustvarjalnost, manj primerno pa je za učence, saj teh elementov nimajo zapisanih v berilu. Te informacije učenci namreč navadno prejmejo le ustno. Berila E, F in H vsebujejo skoraj vse elemente, ki smo jih obravnavali. Učenci imajo v berilu pregleden prikaz elementov, vse skupaj pa tudi ustno analizirajo z učiteljem. Lahko potrdimo, da se učenci lažje in hitreje zapomnijo določena dejstva ob večkratnem listanju berila. Ne zadostuje namreč zgolj to, da enaka dejstva le slišijo. Pri tem je učiteljeva iniciativnost bolj omejena, a lahko vsa navodila in usmeritve prilagodi oziroma spremeni glede na učence. Ne smemo pozabiti na medpredmetno povezavo, ki je zelo pomembna. Učence spodbuja k medsebojnemu povezovanju predmetov, posledično pa prihaja tudi do hitrejšega usvajanja snovi. V berilih ni zapisanih tovrstnih povezav, a pri tem je pomemben učitelj in njegovo posredovanje znanja. Ob tem lahko učenca, ki mu slovenščina ni všeč, ob analizi dela navežemo na drug predmet in tako preusmerimo njegovo pozornost. Pri analizah del, odgovarjanju na vprašanja in pisanju ustvarjalnih besedil je pomembna tudi diferenciacija učencev. Nekateri so namreč hitrejši od večine, zato je potrebno imeti

pripravljenih več dodatnih nalog. Prav tako je počasnejšim potrebno pomagati in jim dajati dodatne usmeritve. To je v domeni učitelja, saj jih le on najboljše pozna. V obravnavanih berilih ni opaziti nobene diferenciacije.

3.4 *Živa hiša* na Cankarjevem tekmovanju

V šolskem letu 2009/10 je za učence 4. in 5. razredov potekalo Cankarjevo tekmovanje na katerem je bila za temo izbrana pesniška zbirka *Živa hiša*. Če se osredotočimo natančneje, je bila tematika razlagalnega spisa *Dom tvoje, moje pesmi*. Izbrana pesem pa je bila *Dreganja*. Naslov *Dom tvoje, moje pesmi* povzema predvsem naslednji dve temeljni značilnosti priprave in izvedbe tekmovanja:

- pesem je »tvoja«, bralčeva: vsak bralec naj skuša vzpostaviti čimbolj osebni in poglobljen stik s pesmimi, branje pa naj bo usmerjeno v doživljanje, razumevanje in vrednotenje pesniških sporočil,
- pesem je tudi »moja«, avtorjeva: ob razmišljanju o vsebini in učinku poezije naj bralci spoznavajo ustrezne kontekste, na katere se poezija navezuje (npr. ustvarjalčevo življenje in delo, podobo sveta, ki ga upesnjuje, primerjavo med besedili ipd.).

Analiza pesmi *Dreganja*

Pesem *Dreganja* prikazuje štiri posamezna čustva, in sicer jezo, mulo, žalost in smeh. V razlagalnem spisu morajo učenci prepoznati in razumeti čustva v pesmi ter znati utemeljevati ugotovitve. Razumevanje najprej utemeljijo z besedami, ki jih uporabi pesnica, nato pa svoje trditve o čustvih utemeljijo tudi z navedki o ravnanjih in vedenjskih vzorcih, ki jih prinesejo življenjske situacije (npr. jeza, ko ti brat ne pusti igrati računalniške igrice; žalost, ko ti sošolec reče kaj grdega itd.). Obenem morajo učenci znati vrednotiti čustva v pesmi, pri čemer morajo razumevanje čustev povezati z osebnim vrednotenjem, in sicer s pomenom čustev v medsebojnih odnosih in s tem, kako se ta čustva kažejo v stvarnosti (npr. ne joka vsak, ki je žalosten itd.). Pri spisu je pomembno tudi razumevanje čustev v celotni pesniški zbirki. Učenec mora povezati čustva iz pesmi *Dreganja* s čustvi v drugih pesmih celotne zbirke (npr. jeza v *Šnuka in ščuka*, žalost v *Pesnik je bolan*, smeh v *Cvetača in veter* itd.), razumeti pa mora tudi čustva, ki niso omenjena v pesmi *Dreganja* (ljubezen v *Naj prijateljica*, pogum v *Maček junaček*, strah v *Omara strahov* itd.). Pri vsem tem ne smemo zanemariti tudi izvirnosti in ustvarjalnosti, ki ju učenec pokaže z izvirnim pisanjem in vključevanjem osebnega mnenja

(katera čustva so najbolj predstavljena ter zakaj). Zelo pomembna je tudi jezikovna pravilnost in sama zgradba besedila, pri kateri upoštevamo uvodni in končni zapis ter tudi slogovno ustreznost.

Predlogi za analizo pesniške zbirke *Živa hiša* v razredu

Izberemo eno pesem in jo podrobneje obdelamo, s tem pa senzibiliziramo učence še za branje drugih pesmi. Ko učenci zbirko preberejo, izdelamo v razredu plakat oz. tablo za najbolj priljubljene pesmi iz pesniške zbirke. Obenem je ta lestvica učitelju/mentorju signal za nadaljnjo pripravo aktivnosti. Učencem, ki se odločijo za nadaljnje branje, ponudimo aktivnosti za poglobljanje doživetij in za interpretativno branje.

Ko učenec izbere eno izmed pesmi, jo predstavi sošolcem in utemelji, zakaj jo je izbral. V kolikor sodeluje več učencev, se pesmi med seboj lahko primerjajo po tematiki (narava, družina, otroštvo in čustva).

Sledi interpretacija pesmi v obliki razgovora z učiteljem ali s sošolcem, ki je izbral podobno pesem. Vprašanja naj bodo strukturirana in pripravljena v obliki kartončkov za voden razgovor. Tako učitelju ni potrebno sodelovati pri vseh pesmih, saj delo lahko prevzamejo učenci sami. Po branju in interpretaciji sledijo aktivnosti za poglobljanje doživetja in razvijanje ustvarjalnosti: tvorba besedil v smislu »Kaj bi bilo, če ...«, nadaljevanje pesmi, besedna igra in jezikovne inovacije (*Besede z nakapo*), tvorba novih besed (nesmislov) in tvorba novih besedil po vzorcu iz besedila (*Domača na(d)loga*). Ob pesmi *Dreganja* sledijo vprašanja o čustvih (kako se kažejo čustva navzven, zakaj so čustva nastala, zakaj je oseba na čustva reagirala ...) in nato izpolnjevanje tabele v parih.

Vzrok za čustvo	Čustvo	Kako se kaže

(Kordigel Aberšek, 2008:323)

Preglednica 11: Operativni cilji za 2. triado v učnem načrtu za pouk slovenščine in glavna izhodišča za interpretacijo *Žive hiše*

Učenci:	<i>Živa hiša</i>
<ul style="list-style-type: none"> - zaznavajo ritem pesmi in ga povezujejo z besedilno stvarnostjo, - doživljajo zvočnost pesmi ter jo povezujejo s podobami, ki tvorijo besedilno stvarnost, - opazujejo ponavljanje posameznih glasov, 	<ul style="list-style-type: none"> - naslov zbirke in prva pesem (»živost« hiše), - doživljanje različnih razpoloženj: strah (npr. <i>Omara strahov</i>), junaštvo (npr. <i>Maček junaček</i>), šolske dolžnosti (npr. <i>Domača na(d)loga</i>),

<ul style="list-style-type: none"> - zaznavajo rimo kot zvočni slog, - zaznavajo likovno podobo pesmi, - opazujejo členjenost besedila – najprej verz, dolžina verza, število kitic in njihovo dolžino, - doživljajo čustveno in domišljjsko bogastvo pesniškega jezika, - pojasnijo rabo sopomenk glede na čustvene plasti besedila, - zaznavajo pomanjševalnice, - opazujejo opaznejše primere besedotvorne inovativnosti v pesemskem besedilu in ugotavljajo njihov učinek v književnem besedilu, - zaznavajo in doživljajo rabo nenavadnih besednih zvez, povezujejo jih s sporočilnostjo besedil, - tvorijo nenavadne besedne zveze in na podlagi takih zvez tvorijo krajše besedilo, - zaznavajo in razumejo preproste primere, ugotavljajo njihov učinek v književnem besedilu, - doživljajo in opazujejo posebnosti besedila: nenavaden besedni red, dolžina povedi, ponavljanje besed/besednih zvez, - ugotavljajo, o čem govori književno besedilo, kaj je njeno sporočilo, - naštejejo nekaj književnih besedil na isto temo. 	<ul style="list-style-type: none"> - povezovanje otroškega in živalskega sveta (npr. <i>Puhec zaspanuhec</i>), - besedotvorna inovativnost (npr. <i>Pesem z nakapo</i>), - ritem in zvočnost (npr. <i>Pesmica lenobnica</i>), - nenavadne besedne zveze, metaforika (npr. <i>Cvetača in veter</i>), - podoba narave (npr. <i>Haljica za brezo</i>), - primerjava pesmi – prepričljivost in aktualnost tematike: otroštvo, družina, narava, prijateljstvo, ustvarjanje (pisanje pesmi in igra) in domišljja, - povezovanje knjige z drugimi zbirkami oz. besedili s podobnimi temami (npr. besedila o živalih, otroškem svetu, domišljjski igri), - nekaj temeljnih podatkov o življenju in delu pesnice.
---	--

(učni načrt za pouk slovenščine, 2011: 34, 35, 36)

Iz operativnih ciljev učnega načrta lahko izpeljemo operativne cilje za branje pesniške zbirke *Živa hiša*, in sicer na vseh štirih sporazumevalnih področjih.

Preglednica 12: Operativni cilji za obravnavo *Žive hiše*

Branje	Govorjenje
<p>interpretativno berejo besedilo, razumejo prvine sloga (nove besede, sopomenke), zaznajo besedno igro in jo povežejo s sporočilom pesmi, zaznavajo metafore, okrasne pridevke, poosebitve, ponavljanja, razumljivo in doživeto deklamirajo pesmi, zaznajo temo besedila, primerjajo besedila med seboj glede na temo.</p>	<p>govorno predstavijo svoje domišljjske svetove, pripovedujejo o svojih izkušnjah, so pozorni pri izgovarjanju zvočno zanimivih in novotvorjenih besed.</p>

Pisanje	Poslušanje in gledanje
tvorijo metafore, okrasne pridevke, poosebitve, ponavljanja, ki so jih zaznali v pesmih v lastnih besedilih.	razvijajo in ohranjajo interes za branje poezije.

Mentorjeva naloga je senzibilizacija otroka za branje pesmi, in sicer preko najdbe povezave med otrokovim realnim svetom in svetom oseb, ki jih sreča v pesemskih besedilih. Med sedmim in desetim letom starosti je mogoče opaziti zlasti tematske interese (narava, svetloba, barve, rože, letni časi, družina, prijatelji, živali, domišljajske in abstraktne teme), ki pa so le eni od mnogih interesov (Kordigel Aberšek, 2008).

Ob tem naj navedem še naslednje interese za branje poezije, ki so ob branju za Cankarjevo tekmovanje zelo pomembni (Kordigel Aberšek, 2008):

- interes za pesemsko sliko, ki kaže otrokovo sposobnost doživljanja in razmišljanja o slikah, ki jih ob ponovnem srečanju z besedilom dopolnjuje in spreminja (Zima pritiska čez griče, ščiplje in grize do kože ... v pesmi *Rokavičke za ptičke*),
- interes za ritem, pri katerem se gre za zaznavanje igre gibanja in zvoka, ki ga ustvarjajo besede (ko v pesmi *M(t)ačke mačke* tap tap tapljajo tiho po sobi, ko v pesmi *Prehla-čih pesem* ob ha-čih dobi pesnik smrk-hav navdih),
- interes za vezani ali svobodni verz, kjer gre za zaznavanje rime in iskanje odgovora na vprašanje, ali bi bilo brez nje literarno-estetsko doživetje enako močno (slon-trombon ali pesnik-stih v pesmi *Prehla-čih pesem*),
- interes za fabulativnost, pri katerem gre za usmerjenost v zgodbo, ki je preobložena z akcijo. Zgodba se lahko pripoveduje ali pa je nakazana kot niz nekih dogodkov, ki jih mora bralec dopolniti sam (v pesmi *Omara strahov* z besedilom poveže občutja ob nočni temi v sobi, v pesmi *Domača na(d)loga* poveže z besedilno stvarnostjo svoje zadrege ob postavljanju pik in vejic v nalogah, v pesmi *Naj prijateljica* občuti skrivnosti nedolžnih ljubezenskih zgodb in vse te nakazane fabule kar vpijejo po poustvarjanju (dramatizacija, pisanje zgodb tipa »Kaj bi bilo, če ...«, pisanje razlagalnega spisa),
- interes za ekspresivnost pesniške besede in za pesniško igro izvira iz otrokovega primerne občutenja in doživljanja jezika in funkcije v njem.

Primarna naloga književne vzgoje ni le ta, da bi opisane interese otrok zadovoljevala, ampak tudi ta, da razvija vse komponente pesemskih interesov in ustvarjanju novih. Mentor naj torej

tisto, kar pesem prinaša, izkoristi za komunikacijo in poustvarjanje o in ob poeziji (Kordigel Aberšek, 2008).

V specialno didaktičnih priporočilih učnega načrta za slovenščino je navedeno, da pri otrokovem bralnem razvoju med osmim in dvanajstim letom zelo pogosto prihaja do nastanka individualnih literarnih interesov. Obenem priporočila narekujejo, da naj učitelj, mentor, posebno skrbno oblikuje srečanje s poezijo, saj se sicer utegne zgoditi, da se interes zanjo utopi v učencih in za to obdobje značilni usmerjenosti v napeto zgodbo. Šolsko branje poezije mora ostati osredinjeno na učenca, kar pomeni, da je najpomembnejša učiteljeva naloga posredovanje in ohranjanje otrokovega prepričanja, da se človek v književnosti srečuje predvsem/tudi sam s seboj (učni načrt, 2011).

4. ZAKLJUČEK

Bina Štampe Žmavc je vsestranska ustvarjalka, saj piše poezijo, prozo in dramatiko za mlajše in starejše bralce. Njena dela so tako žanrsko kot tudi vsebinsko zelo raznovrstna, saj besedila govorijo o igri, pravljичnem svetu, kjer se uresničijo vse otroške želje, večnosti, veselju in domišljjskih pogovorih z živalmi. Izpostaviti velja, da nismo prikrajšani tudi za tabujske vsebine in za tematike samote, bolečine in minljivosti.

V diplomskem delu smo se osredotočili na mladinsko poezijo in mladinsko prozo od leta 2004 do leta 2015. Najprej smo v teoretičnem delu opredelili pojem mladinske književnosti po teoriji Igorja Saksida in Dragice Haramija. V drugem delu teoretičnega dela smo predstavili avtorico Bino Štampe Žmavc, njeno bibliografijo in biografijo njenega obsežnega opusa. V zadnjem delu smo opredelili Cankarjevo tekmovanje, ki vsako leto poteka na osnovnih in srednjih šolah. V empiričnem delu smo analizirali šestnajst del Bine Štampe Žmavc. Deset izmed njih spada k mladinski poeziji, šest pa k mladinski prozi. Vsakemu delu smo določili vizualno podobo, verbalni del in kritično analizo. Na koncu smo analizo dela povzeli še po teoriji Igorja Saksida, in sicer šest del iz sodobne mladinske proze, ki spadajo pod resničnostno oziroma realistično ali neresničnostno ali iracionalno. Med neresničnostno prozo umestimo dve klasični pravljici, in sicer *Cesar in roža* in *Princesa srca*. Med sodobne pravljice spadajo tri dela, in sicer *Košastka Katka*, *Pravljica o medvedku in punčki* in *Snežnosek*. Prva spada med kratke sodobne pravljice z otroškim glavnim likom, drugi dve pa med fantastične pripovedi, kjer gre za prepletanje realnega in irealnega sveta. Med resničnostno prozo prav tako spada tudi *Petelinje in pavje*, ki smo ga umestili med živalsko zgodbo, kjer sta glavna literarna lika živali, ki govorita. Ugotovili smo, da med obravnavanimi deli niti eno ne spada k resničnostni prozi.

Vsa mladinska dela so umeščena v *Priročnike za branje kakovostnih mladinskih knjig*. Izjema so le *O-pravljica*, *Barka zvezd* in *Mucarije – Kittysnippets*, ki so novejšje izdaje (2014, 2015). Lahko torej povzamemo, da so vsa dela kakovostna in so uvrščena v *Priročnike za branje kakovostnih mladinskih knjig*. Pet del (*Kako raste leto*, *Mižekmiž*, *Snežnosek*, *Pravljica o medvedku in punčki*, *Petelinje in pavje*) je v njih dobilo oznako dobro, kar jih uvršča med dobre izdaje leta in jim hkrati dodaja pomembnost za utrjevanje bralne kulture. *Princesa srca* je prejela oznako zelo dobro, kar jo uvršča med zelo dobre izdaje leta. Tri dela (*Vprašanja srca*, *Svilnate rime* in *Košastka Katka*) so dobila oznako odlično, kar pomeni, da gre odlične izdaje leta in so si tako prislužile tudi eno zlato hruško. Zbirka pravljic *Cesar in roža* je bila označena

kot opazno dobra izdaja leta in je prejela dve zlati hruški. Oznako za najboljšo knjigo leta in dobitnico treh zlatih hrušk pa je prejela zbirka pesmi *Vprašanja srca*. Po vsem naštetem sklepamo, da so dela Žmavčeve v samem vrhu kakovostnih knjig, saj se vsakoletno uvrščajo med dobre oziroma odlične izdaje.

Poleg tega je Bina Štampe Žmavc za svoja dela prejela več različnih nagrad. Najbolj odmevna je desetnica za delo *Živa hiša* ter večernica in desetnica za zbirko pravljic *Cesar in roža*. Med drugim je s slednjo zbirko kandidirala tudi za IBBY častno listo. Skoraj vsako leto z enim svojim delom kandidira za nagrado večernica ali desetnica, pa naj bo to poezija, proza ali dramatika. Redno nagrajena dela in pohvale s strani bralcev jo uvrščajo tudi med v izobraževalni program na razredni stopnji. Po pregledu učnega načrta smo ugotovili, da je predvidenih le pet del na razredni stopnji, in sicer v 3. in 4. razredu. Od tega so tri pesmi in dve prozni deli. Po pregledu veljavnih beril na razredni stopnji pa smo ugotovili, da je v njih veliko več prisotnih del, in sicer kar devetnajst različnih del iz poezije in šest del iz proze. Najbolj pogosto obravnavano delo iz poezije je *Nadobudna budnica*, iz proze pa *Popravljalnica igrač*. Slednjo smo analizirali v vseh berilih in primerjali njeno obravnavo med seboj. Zanimalo nas je predvsem, kako je delo podano v berilih, ali vsebuje uvodno motivacijo, razlago neznanih besed, vprašanja za ponavljanje, podatke o avtorju ipd. Ugotovili smo, da se različna berila med seboj razlikujejo v podajanju same vsebine, pri tem pa prepuščajo učitelju več oziroma manj proste poti pri posredovanju učne snovi. Lahko se strinjamo, da je boljše imeti zapisana navodila oziroma nove podatke, kot pa jih le ustno slišati. Tudi slikovno gradivo in navodila za knjižnico so učencem privlačna na pogled.

Dela Bine Štampe Žmavc pa tako kot v berilih niso nepogrešljiva tudi na šolskih tekmovanjih, kot je npr. Cankarjevo tekmovanje. Leta 2008/09 je bila zbirka pesmi *Živa hiša* tema razlagalnega spisa, natančneje pesem *Dreganja*. Tekmovanje je potekalo na šolski ravni za učence 4. in 5. razreda.

V diplomskem delu smo obravnavali analizo pesniške zbirke *Živa hiša*, da se čim bolje pripravimo na samo tekmovanje. Izpeljali smo tudi operativne cilje dela, ki nam pomagajo pri boljšem razumevanju vsebine dela. Poskušali smo dobiti t. i. razlagalne spise iz tega leta, a smo naknadno ugotovili, da jih imajo na šoli le leto po samem tekmovanju, nato pa jih zavržejo.

S celotnim obsežnim opusom nam avtorica da vedeti, da je predana predvsem pisanju za otroke. Ob tem ne smemo zanemariti njenih del za odrasle, a tisto iskričnost začutimo le ob prebiranju mladinske literature. Kot pravi tudi sama: »Ko pišem, ne pišem za otroka. Pišem zase, brez vsake rezerve. Mora biti v meni neko drugo veselje, na katerega preklopim. Če tega nimaš,

imam občutek, da ne moreš pisati za otroke« (Forstnerič Hajnšek, 2009: 90). Lahko se strinjamo, da pisanje za otroke ni mačji kašelj. Je tehtanje vsakega stavka, rime, besede, da se ujemajo in so po meri otroka. Pomembno je predvsem to, da si kot avtor globoko v sebi tudi sam otrok in se z njimi poistovetiš. Avtorica nam s slednjim citatom najbolje opiše svoj pogled: »Otroški svet preprosto živim in diham in verjamem vanj« (Saksida, 2011: 117).

5. VIRI IN LITERATURA

5.1 Berila in leposlovje

Milena Mileva Blažič, Gaja Kos, Drago Meglič, Neža Ritlop, Marijanca Ajša Vižintin, 2012. *Novi svet iz besed 4: berilo za 4. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Berta Golob, Metka Kordigel Aberšek, Igor Saksida, 2015. *Na krilih besed: berilo 5: za peti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Milena Mileva Blažič, Gaja Kos, Drago Meglič, Neža Ritlop, Marijanca Ajša Vižintin, 2015. *Radovednih pet. Berilo 4: berilo za slovenščino v 4. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Jožica Ciber Gruden, Tilka Jamnik, Vida Medved Udovič, 2007. *S slikanico se igram in učim: berilo 3: za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jožica Ciber Gruden, Tilka Jamnik, Vida Medved Udovič, 2011. *Kdo bo z nami šel v gozdček? Berilo 3: za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Berta Golob, Metka Kordigel, Igor Saksida, 2007. *Babica, ti loviš! : berilo 4: za četrti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Berta Golob, Mojca Honzak, Metka Kordigel, Igor Saksida, 2016. *Razširi roke: berilo 4 za četrti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Marija Grginič, Vida Medved Udovič, Igor Saksida, 2008. *Moje branje – svet in sanje: berilo za 3. razred devetletne osnovne šole*. Mengeš: Izolit.

Barbara Hanuš, 2004. *Pozdravljen, svet: berilo za pouk književnosti za 3. razred osemletne in 4. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: DZS.

Barbara Hanuš, 2005. *Pozdravljene, besede: berilo za drugi razred osnovne šole*. Ljubljana: DZS.

Barbara Hanuš, 2010. *Kako raste svet. Berilo 3 za tretji razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: DZS.

Tilka Jamnik, Slavica Remškar, Anja Štefan, 2009. *Zvezdice, berilo 2 za drugi razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Metka Kordigel, 2008. *Jaz pa berem 2. Berilo za drugi razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Metka Kordigel, Vida Medved Udovič, 2008. *Berilo za razvedrilo: berilo za 4. razred devetletne osnovne šole*. Mengeš: Izolit.

Metka Kordigel Aberšek, Vida Medved Udovič, Igor Saksida, 2008. *Koraki nad oblaki: berilo za 5. razred devetletne osnovne šole*. Mengeš: Izolit.

Metka Kordigel, 2009. *Jaz pa berem 3. Berilo za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Metka Kordigel Aberšek, 2013. *Lili in Bine 2. Berilo v drugem razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Metka Kordigel Aberšek, 2014. *Lili in Bine 3. Berilo za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Bina Štampe Žmavc, 2004: *Živa hiša*. Celje: Mohorjeva družba.

Bina Štampe Žmavc, 2007: *Snežroža*. Celje: Mohorjeva družba.

Bina Štampe Žmavc, 2008: *Vprašanja srca*. Maribor: Obzorja.

Bina Štampe Žmavc, 2009: *Košastka Katka*. Radovljica: Didakta.

Bina Štampe Žmavc, 2009: *Cesar in roža*. Dob pri Domžalah: Miš.

Bina Štampe Žmavc, 2010: *Kako raste leto*. Murska Sobota: Ajda.

Bina Štampe Žmavc, 2010: *Roža v srcu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bina Štampe Žmavc, 2010: *Snežnosek*. Murska Sobota: Ajda.

Bina Štampe Žmavc, 2011: *Mižekmiž*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bina Štampe Žmavc, 2011: *Svilnate rime*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bina Štampe Žmavc, 2012: *Pravljica o medvedku in punčki*. Dob pri Domžalah: Miš.

Bina Štampe Žmavc, 2012: *Petelinje in pavje*. Murska Sobota: Ajda.

Bina Štampe Žmavc, 2014: *O-pravljica*. Preserje: Morfem.

Bina Štampe Žmavc, 2014: *Barka zvezd*. Maribor: Obzorja.

Bina Štampe Žmavc, 2015: *Mucarije – Kittysnippets*. Preserje: Morfem.

5.2 Strokovna literatura

Melita Forstnerič-Hajnšek, 2009: Nekatere konce pesmi izsanjam: Bina Štampe Žmavc: "Ko pišem, ne pišem za otroka. Pišem zase, brez vsake rezerve." V: *Otrok in knjiga* 36/75 (89-91). Maribor: Mariborska knjižnica.

Melita Forstnerič-Hajnšek, 2010: Vseh tabujev ne bi smeli prekršiti: Bina Štampe Žmavc, nominirana za knjigo Cesar in roža. V: *Večer* 66/214 (2). Dob pri Domžalah: Miš.

Lidija Gačnik-Gombač, 2011: Mar peščeni čarovnik časa ničesar ne vrne nazaj? Štampe Žmavc, Bina: Svilnate rime. V: *Otrok in knjiga* 38/82 (98-100). Maribor: Mariborska knjižnica.

Dragica Haramija, 2011: Bina Štampe Žmavc: Snežnosek. V: *Sodobnost* 75/1 (175-176). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Dragica Haramija, 2011: Bina Štampe Žmavc: Cesar in roža. V: *Sodobnost* 75/11 (1517-1519). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Dragica Haramija, 2012: *Nagrajene pisave: opusi po letu 1991 nagrajenih slovenskih mladinskih pripovednikov*. Murska Sobota: Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc d.o.o.

Gaja Kos, 2015: Bina Štampe Žmavc: Barka zvezd. V: *Sodobnost* 79/10 (1409-1410). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Katja Klopčič, 2010: Bina Štampe Žmavc: Vprašanja srca. V: *Sodobnost* 74/1 (123-125). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Marjana Kobe, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Melita Kordigel Aberšek, 2008: *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: ZRSŠ.

Valentina Plahuta Simčič, 2007: Pesmi o naravi, živalih in otrocih: desetnica Bini Štampe Žmavc. V: *Delo* 49/118 (23). Ljubljana: Delo.

Aleksander Kustec, 1999. Kratka zgodba v literarni teoriji. V: *Slavistična revija* 47/1 (89-107). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

Andrej Rozman, Bina Štampe Žmavc, Dane Zajc, 2005: Ali moč pesniškega jezika v mladinski književnosti usiha? V: *Otrok in knjiga* 32/62 (78-82). Maribor: Mariborska knjižnica.

Igor Saksida, 2001: Mladinska književnost. V: *Slovenska književnost III*. Ur. Jože Pogačnik. Ljubljana: DZS. (403-468).

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2000. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Alenka Urh, 2011: Bina Štampe Žmavc: Roža v srcu. V: *Sodobnost* 75/4 (458-460). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Milan Vincetič, 2007: Trpkost razpolovljene bližine: Bina Štampe Žmavc, Snežroža. V: *Delo* 49/104 (20). Ljubljana: Delo.

Milan Vincetič, 2014: Skrivnost kot navznot zavihan svet. V: *Večer* 70/265 (11). Dob pri Domžalah: Miš.

5.3 Viri

Leja Forštner, 2012. Leja Forštner z Bino Štampe Žmavc. Pridobljeno 14. 4. 2016 iz <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-T1HXPZ5L>

Igor Saksida, 2011. Tekmovanje za Cankarjevo priznanje: zasnova, cilji, vprašanja. Pridobljeno 3. 5. 2016 iz <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-ON AHLH QX>

Učni načrt za pouk slovenščine, 2011. Pridobljeno 10. 4. 2016 iz http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf

6. PRILOGE

Priloga A: Šolsko tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2009/2010

Priloga B: Merila za vrednotenje razlagalnega spisa (Bina Štampe Žmavc: *Živa hiša*) in ocenjevalni obrazec za vrednotenje razlagalnega spisa

SOLSKO TEKMOVANJE V ZNANJU SLOVENSČINE
ZA CANKARJEVO PRIZNANJE 2009/2010

4. in 5. razred OS

Bina Stampe Zmavc: ZIVA HISA

DOM TVOJE, MOJE PESMI

NAVODILA ZA PISANJE RAZLAGALNEGA SPISA
Čas pisanja: 60 minut

Skrbno preberi pesem:

Dreganja

Ce dregneš v jezo,
zareglja in zamiglja
z jezljivimi jezički.

Ce dregneš v mulo,
se kot polži v hišico
odmulijo rozički.

Ce dregneš v žalost,
ustnicam se prav do tal
povesijo kotički.

Ce dregneš v smeh,
prhnejo na vse strani
smejavi ptički.

V ZIVI HISI prebivajo različne osebe: jezna teta Dana, lažniva opica, godrnjavi in zaspani mucek Puhec ... In kdo še? Punčka, mamica, mačji princ, junaček ...

Je torej pesem z naslovom *Dreganja* prekratka? Le zakaj je pesnica omenila le jezo, mulo, žalost in smeh? Bi bilo treba pesem dopolniti?

Napiši spis in v njem pojasni:

- kako pesem *Dreganja* prikazuje posamezna čustva in kako jih razumeš ti ter
- katera čustva so prikazana v ostalih pesmih iz zbirke *Ziva hiša* in katera se ti zdijo najbolj predstavljena.

Preden se lotiš pisanja, ponovno preberi pesem (predvsem podčrtane besede), kar naj ti pomaga pri pisanju. Ostala čustva, s katerimi si se srečal/-a v zbirki, izberi sam/-a. Predstavi jih in podrobno pojasni, zakaj si izbral/-a prav ta čustva. Zelimo ti ustvarjalno pisanje.

MERILA ZA VREDNOTENJE RAZLAGALNEGA SPISA

Bina Štampe Žrnovo, Živa hiša

A Razumevanje – do 10 TOČK

Tekmovalec/tekmovalka v svojem spisu pokaže:

- **prepoznavanje in razumevanje** čustev v pesmi (jeza, mla, žalost, smeh), **zmožnost utemeljevanja ugotovitev – do 3**

Razumevanje najprej utemelji z besedami, ki jih uporabi pesnica, npr.: jeza privede v jezikanje, mla spodbudi umik, žalost prinese žalostni obraz, a smeh veselje, razigranost in radoživost...

Svoje trditve o čustvih utemelji tudi z navedki o ravnanjih in vedenjskih vzorcih, ki jih prinesejo življenjske situacije, npr.:

- „jeza“ npr.: ko ti brat ne pusti igrati računalniške igre, čeprav je njegov čas že potekel; ko ti sošolec pretrga najlepšo, največjo in dišečo radirko; ko zamudiš najljubšo risanko na televiziji; ...

- „mla“, npr.: ko ugotoviš, da sošolke brez tebe praznovale rojstni dan; ko ti mama v trgovini noče kupiti najnovejše računalniške igre; ...

- „žalost“, npr.: ko zbolijo tvoj pes in mu ne moreš pomagati; ko ti sošolec reče kaj grdega, te zmerja, čeprav si ti do njega prijazen; ...

Iz besedila mora biti razvidno, da je tekmovalec zaznal besedilne signale o tem:

- za katera čustva gre,

- kako se ta čustva kažejo navzven,

- zakaj so ta čustva nastala,

- **vrednotenje čustev v pesmi – do 3 t**

Razumevanje čustev (v pesmi *Dreganja*) poveže z osebnim vrednotenjem: pomen čustev v medsebojnih odnosih, kako se ta čustva kažejo v stvarnosti (npr. ne joka vsak, ki je žalosten, kdor se jezi, lahko ...).

- **razumevanje čustev v celotni pesniški zbirki – do 4 t**

Zmožnost **prepoznavanja in razumevanja čustev** v pesemskem dogajanju se pokaže v spisu tako, da učenec poveže čustva iz pesmi *Dreganja* s čustvi v drugih pesmih iz zbirke *Živa hiša*.

To pomeni, da je mogoče opazovati učencevo zmožnost vrednotenja književnega dogajanja tako, da smo pozorni, ali je iz zapisa razvidno,

- za katera čustva iz pesmi *Dreganja* učenec najde primerjavo v drugi pesmih (npr.: jeza v *Šnuka in ščuka*, mla, žalost v *Pesnik je bolan*, smeh v *Cvetača in veter*),

- ali učenec prepozna tudi preostala čustva v zbirki; to so tista, ki niso omenjena v pesmi *Dreganja* (npr.: ljubezen v *Naj prijateljica* ali *Marjetka* ali *Sneguljka* ali *Mjav*, *to je ljubezen*, pogum – *Maček junaček*, strah – *Omara strahov*, sreča – *Srečno novo tisoč-letje* ali *Dimnikar z lestvijo do neba*...).

- **prepoznavanje (2 t) in razumevanje (2 t) čustev iz ostalih pesmi.**

B Prepričljivost osebnega odziva – do 5 točk

Iz spisa je razvidna primerna raven odziva na besedilo. **Izvirnost in ustvarjalnost** tekmovalca/tekmovalke pokaže z izvirnim pisanjem, ki se razlikuje od večine drugih spisov.

Razvidno mora biti pojasnjevanje in povezovanje čustev v zbirki in tekmovalčev osebni odziv oz. mnenje glede tega, katera čustva so najbolj predstavljena ter zakaj. – **do 3 t**

Iz spisa je razvidna **primerna raven odziva s smiselnim vključevanjem lastnega sveta/svojih predstav** v spis, besedilo je tekmovalca/tekmovalke povezal/-a z drugimi prebranimi besedili, s tistimi, ki jih je prebral/-a v zbirki *Živa hiša* in drugimi deli Bine Štampe Žrnovo. Besedilo je mogoče obogatiti tudi z omenjanjem podobnih tem v mladinski literaturi: npr. z vrednotenjem čustev v pravljici *Mizica, pogrni se* ali fantastični pripovedi *TV Kavel* – **do 2 t**

C Zgradba besedila in jezikovna pravilnost – do 5 točk

Upoštevana ustreznost zgradbe (uvodni zapis, končni zapis ipd.) – **do 2 t**

Upoštevana jezikovna pravilnost – **do 2 t**

Upoštevana slogovna ustreznost – **do 1**

OCENJEVALNI OBRAZEC ZA VREDNOTENJE RAZLAGALNEGA SPISA
ŠOLSKO TEKMOVANJE V ZNANJU SLOVENŠČINE
ZA CANKARJEVO PRIZNANJE 2009/2010
Bina Štampe Žrnovo, Živa hiša

TA OBRAZEC PO TEKMOVANJU VSTAVITE V ŽIGOSANI LIST A3, NA KATEREGA JE TEKMOVALEC NAPISAL RAZLAGALNI SPIS. OBRAZCA NE LOČUJTE OD SPISA, DA NE PRIDE DO ZAMENJAVE OBRAZCEV.

IME IN PRIIMEK TEKMOVALCA: _____

Ime in priimek ocenjevalca: _____

DOSEŽENE TOČKE: A: _____ B: _____ C: _____

A Razumevanje – do 10 t	Število doseženih točk
- razumevanje in prepoznavanje čustev v pesmi (jeza, mla, žalost, smeh) in zmožnost utemeljevanja ugotovitev – do 3 t	
- vrednotenje čustev v pesmi – do 3 t	
- razumevanje čustev v celotni pesniški zbirki – do 4 t	
SKUPAJ A	

±

B Osebni odziv in njegova prepričljivost – do 5 t	Število doseženih točk
Izvirnost in ustvarjalnost – do 3 t	
Primerna raven odziva s smiselnim vključevanjem lastnega sveta/svojih predstav – do 2 t	
SKUPAJ B	

C Zgradba besedila in jezikovna pravilnost – do 5 t	Število doseženih točk
Upoštevana ustrezna zgradba – do 2 t	
Upoštevana jezikovna pravilnost – do 2 t	
Upoštevana slogovna ustreznost – do 1 t	
SKUPAJ C	

Datum:

Predsednik šolske komisije: